

SERIA III. ANUL V.

FAMILIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

REDACȚIA:

STR. TACHE IONESCU 42 - ORADEA

TELEFON: 24.02

ADMINISTRAȚIA:

STR. REGELE CAROL 6 - ORADEA

GRUPUL „FAMILIA“

ION AGÂRBICEANU

ȘTEFAN BACIU

V. BENEȘ

GEORGE BOTA

TH. CAPIDAN

ROMULUS DEMETRESCU

ROMULUS DIANU

I. DIDILESCU

AL. DIMA

VICTOR EFTIMIU

ION GEORGESCU

EMIL ISAC

ALEXANDRU MARCU

PETRU MANOLIU

ION MINULESCU

C. MIU-LERCA

TIBERIU MOȘOIU

TEODOR NEȘ

VLADIMIR NICOARĂ

ALEXANDRU OLTEANU

OVIDIU PAPADIMA

VICTOR PAPILIAN

CEZAR PETRESCU

GEORGE A. PETRE

PETRE A. PETRE

DARIU POP

TITUS L. ROȘU

ION SAMARINEANU

M. G. SAMARINEANU

C. SASSU

OCTAV ȘULUȚIU

GH. TULBURE

DRAGOȘ VRÂNCEANU

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMÂNI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

SERIA III. ANUL V.

8

Septembrie 1938.

„GRAFICA” ORADEA

S U M A R U L

No. 8

<i>Nicolae Roșu</i> — N. M. Condiescu	pag.	5
<i>Mircea Dem. Rădulescu</i> — Seara la munte (poezie)	«	10
<i>George Bota</i> — Străjeria în lumina pedagogiei moderne	«	11
<i>Ștefan Baciu</i> — Poezii	«	17
<i>Alexandru Sera Furpa</i> — Unificare (Comedie într'un act)	«	19
<i>C. Miu-Lerca</i> — Cântec de haiducie	«	30
<i>Anna Colombo</i> — Filosofia lui Leopardi	«	31
<i>Ion Samarineanu</i> — Ora de desnădejde (poezie)	«	44
<i>Septimiu Popa</i> — Balul filantropic	«	45
<i>Ion Șugariu</i> — Prin iarbă (poezie)	«	50
<i>Costin I. Murgescu</i> — Balcul în lirica și arta con- temporană	«	51
<i>Paul Constant</i> — Neamul	«	57

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

<i>Octav Șuluțiu</i> — Liviu Rebreanu: Gorila - Mihai Beniuc: Cântece de pierzanie - V. Beneș: Hanul roșu	pag.	70
--	------	----

<i>Ion I. Faur</i> — Cărți de politică externă	«	92
<i>Teodor Scarlat</i> — Scrisori din București	«	94

NOTE.

IDEI - OAMENI - FAPTE:	pag.	97
----------------------------------	------	----

REVISTA REVISTELOR

N. M. CONDIESCU

(PORTRET CRITIC)

de NICOLAE ROȘU

O carte de literatură nu exprimă întotdeauna valoarea unei personalități. Omul poate fi superior operei literare realizate, artistul care simte vibrațiile magice ale frumosului poate întruchipa un stil de viață mai presus de exteriorizarea verbală. Un roman sau un volum de povestiri n'are prețuirea dogmatică a unui tratat de chimie. Artă revendică criteriul calitativ.

În afară de stilizarea contingentă vieții închipuite, omul se mișcă într'o altă viață, trăită și reală, care de multe ori poate mărturisi o artă personală, simțită în fiecare tremurare a destinului, perfecționată fără premeditare, interiorizată din pricina unei aristocratice discreții.

Literatura celor două decenii de după războiu a fost mai mult o meserie decât o artă, și foarte mult strădania reclamei și a meșteșugului de punere în scenă prin toate acele mijloace artificiale și rafinate cari întunecă obiectivitatea și impun un relief de circumstanță operii literare. Scriitorii înșiși vroiau să se impue în atenția publicului, nu să existe în fața propriei lor conștiințe. Glorii factice, asemenea celebrităților promovate de aplauzele spectatorilor de bălci, mulți dintre acești scriitori făceau toate eforturile ca „să placă”, și astfel am ajuns la o degradare a literaturii prin știrbirea și deformarea personalității scriitorului.

D. N. M. Condiescu reprezintă rezistența îndârjită a artistului care se vrea departe de clocotul mulțimii. Deține o situație înaltă și n'a beneficiat niciodată de onorurile unui Mecena, deși paharul lui s'a ciocnit camaraderește și generos cu prietenii breslei literare. Este de mai mulți ani președintele scriitorilor români și n'a solicitat niciodată critica îngăduitoare; a condus instituții culturale și căr-

țile pe cari le-a publicat au uneori o înfățișare „democratică”. Este un scriitor din generația „Gândirii”, fără să fi militat totuși o ideologie. A trăit intens și variat, chiar pe planuri contradictorii, a călătorit mult, a iubit frumosul natural, neprefăcut de spuma unei civilizații factice, și a scris puțin, dar îndeajuns de concentrat pentru a putea desprinde relieful original al operei realizate.

D. N. M. Condiescu este un viguros satirist, cu alunecări corosive în șarjă, un miniaturist câștigat de detaliul narațiunii, un portretist naturalist, folosind culorile puternice și contrastele izbitoare. Pe deasupra, înlăuntrul sufletului său străbat elanurile lirice ale frumosului, prilejuri de caldă și comunicativă înțelegere a artei.

„Peste mări și țări” nu este, după cum s’ar crede, un breviar de călătorie, sau după cum o recomandă autorul: „strădania de exteriorizare a impresiunilor simțite în drum”, ci reflexele stilizate ale unei sensibilități stimulate de fluxul sanguin și dătător de viață al culturii antice. Sunt în această carte trei capitole mari: Grecia, Egiptul și Indiile, dar ochiul care admiră și gândul care înțelege s’au oprit stăruitor asupra marmorii din Eleusis.

„Iubirea ta Praxitele e mai mișcătoare decât hexametria lui Omer. Singur tu ai cunoscut poezia. Această poezie e în legenda omerică Elena lui Menelaos, iar în istoria autentică a Greciei, Frineia dela Eleusis.

Pe aceasta ai iubit-o. În grația pietrelor tale e grația ei. Ea ți-a infierbântat inima și cugetul.

O văd pe ea, te visez pe tine. Tu înfrigerat și nebun; ea femeia fericii pământene. Albă și goală, stă culcată pe purpura scumpă din atelierul tău. Surâde, cum n’a surâs nimeni nici în viață, nici în poezie, și după linia fină a corpului ei, tu scoți din piatră grația Frineei, o duci în templul din Cnido, și aceasta este minunea din secolul IV-lea înainte de Iisus: Venera din Cnido, curtezana clasică, frumoasa Frineie. ¹⁾

Misterul frumuseții antice străbate până la noi. Chronos incremenește și secolele își mărturisesc neputințioasa uitare. Conturul unei coapse, pudicitatea unui gest, căldura unui surâs imbiator s’o nesc o sensualitate turburătoare. În concepția acestei arte surprindem definiția clasicismului prin sensibilitate. Criteriile ordonatoare ale rațiunii au venit pe urmă, și au deșteptat în noi convingerea, intuită organic, că taina firii se relevă prin materia însuflețită de

1. N. M. Condiescu: „Peste mări și țări”, 1936. Pag. 33.

dragoste. Călăuzit de poetica înțelegere a lui Edouard Schuré, luminat de lirismul lui Charles Maurras, și Maurice Magre, capitolul consacrat Greciei de d. N. M. Condiescu concentrează izvoarele clasicismului și răsfrânge asupra timpului de azi credința păgână în resursele elene ale frumosului. Acest imn consacrat artei grecești mărturisește o întreagă concepție despre viață. În el găsim pe estetul din N. M. Condiescu, pe inspiratul liric al acestei călătorii care a germinat o operă literară, căci fraza se amplifică, devine florală și luminoasă, și curățată de șgura termenilor tehnici, dă impresia unei poetizări sensuale, cu o patetică rezonanță a ideilor.

Prin contrast cu Grecia, Egiptul străpunge eternitatea cu magnificența năucitoare a monumentelor, muncă de robi pentru proslăvirea orgoliului faraonic. Dar atmosfera este rece și lugubră, și dacă n'ar fi silueta Cleopatrei, dominată de contractia virilă a lui Caesar și Marc Antoniu, am rămâne cu impresia că arta Egiptului este un ceremonial fără viață, condamnat peirii de blestemul miilor de robi. Mâna care pipăie fața mumificată a lui Ramses II (1225 a. Chr.), când percepe cutele pielii și foliculii piloși, este surprinsă tot de o senzație de moarte, pe câtă vreme marmora carnală a Frineiei din Eleusis înfierbântă simțurile și sensibilizează fiziologia armonioasă a creierului.

Contrastele sunt ireductibile, dar ele se transpun pe un alt plan de cunoaștere a vieții când împreună cu d. N. M. Condiescu cercetăm esențele spiritualității indiene. O înfricoșătoare transfigurare, un chin lăuntric care se rezolvă printr'o anihilare totală a vieții, prin căderea în neant: Nirvana.

Funerară și religioasă, promiscuă și bolnavă de inchipuiri mistice, India se află la cealaltă extremă a vieții față de cultura și civilizația greco-romană. Aur și mizerie, grandoare și umilință, idei liberale și sclavie orientală. Frumosul și aici, cași pretutindeni unde a înflorit o cultură a spiritului, își are taina lui împărtășită de Dumnezeu oamenilor, dar sufletul nostru transparent și lucid, rațiunea echilibrată de armoniile Mediteranei ne rechiamă stăruitor la picioarele Minervei. Lancea și casca, scutul și purpura, fac parte integrantă din patrimoniul nostru spiritual. Prin câte transfigurări ai trecut oare, Nike din Samotrace, până ai ajuns să domini întreaga cultură a Mapamondului? ... Ființa ta profilează înțelegciunea, prestanța oglindește arta și eroismul, estetica lineară a corpului tău mărturisește eterna frumusețe.

După această inspirată călătorie „Peste mări și țări”, ne rein-

toarcem la vremea și la oamenii noștri. Trecerea dela itinerariul intelectual și literar al unei mari călătorii la fresca de moravuri contemporane care se întitulează „Conu Enake” este bruscă, schițând un zâmbet dionisiac cu fulgere satirice pe cari nu le bănuiam până atunci. Nu ne interesează prea mult faptul că Conu Enake, ministrul domeniilor, poate să fi avut vreodată o existență reală, cunoscută fiind bogata faună politică din care se poate extrage un asemenea exemplar. Chiar dacă această obiecțiune ar fi întemeiată, ea nu scoboară valoarea impersonală și literară a acestei opere epice, deoarece Conu Enake este un tip „în sine”, reprezentativ pentru o anumită epocă și mai cu seamă pentru o anumită psihologie politică. Cazuri asemănătoare se pomenesc destul de des în literatura românească.

Cu acest prilej însă, d. N. M. Condiescu a dovedit calități reale de portretist. În feluritele sale intruchipări, Conu Enake apare când ridicol și prețios, când grandilocvent și sentențios, când libidinos sau posomorât din pricina doliului sexualității defuncte, când încrunțat și solemn, dar întotdeauna inutil într'o țesătură complicată de relațiuni politice, așa încât, când ne este desvăluită viața lui intimă, descoperim în el un exemplar superficial și vulgar, promovată de democrație în situații cari îl depășesc.

Povestirea nu alunecă niciodată în grotesc, pentru că d. N. M. Condiescu preferă să pue în relief situațiile verosimile și amuzante, fără urmări tragice și caricaturizări impuse de insuficiența materialului uman. Dacă uneori se observă o prea exagerată înclinațiune naturalistă, și chiar folosirea unor expresii tari, — ca să nu le zicem vulgare, — aceste licențe sunt impuse de anumite alterațiuni substanțiale cari fuzionează cu personalitatea eroului.

Am încercat să ne lămurim de ce în această carte d. N. M. Condiescu este un portretist de situații, pe câtă vreme în „Insemnările lui Safirim” este mai mult un portretist al stărilor psihologice, și n'am găsit altă explicație decât aceea că Enake trăește multiplicat în viața contemporană, pe câtă vreme, personagiile din celălalt roman sunt venite din memorie, fără să impue prin gesturi și atitudini caracterizate de un anumit nivel moral și psihologic al ambianței sociale. Dar bine conturat este și Dănăilă „sluga pismașă... tălmăcitoare a ipocriziei și ticăloșeniei”, care atunci când moare Conu Enake gândește: „Urâtă idee să moară vara... Altfel aveam paltonul”.

Faptul că „pe una din piețile Capitalei, dintr'un bloc de mar-

moră, răsare, plină de maiestate, silueta masivă a Conului Enake", nu poate constitui un capăt de acuzare, deoarece obiectivitatea prezentării acestui tip reprezentativ este păstrată.

Deși grotescul nu încolțește decât prea estompat în această povestire, înclinațiunea d-lui N. M. Condiescu în această direcție își face drum în două din schițele sale, „Subiect de nuvelă” și „Vedenie”. Dintr’o simplă aruncătură de condei, în „Vedenie” se conturează puternic o viziune grotescă, vrednică de mâna unui maestru, iar scena carnală din „Subiect de nuvelă”, concurează în sexualitate, deși fără fantezie, descrierea nudă a actului fiziologic.

Inclinațiunile diverse, și uneori contradictorii, spre lirism, șarjă și sexualitate, s’au decantat într’o operă care, deși le cuprinde pe toate, strălucește prin mari calități de stil, de frază și de bogat vocabular. „Insemnările lui Safirim”, totodată un roman dar și o cronică, întrucât aceste două desfășurări epice nu se exclud, — a vieții familiale dintr’un oraș de provincie, — deschid perspective de adâncime în spațiu unei opere care se remarcă dela început prin concentrarea materialului.

Se înțelege foarte ușor că întâlnirea din munții Gorjului cu cei doi frați călugări, Ozie și Isaia, este numai un pretext pentru a face loc spovedaniei lui Safirim. Ipochimene dintr’o lume apusă, ce și-au trăit traiul în a doua jumătate a secolului trecut, cu iz de ighemonicon și năzuințe strecurate prin ciurul unei vieți pe cât de măștere pe atât de viguroasă și de îndrăzneță. Conu Manolache, bunicul, căruia i se mai zicea Tata Măi, „ce meșteșug o fi învățit el, acolo, în scorburile munților, a rămas taină pentru noi. Dar fără prepus temeinic, privindu-l sub înfățișarea în care l-am cunoscut, am avut totdeauna viziunea unui bandit arnăuțesc, care schimbuse acum, fustanela în redingotă, șuşameaua de pe umăr în baston și fesul în joben, — păzind calea diligențelor și-a oamenilor, siliți de treburi să treacă prin locurile de pândă. La noi, s’a înfățișat om frumos, în deplină putere și plin de bani” (pag. 34).

În acest stil, dibaci construit, din vorbe și expresii cari scoboară majestuos pe o aripă de cronică, este scrisă întreaga carte. Fără podoabe ostentative și căutate, ci într’o curgere lină și savuroasă de letopisete, prăpădit cu timpul și șlefuit din punct de vedere ortografic de d-l N. M. Condiescu. Romanul, fără să aibă o acțiune unitară, și o desfășurare de pasiuni, este mai mult o împletire de oameni și de fapte, în urzeala unei vieți patriarhale și pitorești. Astfel, drama conjugală dintre Coana Profira și Jupân Țenea Dupin (o mezalianță fără împotrivire), se complică într’un decor de

aspru sexualism cu adulterul Coanei Profira căzută în brațele rusnacului Koleușca venit de peste Prut cu armia țaristă. „Pătimașă lor contopire, — frântă în înfiorări, purtată cu o frenetică nebunie, prin toată gama simțurilor, cu urcușuri în spre izvoarele vieții și senzații de vertiginoasă prăbușire în hăul neființei, — smulgeau spasmului făgăduinți de noi plăceri, și 'n oboseala voluptoasă a trezirii, ei simțeau arsura dogoritoare a biciului de foc, cu care mai târziu îi va chinui amintirea. Peste apele turburi ale poftelor ei, niciodată săturate, Kolea asvârlise puntea de oțel a tinereții lui. În vatra odăii trosneau încinși buștenii, iar ei se dăruiau, — superbi în nerușinarea atât de cinstită a goliciunii, — pe-o blană de urs” (pag. 74).

Vâna unei sensualități puternice, a cărei prezență am descoperit-o cu prilejul călătoriei în Grecia, — când d-l N. M. Condiescu trecea feminitatea Frineii din Eleusis, — devine sexualitate animalică în „Subiect de nuvelă”, și nu mai puțin în capitolul pomenit mai sus din „Insemnările lui Safirim”.

Ne poartă gândul la „Răzbunarea Dărmăneascăi”, — povestirea lui Radu Rosetti.

Era o vreme când boieroaicele voluptoase, mustind de viață și sburdând în belșug se dădeau unor împreunări nerușinate, mărturisind vigoarea acestei rase consumatoare de vin vechi de Cotnari și de cărnuri cari aprind focurile dragostei.

Din generația aceasta a purces o progenitură nu lipsită de energie, dar îndrumată spre alte limanuri din pricina puterii absorbante a vieții orașenești. Astfel, ni se perindă prin față felurite chipuri periferice curții boierești, rude sau profesori cu metehnele lor, cari mai de cari mai bizare, și mai hulite de răcoroasa primenire a vieții. Nenea Grigorie, Toader Gușatu, Baba Despa, învățătorul Șerbănescu, maiorul Ciortan, sunt atâtea nume sugestive numai prin pronunțarea lor, legate fie de amintirea părinților sau de aceia a lui Safirim... Când mai târziu a venit vremea școlariătății, și viața a prins să-și rostogolească valurile, un material tot atât de bogat a slujit d-lui N. M. Condiescu la complectarea romanului său. Această parte, cu descrierea liceului, a orașului de provincie, a atmosferei de clasă cu șolticăriile elevilor și oboseala rutinată a profesorilor mucegâiți pe catedre, noi o găsim foarte plastic redată. Ea aduce un parfum din amintirile lui Creangă, prin unele locuri mai rânțed și evocarea cadrului șarjată, dar nu lipsită de consistență și de naturalism.

Decorul patriarhal se năruie odată cu risipirea averii părintești,

și procesul care s'a petrecut în atâtea familii boierești orășenizate are loc și aici. Va începe descrierea acelor „manifestări tarasconesti”, prea frecvente în mediul nostru urban, turburate uneori de un val de idealism care pornea dela inițiativa tinerilor ridicați de pe băncile liceului. Trecem într'o nouă zonă, într'o nouă umanitate, și prima parte a acestui roman pornit pe drum lung, se încheie cu crepusculul vieții patriarhale și cu dispariția unei lumi care nu va reinvia niciodată.

Romanul se petrece în timp, cu participarea mai multor generații. Unele apun, altele le iau locul, și în această măcinare a timpului noi vedeam și un proces social de substituire a oamenilor, ideilor și situațiilor, ale cărui ecouri răzbesc până la noi.

O frescă bogată de chipuri viu zugrăvite și pitoresc reliefate, în care calitățile de portretist ale d-lui N. M. Condiescu se relevă fără nici o rețineră. Făurit cu un material omenesc excepțional de bogat, construind romanul din fibrele sănătoase ale vieții, opera literară a d-lui N. M. Condiescu valorifică în egală măsură arta, cea plăsmuire estetică a verbului care-i conturează stilul.

Nicolae Roșu

SEARA LA MUNTE

de MIRCEA DEM. RĂDULESCU

*In clincăt dulce de talangă
Cirezile spre casă vin,
Se 'ntorc falangă cu falangă
Sub zări de aur și rubin...*

*Doinesc izvoarele 'n pădure
Și sorbi din largul asfințit,
Miresmele de fragi și mure,
Parfumul crud de fân cosit.*

*Fâșii de purpură par norii,
Și 'n taina codrilor bătrâni
Coboară noaptea cu păstorii
Ce-și mână turmele spre stâni...*

*Sus, brazii de pe 'nalta schelă
Sub cerul rece de cristal
Se 'mbracă 'n sumbra lor dantelă
Și-adorm sub luna de opal.*

*Iar sufletul se face una
Cu depărtările ce mint,
Cu stelele de totdeauna
Și cu zăpezile de-argint.*

Bușteni, August 1938.

Mircea Dem. Rădulescu

STRAJERIA IN LUMINA PEDAGOGIEI MODERNE

de GEORGE BOTA

Scopul strejăriei este arătat limpede prin cuvintele Marelui Străjer: „educația nouă care ni se cere, e o educație de dragoste și de disciplină, baza pe care va trebui așezată noua clădire a Statului român”.

Intemeetorul acestui sistem de educație și-a dat seama că regenerarea și consolidarea neamului nu ne poate veni decât prin educație, prin școală. Cineva spunea de mult că e deajuns să adaugi sau să scoți o coardă lirei ca să schimbi caracterul unui popor. Se înțelege că nu e vorba de a schimba fondul sufletului nostru, care este profund creștin și uman, ci de a da o nouă orientare acestui suflet, spre a corespunde momentului istoric prin care trecem și pentru a ne garanta mai departe rezistența la orice furtună din afară sau dinăuntru.

Fără să vrem, ne găsim în fața a două preocupări: sistemul de educație și educatorul. Iar pentru a evidenția pe educatorul ideal și sistemul cel mai bun, suntem siliți să facem o scurtă critică a școlii celei vechi sau tradiționaliste.

Nu vrem să ne așezăm pe punctul absolutei negări a tot ceea ce a fost în trecut. Mărginindu-ne numai la noi, desigur că avem mult de criticat, mai ales în ceea ce privește metoda și sistemul, dar avem să ne închinăm în fața multor mari dascăli.

Școala trecutului era o școală cu accentuat caracter intelectualist. Examenele stricte căutau cantitatea de cunoștințe, nu calitatea candidatului; cât știe, nu cât poate. Puterea sufletească pusă mai greu la încercare era memoria, iar educatorul avea numai rol de transmitător. Copilul era un receptor, cu atât mai bun cu cât nu altera întru nimic cele primite dela maestru. De acolo a rămas și expresia că-i „tobă de carte”.

În școala veche învățământul și educația se adresau colectivității, iar valoarea „om” era cu totul nesocotită. Școala avea o acțiune nivelatoare, să-i facă pe toți elemente numerice pentru societate. Cu toate avertismentele lui Rousseau și ale urmașilor săi, școala nu s'a prea ostenit să cunoască copilul și aptitudinile sale. Copilul a fost o unitate dintr'un număr, aplicându-i-se în cazul cel mai bun normele psihologice ale adultului. În această privință este însemnată lucrarea lui H. Bouchet „Individualisation de l'enseignement”, ¹⁾ în care combate, ceea ce numește el „sociologismul”, primul societății asupra individului. Societatea nu are puterea creatoare de persoane; ea se găsește numai în individ și persoana se formează prin activitatea proprie a fiecărui individ.

Școala trecutului mai suferea și de inconvenientul că nu pregătea pe om pentru viață; era o prăpastie între practicile vieții și între cele învățate în școală. Școala cărții, școala celor patru pereți, cu mecanismul administrativ al unor orarii stereotipe nu ne poate da omul care să știe ce e viața și mai ales cum să se comporte în ea. Ea ne da absolvenți, dar nu oameni de acțiune și de inițiativă.

Critica ar putea fi prelungită, adăugându-se și ceea ce spunea Bouchet: ușurința de control, disciplina de cazarmă, apriorismul metodelor și altele. Trecem la remediile preconizate de școala nouă și cari în multe țări au dat frumoase realizări. Aceste remedii pot fi rezumate în trei cuvinte: activism, liberalism și individualizare.

Nu e locul aici să insistăm asupra cuprinsului acestor trei principii, cari azi circulă prin mintea oricărui pedagog conștient. Activismul înseamnă activitate creatoare; să nu se confunde ocupația cu activitatea creatoare; copiii pot fi ocupați uneori pentru comoditatea profesorului, copiind bucăți din carte, etc., etc., aceasta e muncă stearpă fără efect educativ. Activitatea educativă, sau munca pedagogică este aceea în care elevul urmărind un scop, realizarea unui lucru sau al unei lucrări, își pune în funcțiune, printr'o tensiune internă toate fibrele sale sufletești și astfel se deschide calea spre formarea sufletească, spre personalitate.

În adevărata școală activă și nu în parodia ei mincinoasă, elevul are un rol de creator și numai munca creatoare este educativă.

Liberalismul școlii celei noi, nu înseamnă anarhie. Este un adevăr că cel ce nu a făcut exerciții cu libertatea nu știe ce să facă cu ea când i se dă. În această privință cred că cel mai limpe-

¹⁾ Alcan, Paris 1933.

de a lămurit problema Förster în cartea sa „Școală și caracter” și în celelalte lucrări ale sale. Miezul lucrării sale „Școală și Caracter” îl formează capitolele: „Supunere prin libertate și libertate prin supunere”. Este vorba de disciplinarea pornită din interiorul individului. Cel ce se supune de frică teroarei din afară devine un laș; sufletul său se ofilește și caracterul moare. Așa se explică pentru ce epocile de teroare au fost aproape lipsite de caractere și pline de lași, lingușitori și oameni fără formă. Deprinderea copilului de a se supune de bună voie, îl face să se simtă liber, să se simtă demn, stăpân și nu provoacă nici revolta surdă, caracteristică epocilor de teroare. Personalitatea nu se poate desvolta sub imperiul disciplinei caporaliste; aceasta poate da cel mult aparența unei discipline; disciplina adevărată pornește din interior și nu jignește pe copil.

Individualizarea învățământului și a educației, vine ca un remediu față de neglijarea de până acum a ființei copilului. Ea înseamnă să privim pe copil nu cantitativ, ci calitativ; ea înseamnă să facem centru de gravitate în școală copilul, nu cartea și programele și mai ales nu educatorul. Fiecare copil închide în el o gamă de posibilități, cum spunea un pedagog. Școala este datoare să dea prilejul fiecăruia să-și urmeze calea lui firească și să favorizeze această dezvoltare a puterilor proprii. Azi toată lumea pedagogică știe ce s'a realizat și pe acest tărâm.

Ar mai fi de înfățișat problema pregătirii învățătorului și a profesorului, a educatorului, cu un cuvânt. Lăsăm această parte la urmă și trecem la străjerie.

Dacă străjeria realizează și în ce măsură realizează dezideratele școlii noi, înseamnă că în țara noastră ne găsim în plin progres al pedagogiei moderne.

Activismul, atât de discutat în ultimii ani și care pentru mulți e încă o noțiune confuză, își găsește în cea mai largă măsură aplicarea în străjerie. În calitatea mea de fost inspector, am avut prilejul să văd pe teren prin văile Maramureșului și ale Sălajului, ca și pe câmpiile Sătmăruului și ale Bihorului realizări străjerești îmbucurătoare. Iar acolo, foarte rar de altfel, unde străjeria nu a dat maximum de randament, vina nu era a sistemului, ci a celor cari îl aplicau.

Activitatea în comun, fiecare având libertatea de inițiativă și partea de răspundere, este spiritul educației celei noi prin străjerie. Fiecare copil joacă un rol, pe care-l ia în serios și în seriozitatea și conștiinciozitatea îndeplinirii acestui rol se plămădește personalitatea de mâine. Este activismul creator, cu mulțumirea ce-

lui ce crează, poate cea mai înaltă mulțumire, care întărește și inobilează în același timp. Am găsit e drept și unele cazuri de parodiare a sistemului; m'am convins că învățătorul nu era pătruns de rostul sistemului, fiind de altfel și slab element al corpului didactic. A trebuit să stau de vorbă cu mulți, ca să le arăt că de fapt nu e vorba decât de o nouă orientare în educație și că străjeria e haina cea nouă pe care o îmbracă școala de azi. Experiența va aduce desigur schimbări, dar principiul ei, activismul creator de valori, rămâne, ca cel mai eficace mijloc de formare a caracterului.

Individualizarea se realizează de minune în sistemul străjeresc; totul depinde de cel care mănuește sistemul. Fiecare copil cu rolul său, cu munca sa, cu partea sa de lucru de care răspunde și pe care trebuie să o realizeze cât mai mult aproape de perfecție. Nu i se ia inițiativa și nici nu i se pune piedeci spontaneității; comunitatea nu-l copleșește, nu-l înghite. El se simte liber prin rolul pe care-l joacă, în mijlocul acestei comunități. Organizarea muncii străjerești, sau mai bine zis organizarea străjerească a muncii în școală, deschide câmp liber individului pentru a se desvolta, în sensul fôrsterian și nu în sensul anarhic.

Și tot aici vedem realizându-se și al treilea principiu al școalei noi: liberalismul. Unde mai pui că sistemul străjeresc ne dă nu numai libertatea de acțiune, dar și voioșenia, veselia, atât de necesare formării caracterelor sincere și deschise.

Dar străjeria ne aduce ceva în plus față de preconizările școalei noi. Ea își are un dinamism al său isvorit din misticismul național și monarhic.

Nu discutăm aici problema constituției noastre naționale și rămânem pe terenul pur al educației. Este un adevăr ce nu mai poate fi contestat că exemplul, eroul, idolul, simbolul, sunt valori pentru care tineretul se entuziasmează mai mult. Nu mai cităm exemple din Carlyle și nici din istoria pedagogiei. Psihologia simbolului, începând cu aceea a steagului, ne arată cât de mult se leagă viața noastră de valori și de simbolul lor. Credința în simbol formează un centru de concentrare sufletească, în jurul căruia se cristalizează tot fascicolul de ceace are mai ales sufletul. Este un misticism luminat, dacă am putea spune, nu un misticism absurd, ca acela al fanaticilor orbiți de fanatismul lor. Misticismul străjeresc, ascuns în „credință și muncă pentru țară și Rege” este isvorul dinamismului sufletesc.

Iar nuanța profund creștină, ne ferește de a părăsi marea și cardinala linie de conduită a neamului nostru. Germanii își au și

ei sistemul lor de educație; dar greșesc atunci când renunță la învățătura lui Christ, întorcându-se la zeii lor păgâni. Aceasta însă îi scoate din concertul omenirii și-i pune alături de drum.

Străjeria, prin formele sale de cult, a înțeles că în om sunt forțe pe cari nu le poți pune în funcțiune prin argumente logice, forțe cari de multe ori sunt mai hotărâtoare decât altele.

Sistemul de educație străjerească este deci un sistem de educație integrală care a depășit multe din dezideratele noi.

Rămâne acum să vedem condițiunile unui bun educator, fără de care, după cum am arătat de pe teren, străjeria nu poate da totul.

Nu avem intențiunea să criticăm pregătirea comandanților străjeri; am luat parte la un centru de inițiere și m'am convins de temeinicia pregătirii. Desigur nu e nimic închis și definitiv; experiența va aduce îmbunătățirile cerute.

Oricare ar fi însă pregătirea conducătorului străjer, lui i se mai cer anumite însușiri, cari se cer oricărui educator pentru ca sistemul să dea rezultatele optime.

Cu această problemă s'au ocupat mulți pedagogi și în trecutul istoric al pedagogiei și azi. E remarcabil la noi articolul d-lui prof. C. Narly dela Cernăuți, publicat în „Revista de Pedagogie” Octomvrie-Decemvrie 1937 sub titlul „Insușirile educatorului”. D-sa privește problema sub raportul istoric și actual, oprindu-se la o metodă totală de cercetare, adică combinând metoda istorică, inductivă și deductivă, pentru a stabili însușirile unui educator ideal. D-sa analizează lucrările lui: G. Kerschensteiner, Döring, Keilhacker, oprindu-se la următoarele însușiri: 1. voința de desăvârșire (înăscută) care dacă țintește propria desăvârșire, duce la autoeducație, dacă urmărește desăvârșirea altora, duce la educatorul în înțelesul curent. Este o vocație rară, pe care la unii o găsim mai puternică. Să fim drepecți, câți din rândul celor mulți nu privesc la rolul lor ca la o slujbă oarecare?! Voința de desăvârșire e caracteristica creatorului.

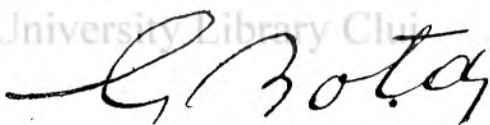
Devotamentul față de copil; această însușire am găsit-o într'o altă lucrare definită: capacitate de sacrificiu. Să te sacrifici, să-ți sacrifici timpul, să ostenești pentru copil. Acest devotament, unit cu voința de desăvârșire duce, spune d-l Narly, la înțelegerea copilului. Apoi entuziasm împreunat cu voieșie, adâncă moralitate, inteligență, iată însușiri înăscute necesare unui bun educator. Vin apoi însușirile dobândite, o frumoasă cultură generală, cu un deosebit accent literar și accent manual. Să aibă cum spunea Queirat

prestigiu de știință și cultură. Pregătire pedagogică temeinică, pentru a ști în fiecare moment ce vrea. D-l Narly adaugă o ultimă însușire: stilul, prelucrarea propriei originalități; e modul subiectiv în care ne apare individul care tinde spre o personalitate. El își armonizează gest, glas, vorbire, cu rolul său de educator.

I-se mai cere educatorului răbdare, ca nimănui altuia, bunăvoință și spirit ertător. Stăpânire de sine, mai ales când e vorba de luat măsuri; spirit de dreptate, fiindcă nimic nu revoltă pe copil mai mult ca nedreptatea făcută. Desigur, cum spune și d-l Narly, lista însușirilor cerute ar putea fi mărită.

Am insistat puțin asupra acestei probleme, pentru că mi se pare că nu i se dă toată importanța și se crede că orientarea sufletească se poate face fără educatori. Așa se explică grija cea mare a străjeriei de a-și pregăti comandantii; ea însă presupune că dascălii au însușirile pomenite mai sus; pregătirea dela centre, fiind de scurtă durată nu le poate da totul. Rămâne ca fiecare dascăl să se pregătească sincer și temeinic pentru înalta lui misiune. Străjeria e cel mai potrivit sistem de educație pentru neamul nostru; ne trebuie oameni cari să o servească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

POEZII

de ȘTEFAN BACIU

SBOR SUPUS

*Inchisă 'n tine ca o netăiată carte,
Stârnești tristețea candidelor seri,
Te duci cu gândurile pân' departe
Și liniștea n'o afli nicăeri.*

*Ce meșter oare 'n dârza-i vrere
Ciopli din daltă chipul tău lumesc?
In ce isvoare limpezi de tăcere
Ți-ai oglindit obrazul ingeresc?*

*Tu dintre fumuri, de pe arse trepte
Un sbor de pasăre aduci în mers
In calea ta, luceferi pot s'aștepte,
Tu nu te schimbi: același univers.*

*Tot ce-i acum și mâine-o să rămână,
In ochii tăi atâtea lumi se strâng.
Și pentru tine ceru-l am în mână,
Cu cealaltă, din mijloc, sboru-ți frâng.*

MAREA LAUDĂ

*Prea lăudată fii, tu muză, peste timp
Căci învățatu-m'ai să dăltuesc poeme
Privind mulțimea de pe albul meu Olimp,
Prin luminoasa-ți umbră, nouă Melpomene.*

*Tristetea grea, la fel cu toată bucuria
Tu m'ai veghiat s'o risipesc în versuri,
Eu am cercat cu visul și cu poezia
Să 'nalț în lume alte universuri.*

*Am fost zidar de cer și pentru stele faur,
Din nai am ridicat cântări spre zei,
M'am rășboit în timp cu marele balaur,
Din luna nouă făuritu-ți-am cercei.*

*De-aceea 'n ani eu îți aduc libații
Din fructul slovei care 'n slavă suie
Și din cuvintele ce stăruie în spații
Eu îți cioplesc o vecinică statuie.*

Stefan Baciu

U N I F I C A R E

(COMEDIE INTR'UN ACT)

de ALEXANDRU SERA FURPA

Scena reprezintă biroul administrativ al unui șef de serviciu. O ușă în fund. La birou stă *Stănescu*, inspector. Scrie. Se aud bătăi repetate în ușă.

SCENA I.

Stănescu, apoi *Demian*

Stănescu: Intră!... (*bătăile se succed*) Intră domnule, n'auzi?!
Ce dracu, ești surd? (*strigă*) Intrăăă!...

Ușa se deschide și apare în pervaz *Caius Demian*, prefectul. Om în vârstă, îmbrăcat foarte bine, cu jachetă, pantaloni în dungi, pantofi de lac, la butonieră semnul unei decorații... Vorbește cu accent puternic ardelenesc.

Demian: E permis?

Stănescu: (*după ce privește lung pe cel intrat, vorbește cu glas schimbat*) Mă rog, cum nu!... Pofțiți, intrați.

Demian: Am onoare!... (*se înclină foarte ușor, păstrând apoi o atitudine rigidă aproape militărească*) Sum, doctor *Caius Demian*, prefectul județului.

Stănescu: (*se scoală precipitat și înaintează spre prefect, într'o atitudine de deferență*) *Stănescu*, dirigintele-șef, cu grad de inspector... Cu ce vă pot servi, domnule prefect?

Demian: Mă rog frumos, am venit cu o rugare la domnia-voastră...

Stănescu: (*luând o înfățișare dulceagă, întinde prefectului un scaun și-l așează în fața biroului*) Vă rog luați loc. (*Iși potrivește nodul dela cravată și-și scoate manșetele scrobite în afara mânecilor hainei*) Sunt foarte încântat că am onoarea să vă stau la dispoziție.

Demian: Poate vă conturb?... (*se așează pe scaun. Stănescu se duce în fața lui la birou*).

- Stănescu:** D-voastră?!... In nici un caz!... Ași vrea să știu despre ce poate fi vorba...
- Demian:** Apăi e vorba de-aceea, ca să mutați, respective să dați afară un hoț de funcționar, care să se ducă la dracu, că 'ntr'alfel, zic zău lui Dumnezeu, de nu-l pușc!...
- Stănescu:** *(cu ton circonspect)* Dacă s'a abătut dela îndatori-rile lui vom cerceta și de e cazul, îl vom pedepsi, desigur!... Vă rog numai să-mi relatați cazul ca să iau notă de reclamația d-voastră!...
- Demian:** Mă rog frumos, nu-i de lipsă!... Eu vă spui numai să-l dați afară, respective să-l spedați din loc.
- Stănescu:** Dar pe cine?
- Demian:** Pe dirigintele Coștăntinescu.
- Stănescu:** *(foarte mirat)* Coștăntinescu?!... Nimeni nu s'a plâns până acum de el. O fi vre-o eroare sau vre-o intrigă... Sunt foarte curios să știu ce i se poate imputa?...
- Demian:** *(înțepat)* Nu-i consult, pentru aceea, să vă spun mai mult!...
- Stănescu:** Nu vă supărați, dar un angajat superior nu se poate pedepsi fără motiv plauzibil... Numai fiindcă e dorința d-voastră, oricât am vrea... înțelegeți...
- Demian:** *(scofând pieptul în afară, înclină puțin capul pe un umăr și închide ușor un ochiu)* Atunci să mă par-donați, domnule inspector, dar eu, prefectul Caius Demian, doctor utriusque juris, din loc, având în-crederea extelentei d-lui Ministru, care e unchiuț muerei mele, precum și-a organizației care m'a esmis, având protecția, mă rog frumos, a d-lui vițe-prezi-dent al Camerei, care mi-e șogor, cer să spedați repentin pe Coștăntinescu și să i-se sisteze orice emolumente, care absolute nu i se mai compete... *(cu zâmbet sarcastic)* că doară nu vreți să vin pen-tru aceea cu dețizul onoratului guvern!...
- Stănescu:** *(mușcându-și nervos mustața, dar păstrându-și în vorbă, calmul)* Da, da!... înțeleg eu, dar Constan-tinescu, deși are poate unele diminuări ca om, e totuși cinstit și excelent funcționar... Nu-i așa de facil de transferat nici mai ales de concediat un

slujbaş cu un cazier atât de ireproșabil... Statutul funcționarilor...

Demian: (*ridică puțin tonul și bate ușor cu pumnul în masă*) Domnule inspector, noi știm foarte bine ce e statutul funcționarilor că doară am venit la putere s'aducem stabilitate, moralitate și mai ales cinstel... Imi pare rău că luați apărarea a ce știu eu ce mișel de vinitură, numai să mă sechirați pe mine.

Stănescu: Vă 'nșelați, domnule prefect. Noi nu suntem aici venetici, suntem oriunde funcționarii țării noastre, dar nu putem ignora legile și regulamentele. Pentru ca să cer transferarea unui angajat superior trebuie să avansez Direcțiunei o motivare documentată, în baza căreia să se sesizeze consiliul de disciplină, care să avizeze fără scrupule. D-voastră, ca eminent juriconsult înțelegeți că, măcar de formă, trebuie să conservăm legalitatea... En tout cas il faut menager les apparences...

Demian: (*uimit*) Placă?... (*revenindu-și*) Eu atâta spun că treabă să transpuneți pe Coștăntinescu din loc (*cu demnitate*) Nu mai mere să-și bată joc de legile etice, recerute unui funcționar. Pe ungurește asta vine mai bine: „Ez összeférhetetlen a tisztviselők szabályrendeletnél”.

Stănescu: Până nu avem proba concretă a vinovăției lui, regret, dar nu putem face absolut nimic. Pe simple presupuneri sau... știu eu?... pentru șicanare... nu se poate!... (*privind pe furis și șiret pe prefect, vorbește domolit*) Natural, se schimbă lucrurile dacă pentru interese politice superioare partidul ar avea neapărat nevoie de locul lui... (*misterios*) Atunci cu tact, cu abilitate s'ar putea încena ceva, ca să justifice o anchetă pe care ași face-o. Bine înțeles, un serviciu atât de important adus partidului, sper că ar fi apreciat cum se cuvine la centru. Este?...

Demian: Da, mă rog frumos!...

Stănescu: Atunci, vă rog să-mi spuneți cu ce v'a supărat, ca să putem găsi motivul...

Demian: Ca să știți ce mi-a făcut mișelul de răgășan — să pardonați — ar trebui, mă rog frumos, să vă spun

- toate „ab ovo” și dela început. Da, pentru aceea socot că suntem gavaleri și că de bună seamă nime altul pe lumea asta n'o să afle ce vă spun eu acum. „Az ember diszkrét kell legyen”.
- Stănescu:** Contați pe discreția mea cea mai absolută. „No-blesse oblige” vorba aia!...
- Demian:** Atunci așa stă lucrul că eu mi-s însurat c'o muere frumoasă și tânără, dar care e copilă bună și tare faină. Mi-e drag de ea și, har Domnului! și ei de mine. Numai, mă rog frumos, ea e veselă și-i place să se preumbe pe Corzo și să șprihuiască ce știu eu ce cu gavalerii. Eu nu-s, Doamne feri!... jaluz, că doară numai bolânzii sunt jaluzi de muerile lor. Dar, durere!... de câțeva vreme am fost căpătată scrisori că nevastă-mea se duce în ștrada ics, ipsilon la un scârbos de răgățan, să pardonați!...
- Stănescu:** Cu alte cuvinte... les extrémitées se touchent...
- Demian:** Placă?!...
- Stănescu:** (*schimbând vorba*) Ziceam că poate la nevasta lui sau la vre-o soră de-a lui... Vrea să facă unificare, regățeanul!... O presupunere!... Mă ertați!
- Demian:** Nu-i bai!... Așa am fost socotită și eu, dar n'are nici pe mumă-sa nici pe tatu-său, că-i singur. Am întrebat atunci pe nevastă că, care-i adevărul, dar ea mi-a fost spusă că toate's minciuni!...
- Stănescu:** Vedeți?... Infamii!... Odată ce v'a spus doamna că nu-i adevărat...
- Demian:** Spus, spus, dar acum câteva zile a fost eșită în foaia opoziției, ce știu eu ce vițuri pe socoata mea și a nevestei. Am zis: „Mno!... Așa mă rog frumos nu mai mere!...” Am pus atunci pe un văr dulce de-al meu de s'a ținut de muere și a fost văzut-o când s'a băgat la Coștăntinescu și a stat la el două oare... Așa ceva e tare șod!... Nu?...
- Stănescu:** Depinde!... Dacă-i vorba de unificare!...
- Demian:** Ba că nu!... Aceasta purtare a ei putea s'o aibe înainte, dar acum, ca esmis al guvernului, să recere să am autoritate morală, să nu scrie opoziția în foaie și să facă viț cu mine, că zic zău lu' Dumnezeu de nu le-o confişc toată cu țenzura... Am spus tot nevestei și-am fost foarte enerjic cu ea...

- Stănescu:** *(incântat)* Și doamna ce-a spus?...
- Demian:** Apăi ea, mă rog frumos, s'a fostă cântată într'una și-a spus că la Coștăntinescu vin mai multe doamne să facă spiritismus și că mișelul a îmbetat-o de cap cu ce știu eu ce hipnotismus, de musai că treabă să meargă într'una la el...
- Stănescu:** Cum?! Se duce la adormit?... Interesant!...
- Demian:** Mno!... Că se duce, da nu-i conștie de ce face acolo și-apoi nu știe dacă se mișcă și cât se mișcă.
- Stănescu:** *(uimit)* Cine?...
- Demian:** Masa, mă rog frumos... Da... știe că-i tare...
- Stănescu:** Cine-i tare, domnule?!... Constantinescu?...
- Demian:** Jel...
- Stănescu:** Bravo lui!...
- Demian:** Spune că are niște ochi de rabiāt de-o adoarme minteni... Da' eu socot că face cu ea ce știu eu ce mișculanții... De aceea am venit să-l mutați să scap de el și să capăt aceasta satisfacție, dar mă rog frumos, fără șcandal...
- Stănescu:** *(ironic)* Bine!... dar aceasta e o chestiune cu totul particulară, care s'ar putea tranșa mai curând pe calea armelor. Un duel...
- Demian:** Așa ceva e absolute eschis!... E sub demnitatea mea să mă bat c'o vinitură fără nici o cvalificație. Și-apoi, eu care am fost un luptător, nu un maghia-ron și am sânje nemeșesc, că unchiuțu a fost mare preposit și canonic, nu mă bat în duel cu ce știu eu ce țigan de răgățan... Și-apoi nu vreau să fac șcandal, c'așa m'a fost învățată nevasta.
- Stănescu:** Domnule prefect, cred c'ar fi ridicul să m'amestec oficial în astfel de treburi delicate, dar cu totul streine serviciului. Ce-ar zice superiorii mei?
- Demian:** Apăi de-asta am eu grijă!... Vorbesc cu baciū Aron și sunt absolute sigur că o să căpătați, mă rog frumos, o recompenză. Dacă fac eu propoziție este eschis, pentru aceea, să nu vă decoreze...
- Stănescu:** V'atrag atenția însă că mutând eventual pe Constantinescu din localitate, poate pleca după el și soția d-voastră. Unde-i dragoste!...
- Demian:** Domnule inșpector, să pardonati, dar nevastă-mea e de familie de mari rumâni și e absolute eschis să

- fugă c'un nimand... da' a 'nrbetat-o de cap cu hipnotismus, să pardonafi, șcroafa de Coștăntinescu.
- Stănescu:** Incurcată chestie!... Totuși voi căuta să vă satisfac, pe cât mi-o fi cu putință.
- Demian:** Și cât mai repede, mă rog frumos, că mâine Liviu îi va face percheziție la domiciliu, așa că de poimâne puteți să-l molestați și să-l expedați de pe-aici!... vinitura!...
- Stănescu:** Cum inspecție la domiciliu?... Care Liviu?
- Demian:** Șogorul... Pune un detectiv să ia 'ndărăt scrisorile ce-a fost căpătată dela muere.
- Stănescu:** Cum?! Are și scrisori?... (*dând din cap*) Ț...țț...
Atunci lucrul e' cu mult mai grav de cum mi-l închipuiam. Nu credeam că tontălăul de Constnatinescu să fie așa de meșter și să aibă guvernul 'n mână cu șantaj!... Bravo lui!...
- Demian:** Il gratulați?...
- Stănescu:** A! Nu!... Din contră!... Ziceam: ce canalie afurisită!... Scrisorile însă...
- Demian:** Nu ti tieme, dragule; scrisorile le capăt eu... har Domnului!... Știe Liviu să le găsească.
- Stănescu:** Dar o percheziție la domiciliu nu e posibilă fără asistența procurorului și cred că un pretext legal e greu de găsit...
- Demian:** Mno!... Ce știi dumniata, domnule!...
- Stănescu:** In definitiv, treaba d-voastră!... Din parte-mi voi căuta să aranjez lucrurile cât mai bine... Imi trebuie însă timp și o promisiune solemnă din partea d-voastră. Așa-i?...
- Demian:** Je!... Și care-i aceea?...
- Stănescu:** Ați vorbit adineauri de decorație... Ei bine, pri-mesc!... Știți, ca să nu vă refuz. Trebuie să notați că eu n'am decât „Coroana” în gradul de cavaler și ași prefera „Steaua” într'un grad mai înalt!... Nu? Je... mă rog frumos! Aia vine de măgan, nu ti teme!...
- Stănescu:** Dacă-mi pun însă tot talentul și priceperea că să scap pe doamna de infamul de Constantinescu, atunci ași avea și eu o mică dorință.
- Demian:** S'auzim!...
- Stănescu:** In fond e un fleac; mai mult o ambiție. E vorba să

stăruieți ca oferta de izolatoare pe care a înaintat-o casa „Radio-telegraf” la direcție să fie singura acceptată și cât mai repede. E adevărat că e ceva mai scumpă, dar materialul oferit e mai bun... Trimiteți la d-voastră pe reprezentantul casei, pe Moritz Schmitlich...

Demian: Mă rog frumos, pun ștăruință și 'ntr'o săptămână aveți telegrafice aprobarea.

Stănescu: Atunci suntem de acord, vine aprobarea, urmează transferarea.

Demian: Necondiționat!... Telegrafez lui baciui Aron și se aprobă!... Bine?...

Stănescu: Evident!...
(*Prefectul triumfător se scoală, întinde mâna lui Stănescu.*)

Demian: Doamne ajută!... Am onoare!...

Stănescu: Vă salut!... Și, vă rog, să aveți toată încrederea în tactul, discreția și abilitatea mea.

Demian: Mă rog frumos, tot respectul!... (*înclinând ușor din cap și închizând ușor un ochiu*) Mă recomand!... (*înainte de a eși pe ușă se mai întoarce odată, se înclină ușor*) Compliment!...

(*După eșirea prefectului, Stănescu își freacă mâinile de bucurie și râde cu poftă.*)

Stănescu: (*singur*) Mi-ai căzut strașnic în labă, amice!...

SCENA II.

Un ușier (bătrân), Stănescu.

Ușierul intră fără să bată și surprinde pe inspector râzând singur cu poftă; acesta trece brusc la atitudine severă.

Stănescu: Ce vrei?... Nu ți-am spus să bați și să aștepti până-ți voi zice eu: „Intră”!...

Ușierul: Până s'aud eu de-afară s'ar face lupii căței și i-ar mânca oile...

Stănescu: (*cam încurcat*) Râdeam de ce-mi spusese domnu' ce-a fost la mine. E grozav de duhliu!...

Ușierul: Și de 'nțepat!...

Stănescu: Asta nu te privește pe tine!... Și 'n definitiv, la ce-ai venit?

- Ușierul:** Mi-a spus domnu' diriginte Constantinescu să pândesc când nu-i nimeni la D-voastră și să vă comunic că vrea să vă vorbească ceva urgent și 'n partriconlar.
- Stănescu:** Spune-i să vină. *(Se apucă din nou de scris. După plecarea ușierului, dtn când în când isbucnește în râs).*

SCENA III.

Stănescu, Constantinescu (tânăr îmbrăcat în costum de stradă, blond, roșcat, figură blândă, cu totul neexpresivă).

Se aude o bătaie în ușă. Stănescu își recompune repede figura de șef serios.

- Stănescu:** Intră!
- Constantinescu:** Vă salut, d-le inspector!... Să trăiți!
- Stănescu:** A! Bună ziua Constantinescule. Ce vânt?
- Constantinescu:** *(incurcat)* Venii... adică îndrăznesc... cum să vă spun?...
- Stănescu:** Ia, ia stai!... Vre-un necaz?...
- Constantinescu:** La drept vorbind, nu!... Mai mult o rugămintele!... Știindu-vă atât de bun, îndrăznesc, adică ași vrea să vă rog...
- Stănescu:** Ei!... Ce-i frate?... Spune odată...
- Constantinescu:** Am venit să vă rog, să puneți o vorbă bună și să-mi faceți un raport favorabil către Direcție, ca să fiu mutat la Buzău în locul lui Manolescu, care a eșit la pensie.
- Stănescu:** Ei, bravo!... Bună idee și la timp!... *(reculegându-se)* Vream să zic, ce-ți mai trecu prin cap una ca asta!... tocmai acum când am nevoie neapărută de un om priceput... Cum o să te las să pleci și să-mi vie cine știe ce lichea... A!... Asta nul...
- Constantinescu:** Mă nenorociți, domnule inspector!... Dacă nu mă mut cât mai curând, nu știu ce sunt în stare să fac!
- Stănescu:** Cum nenșorule, așa dintr'odată?... Ce sa 'ntâmplat?...
- Constantinescu:** Am intrat, să vă spun sincer, într'un mare ghinion, din care trebuie să scap cât mai repede...
- Stănescu:** Chestie de serviciu?...

Constantinescu: Nu, una particulară...

Stănescu: Nu 'nțeleg!...

Constantinescu: D-le inspector, d-voastră mă cunoașteți... Nu sunt un crai din ăia filfizoni, care să umble toată ziua aiuristic după muieri, cum fac atâția... Imi plac lucruri mai inteligente: să citesc literatură de romane, să ascult muzică la radio, să mă cultiv la cinema, nu să mă tâmpesc cu încurcături de amor!... Că de!... Ce ziceam și eu... Trebuie să mă gândesc și la 'nsurătoare!... Ei, da' nenorocul tot m'a pândit... (*il trec nădușelile și se șterge c'o batistă făcută ghem în palmă*) Ceasu' rău și afurisit, c'altfel n'am ce zice!...

Stănescu: Cum asta?!...

Constantinescu: Să vedeți!... Intr'o zi eșeam dela berărie c'un prieten venit din București, când iată în fața noastră o damă nostimă c'o blană elegantă pe ea. N'am de lucru... Ca să arăt prietenului că noi ăștia exilați în provincie nu ne-am tâmpit de tot, zic tare: „Nostimă panteră!...” Dama îmi aruncă o căutătură cu multe înțelesuri și zâmbi... Prietenul, cum văzu chestia, îmi dădu un ghiont în coastă și-mi zise: „Tăchiță, nu fii prost!... e rost de lucru!” Și ne-am luat după ea și tot drumul n'am slăbit-o din apropiuri și spirite... Și, ce mai tura-vura, am intrat puțin după aia în încurcătură cu dama.

Stănescu: E bine?

Constantinescu: Ce să zic, o bomboană!... Da', vorba aia, e d'alea de mușcă și țipă de școală mahalaua...

Stănescu: (*din ce în ce mai interesat*) Ei și?...

Constantinescu: Și-a ținut treaba asta câtăva vreme. Mă cam odârlișe, dama... Să mă odihnesc nici vorbă, că nu vrea să iasă la plimbare, că zicea c'o vede bărbatu-său... Eu, drept să spun, nu prea credeam că are ea tocmai un bărbat, dar îi respectam, vorba aia, motivu' de pretext... Intr'o zi, printr'o întâmplare aflu că într'adevăr e nevasta unui mare mahăr în politica locală... Ti!... zic! Țin'te d'acu 'ncurcătura dracului... Da' ea-mi zice: „N'avea nici o grijă, că-l învârt, cum îmi place și-apoi am rude așa de tari că aranjez eu toate”. Numa' c'acu câteva zile mă

pomenesc cu dama că-mi cere scrisorile, care mi le-a scris. Zice: „Umblă bărbatu-meu să ți-le confiște”... Aha!... zic... Vorba aia, să mi le umfle și p'ormă să mă scarmene, tipu, cum o vrea și eu să stau cu deștu'n gură... Nu e Tăchiță d'ăia!...

Stănescu: Și ce-ai făcut, atunci?...

Constantinescu: Damei i-am spus, că le-am ars, ca să n'ajungă pe mâna cuiva... Adevărul e că le-am luat să le dasesc la mine în birou. Acolo nu le găsește nici dracul.

Stănescu: Vai de mine, Constantinescule... Iartă-mă, dar cum poți fi așa de naiv?... Acasă-i greu să-ți faci perchezitiie oficială, pe când aici, oricând... Cum de ți-a trecut așa'ceva prin minte!

Constantinescu: Așa-i, domnule inspector!... Oi găsi eu atunci să le-ascund în altă parte.

Stănescu: Știi ce?!... Adă-le la mine. Le pun câteva zile în casa de fier. Acolo nu le mai găsește nici Scherlock Holmes și în timpul ăsta stărui să te mute cât mai repede la Buzău, în locul lui Manolescu... Să nu pățești ceva... Doamne ferește!... Unde sunt scrisorile?...

Constantinescu: Chiar la mine. *(Scoate din buzunar un pachet legat cu panglicuță roză)* Astea-s... *(le întinde inspectorului).*

Stănescu: *(le miroase)* Hm!... Da' bine mai miroase!... Să le pecetluim să nu zici că dispare vre-una sau că le citesc.

Constantinescu: Vai de mine, domnule inspector!... Dar puteți să le citiți, cât vreți!... Niște prostii!... E vorba să nu mă frece, boanghinul, d'ăia le păstrez, c'altfel de când erau pe foc... Dacă mă mutați la Buzău, vă rog chiar să le distrugeți sau să mi le dați să le ard.

Stănescu: Bine!... Ți promit, pe onoarea mea, că în câteva zile ești mutat. Măine, chiar, plec la București.

Constantinescu: Vă mulțumesc din tot sufletul și nu știu cum să vă arăt devotamentul meu...

Stănescu: Lasă asta!... Salutare, și fă-ți bagajele...

Constantinescu: Vă salut!... Să trăiți... *(după plecarea cam făstăcită a dirigintelui, figura lui Stănescu se distinge*

intr'un zâmbet satisfăcut. Trage saltarul mesei, scoate un plic și o hârtie și scrie, repetând tare).

Stănescu:

Mult stimată... Nu, nu-i bine. (*șterge*) Stimată doamnă... Nici așa... Prea rece! Frumoasă și iubită doamnă. Așa-i bine!

„Posed scrisorile d-voastră intime adresate unui om ce nu le-a meritat niciodată. Vă stă în mână posibilitatea de-a le avea îndărăt. În interesul cauzei d-voastră veniți în strada 10 Septembrie 16, la apartamentul 2. Incercând cea mai neînsemnată constrângere, cu regret vă spun că ele în mod automat vor apărea în fac-simile în ziare. Un înfocat adorator al d-voastră”.

(*Iși freacă mâinile mulțumit*) Pe idiotul de Constantinescu îl mut; nemeșul o să plătească scump, toate astea!... Cât despre damă... fac eu repede unificarea cu ea... (*îngândurat*) Numai că e de-alea de mușcă și țipă, de scoală mahalaua!...

(*Cortina*)

Alexandru Sera Furpa

CANTEC DE HAIDUCIE

de C. MIU-LERCA

Cântă cucu-a primăvară,
tot cuc-cuc și cucu, iară.

In păduri, pe căli știute
numai de gligani și ciute,
din petale ninse 'n soare,
doine 'n fluier iar înfloare.

Și 'n prăsea de haiducie,
mugure, fioru 'nvie.

Cucule cu pană sură,
dor de ducă 'n vis mă fură —
și mă suite 'n cleanț, s'apuc,
pușca, ramură de nuc,

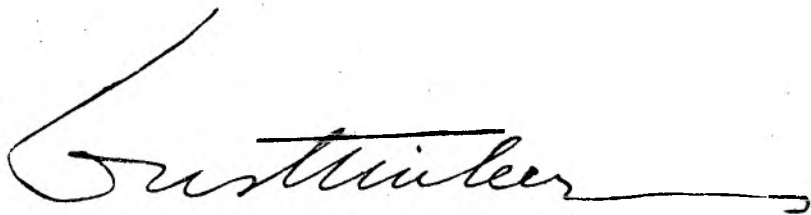
Cu ofelele lăstar,
pentru vreme de vai ș'amar.

Vrut-am vrut, așa să fiu,
jos în vale, pustaliu, —

viitor, pe-un armig ca vântu',
să se scuture pământu'.

Iar la stână, la lumină,
mândra, zina mea urzină,

să-mi dea gura când mă duc,
cucu-i, mândruleano, cuc.

FILOSOFIA LUI LEOPARDI

de ANNA COLOMBO

Argumentarea acesteia prezintă o mare dificultate. Oare va fi posibil să vorbesc despre Leopardi, fără să-i citez versuri în original? Firește, toți poeții sunt intraductibili: dar, de multe ori, dintr'o cauză exterioară. E greu să găsești în două limbi diferite ritmul corespondent, bogăția rimelor și sonoritatea versurilor. Trebuie să fii un meșter incomparabil, care să-ți cunoști la perfecție comorile limbii și să poți adânci, într'o fraternă înțelegere, sufletul poetului pe care graiul tău îl va tâlmăci. Așadar, dificultatea cea mai grea de ocolit, este o dificultate de artificiu, de meșter.

Cu Leopardi, greutatea aceasta aproape că nu există. La douăzeci de ani, el a învins de mult toate piedecile limbii și ale metricei și a găsit o formă poetică personală, limpede, flexibilă, ușoară. Compoziția aceasta, canzone, care îi este atât de caracteristică, prin variatul și liberul ei joc de versuri diferite și rime, e foarte asemănătoare cu proza, cel puțin ca sunet și ca formă exterioară. Și în această cizelatură poetică, vă închipuiți cu cât crește valoarea cuvintelor și a expresiunilor. Poezia, în opera lui Leopardi, e încredințată aproape cu totul gândirii: e poezia conținutului, nu a formei.

Din acest fapt naște dificultatea specifică a celui care țintește să-l traducă pe Leopardi și care trebuie nu numai să găsească o formă metrică adecuată, pentru a exprima gânduri și sentimente comune celor două limbi deopotrivă, ci să și lupte cu o poezie, în care forma și conținutul sunt topite laolaltă, constituind un tot unitar.

Poeți filozofi se găsesc în multe literaturi: exemplul tipic ni-l dă Mihail Eminescu. Arta acestor poeți, sau mai bine zis, dificultatea cea mare pe care trebuiau s'o învingă, era în dependență de gândul filozofic, pe care urmau să-l exprime în cuvinte, dându-i

forma poetică. Leopardi nu cunoștea această dificultate: filozofia sa fiind o creație proprie, izvora din sufletul lui, făcând ca expresia și forma să fie pecetluite de conținutul ideii, — și cuvântul să fie unit cu noțiunea într'un amalgam unic.

De aceea, un studiu al filozofiei lui Leopardi e imposibil, fără ca în acelaș timp să se studieze arta sa. Pe de altă parte însă, cine n'a adâncit și nu pricepe motivele originale ale gândului său nu-i poate pătrunde nici universul poetic.

Ciudată țară e Italia! Priveliște larg deschisă tuturor, găzduitoare, luminoasă, parcursă cu un dor nesăturat și cu o înflăcărată pasiune de nenumărați străini, ea rămâne și până azi neînțeleasă și plină de mister în farmecul, în istoria și în geniul său. Un mare critic a făcut o constatare interesantă: în timp ce multe țări ca Franța, Anglia, Germania au un nivel mediu de cultură foarte ridicat și mulți scriitori de valoare sunt înțeleși și aprobați de majoritate — care majoritate se recunoaște și se oglindește în operelor, văzându-și reflectate calitățile și defectele proprii — Italia a rămas, în tot decursul veacurilor, țara gigantilor solitari.

Marele poet, admirat și încununat de gloria „populară”, nu există. Pentru noi, tipuri reprezentative de artiști rămân Dante Alighieri, exilat de prostime, și în locul căruia domnia preferau pe un bufon; Lodovico Ariosto, plătit ca un slujbaș de rând, de un oarecare ce i-a definit operele „niște prostii”; Torquato Tasso, cutreerând ca cerșetor străzile peninsulei.

Din această categorie face parte și Leopardi.

În timpurile sale, nivelul mijlociu de cultură al Italiei era foarte scăzut. Configurația ei geografică, frământările sale istorice, rapida decădere economică a țărilor mediteraneene la începutul evului modern, n'au permis ca în Italia să existe un mare și unic focar de cultură, cum au fost de exemplu Parisul sau Viena, în care s'au adunat spiritele cele mai cultivate ale națiunii. În Italia, fiecare regiune are capitala sa, apărându-și cu gelozie micii săi „oameni mari”, bibliotecile și universitățile aproape pustii.

Din cauza mulțimii analfabete, în urma nepăsării guvernelor și în lipsa oricărui contact fecund de idei și de oameni, Italia vegeta meschin și părea că ignoră cu totul revoluția pe care Romantismul o făcea, dincolo de hotarele ei, în arta, în sufletul și gândirea omului modern.

Intr'un orășel al Italiei Centrale, somnoros și trăncănitor, în care ivirea unui necunoscut provoacă aceeaș vâlvă ca în Com-

brai-ul lui Proust, trăiește un om fără voință, incapabil de a-și exterioriza sentimentele, legat numai de faima sa de om „cult”, adică de om care acumulează noțiuni, fără să se gândească la necesitatea de a le asimila, de a le pricepe.

El își petrece timpul în bibliotecă, scrie eseuri reacționare și pedante; nevasta lui, o femeie bigotă, rece și avară, se ocupă de casă, de copii, și mai ales de avere. Cei trei fii, deși se simt cam prea mici în spațioasele camere ale casei mari și severe, le fac să râsune de ecouri vesele, cu jocurile și râsetele lor sonore. Ei se mulțumesc cu ei înșiși; mai târziu, numai, va naște în ei senzația unei vechi și întunecate deficiențe, iar și mai târziu vor s'o pună pe seama lipsei de dragoste maternă.

Sunt trei copii buni și deștepți, deși cam slăbuți: toți trei învață cu ușurință sub supravegherea tatălui. Pentru Giacomo, visător și pasionat, descoperirea lecturii are o mare importanță, deoarece el nu mai are nevoie de a inventa basme: în cărți le găsește după pofta inimii, cu o sete mereu crescândă. Mulți critici au crezut chiar că grație vieții prea sedentare și eforturilor prelungite ale lecturii, poetul s'a resimțit așa încât boala, favorizată de acest surmenaj, ar fi avut o influență directă și imediată asupra poeziei sale. După mine, despre puțini stihuitori se poate spune că sunt poeți „prin grația lui Dumnezeu”, așa cum a fost Leopardi; puțini au știut să se sustragă, să se smulgă dela circumstanțele și cerințele proprii lor vieți, pentru a contempla neclintit, dintr'un punct de vedere cosmic, umanitatea și natura.

Chiar dacă n'ar fi fost bolnav, la un moment dat tânărul Leopardi ar fi simțit, probabil cu o nerăbdare și mai intensă, mirosul ranced și închis, mortuar, ce emana din vechea bibliotecă, din casa pustie, din orașelul cu concetățeni palavragii ca broaștele într'o baltă stătătoare; și după ce s'ar fi incredințat brațelor unei femei oarecare, poetul ar fi descoperit inexistența iubirii fericite pentru o minte setoasă de absolut, imposibilitatea de a rezolva problema vieții, înspăimântătoarea indiferență a naturii.

Și noi am fi citit aceleași cântece, cu aceeași rezonanță sufletească.

S'ar putea obiecta că urâtenia și boala l-au lipsit și l-au îndepărtat pe Leopardi de dragoste?

Mai întâi de toate, numai... regisorii susțin acuma părerea nesinceră și plină de romantism caduc, după care omul ar trăi exclusiv pentru iubire. Ei fac din acest sentiment centrul vieții și moralei omenești; și de aceea, la baza oricărui sistem de gândire pre-

supun totdeauna că există o „dureroasă experiență a omului”; experiență care, de fapt este numai un prilej de răstălmăcire retorică a unei critice misogine. Cine a studiat pe marii pesimiști ai trecutului, știe prea bine că aceștia au dus o viață liniștită, că au avut o soție bună, că au ajuns la pesimism numai pe calea gândirii.

Cu aceste lămuriri, închid paranteza polemică și trec la analiza subiectului meu, urmărind dezvoltarea reală a filozofiei leopardiene.

Până la șaisprezece ani, Leopardi a rămas un simplu copil. Adică, deși foarte erudit, el se mulțumea, ca toți cei de vârsta lui, să acumuleze noțiuni, să-și mărească câmpul cuhoștințelor, acceptând toate teoriile și faptele pe cari le afla, interesându-se de orice, fără nici un discernământ, fără nici o critică.

De odată însă, poate în urma unui impuls extern, a cărui existență nu o presupun totuși necesară, se deșteaptă în tânărul Leopardi nevoia meditației. În loc de a trece fără răgaz dela o carte la alta, el ia obiceiul de a se opri asupra paginilor, de a căuta să-și explice cauza emoțiilor pe cari le resimte turburătoare, de a-și nota îndoielile și soluțiile lor: cele din urmă devin din ce în ce mai rare, primele din ce în ce mai subtile.

Cărțile îl îndrumază, nu-l îmbată; el se revoltă împotriva tatălui reacționar, în contra mamei bigote; scrie și publică în anul 1818 două cântece patriotice cari entuziasmează pe tinerii timpului său, mișcându-ne chiar azi prin impetuositatea și sinceritatea lor. Intre timp, studiile sale erudite au atras atenția celor învățați; dar el, se întreabă: „Va putea oare erudiția să-mi dea o glorie temeinică sau numai o faimă trecătoare? Și însăși gloria ce mi-ar putea oferi mai mult decât o satisfacție egoistă și sterilă, închis cum sunt în acest târg sălbatec, în care cultura mă face de răs?”

El nu se mulțumește, ca mulți mediocri, să se înalțe prin mîcimea celorlalți. În noblețea sa sufletească și împotriva vorbelor lui Cezar, el preferă să fie „al doilea în Roma, decât primul într'un sat”. Dorește gloria, dar vrea să fie demn de ea; vrea să câștige admirația acelor cari o stărnesc în el; caută maestri și tovarăși, ca să-i asculte, să li se închine și să-i respecte. Dar, în jurul său, el vede numai ignoranță și deșertăciune. Iată, deci, cum numai datorită stărilor de fapt Leopardi, cel care vroia să intre în ierarhie, să admire și să asculte, crește superb deasupra celorlalți. Numai de aceea el simte nevoia refugiului în lectură, închipuindu-și și vișând o existență ideală, în orașe mari, unde trăiesc scriitori de

vază, unde trebuie să înflorească puterea spiritului, al cărui focar iradiază din minunatele cenacle literare. De aci, din acest centru viu, credea el că vor fi desigur gonite palavrele inutile și clevetirile răutăcioase, pentru ca să i se dea cultului cât mai mult spațiu, pentru ca geniul să fie ridicat în slavă, iar frumusețea să fie admirată cu evlavie. Visa o reuniune savantă, un banchet platonice, populat de spirite alese, în care și-ar fi dat întâlnire bărbați inteligenți și femei suave.

Și Leopardi pricepe chiar dela această dată, că frumusețea feminină îi apare, numai datorită depărtării, drept „ceva straniu și minunat de dulce”; de aproape, i se înfățișează superficială și fără puterea de a-l mulțumi sufletește.

El ar fi dorit să cunoască un spirit ferm, o inteligență virilă unită cu un farmec feminin; iar dulceața fadă și molatică, ignoranța satisfăcută a femeilor din orașul său îl scoteau din sărite, făcându-l să apară pedant și zăpăcit. Și pentru că e naiv, plin de încredere, de entuziasm și de veleități confuze, el respinge cu oroare de-a trebui să-și petreacă viața într'o lume „mojică și mârșavă”; iar când se deșteaptă din vis, el, — în care simțul realității e atât de viu și profund încât nu se poate legăna în nici o iluzie asupra circumstanțelor din jurul său, — cade într'un pesimism cumplit și umilitor cu atât mai mult, cu cât e restrâns numai la el.

Nu mai reușește să se elibereze dintr'o „înverșunată, neagră, înfricoșătoare și barbară melancolie: îl roade disperarea, iar spiritul capătă o asprime tăioasă, un relief stringent și lucid. Patriotismul? Un vis al trecutului. Patriotii? Utopiști romantici și zădarnici. Reacționarii? Niște struți cari își ascund capul laș în fața realității. Viața? Un șir de întâmplări capricioase, cari dau unora totul și altora nimic.

Și totuși, acest pesimism personal conține în sine posibilitatea de a se înfățișa în noi aspecte, de a se întrece: căci, dacă e o simplă întâmplare ca eu să fiu nefericit, odată ce există persoane fericite, mi-e dat totdeauna să sper că într'o zi totul o să se schimbe, putând să obțin tot ce doresc.

Dar Leopardi — așa cum am mai spus și cum va trebui să o mai repet — e incapabil de a se amăgi cu iluzii; simțul realității îi este totdeauna cât se poate de limpede și treaz, încât nu se lasă legănat de această înșelătoare speranță. Chiar înainte de a i-se deschide porțile orașului său natal, Recanati; înainte chiar de a constata la Roma, Milano și Florența meschinăria marilor literați, deșertăciunea femeilor celebre, ieftinele ambițiuni ale moralistilor,

Leopardi întrecuse întâiul său pesimism. Il întrecuse printr'o accentuare mai severă a sentimentelor sale, și nu în felul comod prin care aproape toți oamenii își reneagă entuziasmele, după desamăgirile crunte ale adolescenței. Nici când el n'a putut uita marile probleme intelectuale ce-l chinuiau. Dar nici sprijinul tenace nu se ivea, ca să-l opună nerezolvatelor probleme sufletești, în vorbăria de salon, în bârfelile și îngâmfatele laude față de amici — cărora le-ar fi rememorat cuceriri de femei mai mult sau mai puțin inaccesibile, — în măruntele satisfacții pe cari le furnizează lăcomia, eleganța, dragostea și — s'o cităm și pe aceasta — „cultura”: plăceri cari domolesc cea mai mare parte a ambițiilor umane. Prea mult disprețuia Leopardi pe concetățenii săi, pentru a căuta să-i învingă în însuși câmpul lor. Chiar când, la 19 ani, simți pentru prima oară flăcările dragostei — pricinuite de o doamnă, care nici n'a întrevăzut sentimentul lui — Leopardi nu și-a deschis inima față de prieteni. El notează doar în jurnalul său că noul sentiment îi pare atât de înalt și de pur, încât ar fi fost o profanare dacă s'ar fi apropiat, în starea lui de curățenie sufletească, de banalitatea și prozaismul celorlalți. El se simți deodată mai mare și mai bun, dar în acelaș timp, mai umil, ca și când ar fi fost nedemn să găzduiască în el virtuți atât de înalte; deveni mai înțelegător cu ceilalți, mai sever, mai aspru cu sine însuși.

Firește, după plecarea acelei doamne exaltarea amoroasă se reduce simțitor, încetul cu încetul, și dispare. Odată trecută criza, Leopardi se redesteaptă, dar nu se mai întoarce la năzuințele neputincioase către o glorie mondenă, către triumfuri aparente. Dela această dată, Leopardi a mai învățat ceva. De acum, Recanati este pentru el imaginea fidelă a umanității întregi, de vreme ce este posibil să adăpostească frumusețea și dragostea. Dar Leopardi nu rămâne aci: el sondează cu multă luciditate sufletul femeii, se cercetează fără cruțare pe sine, și ajunge la concluzia că sufletul său nu se va îndestula nici cu dragoste, pentru a putea fi fericit.

Totuși, s'ar putea concepe o fericire mai mare decât aceea pe care ți-o deșteaptă contemplarea femeii iubite? Ce-i lipsește omului, în astfel de momente, pentru a putea atinge perfecțiunea senină și împăcarea sufletească? Vai! Faust o știe: îi lipsește posibilitatea de a le opri, de a le reține și de altfel Leopardi nici nu crede în existența unui pact cu puterile divine.

Chiar în orele noastre cele mai frumoase suntem cu toții chinuți de simțul timpului: ora asta e frumoasă, dar nu durează; și pe de altă parte, dacă ar dura, ne-am sătura repede de ea, trecând

la plictiseală și dezgust. Și asta, nu pentru o cauză externă, sau în urma unei constituții specifice nouă, ci fiindcă suntem ca toți oamenii, dominați de o conștiință care ne întunecă toate orizonturile, care ne izolează în întrebări veșnice; pe când animalele sunt mai fericite decât noi, fiindcă singura fericire hărăzită de natură vietăților, este lipsa conștiinței.

Iată cum cântă în acest sens, un cioban al lui Leopardi:

*O turma mea ce stai, câtă invidie
Deștepți în mine, care pot să cred
Că nu pricep toată mizeria ta!
Nu numai pentrucă ești aproape
Fără griji, fără chin, și pentrucă
Indată uiți nevoi, dureri și spaime
Fie și cele mai grele;
Dar și mai mult pentrucă niciodată
Nu simți ce-i necazul,
Și ție nu ți se urăște niciodată. ¹⁾*

În realitate, dacă omul cult și inteligent are o conștiință mai precisă a nefericirii sale, prin aceasta el nu e cu mult mai nefericit. Vulgul învinuiește rând pe rând instituțiile, iubitele, cunoscuții, ba câte odată pe sine însuși, de aceea stare continuă de dureroasă ne-satisfacție, în care omul cult vede un atribut inevitabil al umanității; dar atât unul cât și celălalt suferă la fel.

Consalvo, unul din eroii lui Leopardi, suferă pentru Elvira, bună și miloasă, tot atât cât suferă, într'o altă poezie a lui, Saffo pentru un om crud și disprețuitor; vrabia solitară, pasărea care i-a inspirat poetului un cântec minunat, suferă de a nu participa la acele bucurii pe cari le știe cu atât mai de dorit, cu cât sunt puține și trecătoare. Nu o rețin ceilalți: în ea însăși stăruie imposibilitatea de a se bucura la rând cu semenii săi.

Răutatea, cruzimea, zilnice probe că „homo homini lupus”, nu poate avea desmintire, apar înaintea privirii triste și profunde a gânditorului, ceea ce sunt, în realitate: adică mijloace mărunte prin cari omul își ascunde inexorabila înfrângere finală, îmbătându-se cu un triumf ușor și momentan, reportat în dauna slăbiciunii unei ființe frățești.

¹⁾ „Canto di un pastore errante ecc.” — Mi-a fost de mare ajutor, în traduceri, d. Dan Faur, căruia îi exprim acuma recunoștința mea.

Asemenea unui copil muribund, căruia i se arată jucăriile cele mai frumoase și i se fac fel de fel de concesiuni neînsemnate, pentru a-l distra de la gândul morții apropiate, omul își creiază piedici și își oferă narcotice sufletești, pentru a nu vedea, pentru a nu simți moartea iminentă.

Și de-ar fi numai moartea! De-ar veni moartea într'adevăr ca în cântecele poezilor, pentru a înfrânge omul în plina sa activitate, în toiul bucuriilor sale; de-ar putea omul să nu se căiască de a fi trăit! Dar în urma surâsului scurt și scump plătit al tinereții, se deschide, înainte de moarte, aproape pentru toți, calea înceată și istovitoare a bătrâneții:

*Prea fericită și senină ar fi părut
Mizerabila noastră soartă
Acolo, în culmea Dumnezeirii,
Dacă starea tinereții
În care binele își are răscumpărarea prin suferințe
infinite,*

*Ar dura totuși tot cursul vieții.
Prea blândă ar fi sentința
Ce condamnă la moarte pe orice animal,
Dacă jumătatea vieții ce vine către ea
N'ar fi cu mult mai dură, ca moartea ce sosește ...
... Aceasta-i bătrânețea,
Când s'a stins și nădejdea,
Când s'au secat izvoarele plăcerii și dorința
Neatinsă e;
Când copleșitoare durerile dau ghies
Și de-acum orice bine este cu neputință. ²⁾*

Așadar, moartea și bătrânețea sunt nenorociri comune tuturor ființelor, și cine pătrunde ca Leopardi teribila lor importanță, nu mai poate simți ură sau dispreț către nici un muritor, oricât de josnic și de ignorant ar fi el, dar nici nu poate simți admirație ori entuziasm. Volumul lui de cântece care începe invocând marile nume ale Patriei și ale Științei („All, Italia, Ad Angelo Mai”), își pierde din ce în ce mai mult orice delimitare într'un timp sau într'un spațiu definit. În ele nu mai găsim monumentele patriei, amintirea eroilor, entuziasmele generoase; ci un orizont delimitat,

²⁾ „Il tramonto della luna”.

mirosul câmpurilor, o biserică îndepărtată, o floare, o păsărică; iar aproape de aceste lucruri umile, un om, care nu e un simbol, care nu pretinde să vorbească în numele altora, — căci știe cât e de mic și de slab, — care e numai Giacomo Leopardi din Recanati. Și totuși, cu cât se apleacă asupra pământului și asupra lui însuși, cu cât visurile de viitor sunt înlocuite cu nostalgia trecutului, cu amintirea copilăriei sale, cu atât el devine mai universal. De altfel, procesul acesta e și logic: aspirațiunile noastre sunt diverse, fiind în legătură cu etatea noastră, cu viața noastră, cu timpurile noastre; pe când ceea ce ne apropie de o stare comună și ne face semenii este copilăria: acea uimire neprihănită înaintea oricărui lucru, acea putere de a ne schimba și de a uita, acea seriozitate în jocuri, acea mobilitate și varietate în experiență: lucruri, întâmplări și sentimente ce nu se vor mai regăsi în viață.

Și dacă toți semenii îi apar la fel de jalnici, deocamdată Leopardi se limitează numai la compătimire, la o constatare obiectivă.

Cine citește istoria marilor lupte ale trecutului, cine evocă răsunetul bătăliilor, soarta muribunzilor și a prizonierilor, cine se gândește la zădărnicia atâtor lupte, a atâtor distrugerii, a atâtor credințe, poate simți o astfel de milă, poate cânta asemenea cântece triste șiperate; dar nu poate spera în eficacitatea unei acțiuni oarecare pe care ar întreprinde-o. Poate fi poet al trecutului, nu al viitorului.

Din această cauză se explică de ce minunatele „Operette Morali” sunt scrise într’o proză hotărâtă și rece, de parcă ar fi turnată în bronz; și de ce personagiile sunt ființe îndepărtate în timp sau în spațiu, ca și când autorul ar fi vrut să excludă posibilitatea oricărei interveniri în lumea de astăzi — și chiar a oricărui învățământ.

Porfir vrea să se sinucidă; Plotin caută să-l smulgă din această dorință. Care îi este argumentul principal? „Viața are o însemnătate atât de mică, încât omul nu trebuie să se grăbească, în ceea ce-l privește, nici s’o rețină, nici s’o piardă. Porfir ar face mai bine ajutându-și prietenii s’o suporte”. Așadar, sinuciderea trebuie să fie evitată doar pentru a face pe plac unui prieten: alt motiv, Leopardi nu vede.

Un islandez întâlnește Natura, care caută să-l convingă de necesitatea suferinței tuturor ființelor pentru conservarea lumii; dialogul termină însă cu această întrebare, rămasă fără răspuns: „Cui îi place și cui îi folosește această prea nefericită viață a universului, păstrată prin durerea și prin moartea tuturor lucrurilor care îl alcătuiesc”?

Arta însăși, în viziunea dezolată a lui Leopardi, e fără scop. „Cuvintele și scrierile mele au puțină importanță”, declară Eleanro, într'un alt dialog.

La acest punct, trebuie să ne declarăm cu hotărîre contrar celor care afirmă netemeinicia filozofiei leopardiene, socotind-o ca o simplă compilare din filozofia raționalistă a secolului al 18-lea. Pentru noi, ea este extrem de subtilă și de modernă. ³⁾ Să dăm un exemplu.

O întrebare trebuie făcută față de această fază lungă a filozofiei leopardiene: negarea limpede a tuturor valorilor vieții este făcută în numele cărui ideal?

Chiar înaintea lui Hegel, se știa că orice negație există și e posibilă întrucât este pusă în fața unei afirmații. Cu alte cuvinte, pentru a vorbi atât de rău despre lumea aceasta, Leopardi trebuie să fi dorit o altă lume, diferită de a noastră.

În haosul acesta monstruos, omul e lepădat la întâmplare de Divinitate fără să-l merite, și moare fără vină; și chiar gândirea, această minunată floare a pământului nu își găsește o justificare. Lumea ideală, deci, ar fi bazată pe rațiune.

Dar rațiunea n'ar fi un scop în ea însăși, n'ar fi o regină sau o zeiță, cum o vor enciclopediștii; pentru Leopardi — pragmatist „avant la lettre”, latin adevărat prin dragostea lui față de concret și de realitate, — rațiunea e un mijloc, acțiunea fiind singurul scop.

De aceea, efectele rațiunii în lumea aceasta îi par grozave; de aceea, el regretă iluziile, aceste sublime și scumpe basme, aceste suave amăgiri, cari, de îndată ce dispar, nu pot fi înlocuite de rațiune în nici un fel, în nici un chip. Aci, rațiunea e un mijloc de distrugere, care ne stoarce de orice tărie, care face din gândul nostru o roată ce se învârtește mereu în gol și nu se poate înșuruba în axa vreunui sistem, dându-i putere de propulsivitate.

De aceea, și operile născute din această rațiune par zadarnice, fiindcă oamenii scriu numai pentru satisfacția lor proprie. Leopardi observă că natura e nețărmurită, că omul e un grăunte de nisip. Or, după cum grăuntele, chiar dacă ar dori-o, nu poate împinge pe celelalte să se opună puterii vântului, tot astfel și gloria e o zadarnică pierdere de timp, acțiunea un joc steril, arta, o distracție de trândavi. ⁴⁾

³⁾ V. Giovanni Amelotti: „Filosofia del Leopardi” — ed. D. Alighieri, Genova, 1957.

⁴⁾ O interesantă coincidență cu T. Arghezi (Psalm, în „Versuri” p. 82: Cântecul grele... Sunt leacuri vechi pentru dureri mai noi. — Și cântă moartea în frâmbițele mele.

Desigur, nu pot susține că viziunea aceasta „macrocosmică” și întunecoasă a vieții apare pentru prima oară în operele lui Leopardi; n'avem decât să ne gândim la Blaise Pascal, la Gerseniu sau chiar la Lucian. De altfel, câți din noi nu ne-am întrebat: „Dece trăiesc? Dece gândesc?” și n'am găsit, în limitele culturii noastre, nici un răspuns?

Dar noi toți, poate ca să putem trăi, — am renunțat imediat să ne integrăm în acel plan cosmic, și ne-am restrâns la umanitate, la patrie, la familie, la noi înșine; am închis ochii înaintea spectacolului orbitor al infinitului, pentru a-i deschide în micimea confortabilă a lumii noastre. Aceia dintre noi cari disperă, o fac pentru ei, pentru micile lor interese, pentru micile lor înfrângeri; iar aceia cari se bucură, o fac pentru ei, pentru micile lor plăceri și izbânzi.

Orice om, în locul lui Leopardi, ar fi făcut la fel: s'ar fi preocupat de sine însuși, și-ar fi pus bazele unei cariere, și-ar fi scris opera pentru a câștiga faimă, și ar fi trăit în cercul restrâns al propriei sale vieți.

Dar Leopardi, constatând deșertăciunea dorințelor și a mizeriei umane, misterioasa indiferență a Naturii pentru fiecare din progenerurile sale, se chinuște solitar și auster, refuzând mereu să renunțe la idealul său.

Deoarece el nu găsește (pentru că nu există) o soluție, un drum pentru toți, el va deveni „vox clamantis in deserto”, glasul disperării universale, solul celei mai umane suferințe, suferința de a fi om. Niciodată nu va linguși pe semenii săi, niciodată nu se va înșela pe sine însuși. Veșnic treaz și imobil, el se va supraveghea conștient și va ilumina cu o rază rece viața celorlalți.

Am arătat astfel — îmi pare, — cele două caracteristici mai importante ale lui Leopardi față de alți pesimiști: lipsa totală a egoismului, și pragmatismul. Leopardi dorește acțiunea — și anume acțiunea pentru alții. Dar, odată ce s'a convins că e imposibilă, se oprește.

Ajunși cu cercetarea noastră la acest punct, în cazul în care Leopardi ar fi fost numai filozof, n'am mai fi avut nimic de adăugat. Gnoseologia sa fiind: mister, etica sa: vanitate, iar practica: nimic, nu se poate continua.

Dar Leopardi e poet: un mare poet. Și faptul că a putut crea adevărata poezie când nu mai credea în nimic, când nu mai spera nimic, arată — să zicem a posteriori, — extraordinara sa sensibilitate, puterea de dragoste și de emoțiune a acestui om, a cărui fi-

losofie ni-l arată, la prima vedere, inuman. Leopardi „a ucis, prin meditație, iluziile cele mai dulci ale oamenilor; dar prin aceasta nu a abolit neliniștea, spaima cosmică, chiar mai mișcătoare, în eroica reținere a scrisului lui, care   încă sentiment”.⁵⁾

Voi cita doar c ntecul său cel mai adânc: „C ntecul morșilor” din Dialogul  ntre Frederick Ruysch și mumiile sale:

*Singură in lume eternă,
Către care se  nv rtește orice lucru creat,
In tine, moarte, se liniștește
A noastră goală natură;
Fără bucurie, dar ferită
De vechea durere. O noapte ad nc 
In mintea p ienjenit , confuză
Intunec  greaua g ndire:
Sufletul sterp simte că-i lipsește
Vigoare pentru nădejde și dor:
Astfel e deslegat de temere și grije
Și timpurile goale, z b vitoare
Se mistuesc fără ur t.
Tr ir m: precum unui prunc  i rătăcește
Prin g nd întunecoasa amintire
A unei groaznice stafii ori a unui vis greu —
Astfel ne aducem aminte
De viaș , dar fără să ne  nsp im nte
A ei amintire. Ce-am fost?
Ce-a fost amarnica clipă,
Zisă de oameni viaș ?
Astăzi pentru noi e viaș 
O taină uimitoare,
Cum celor vii se pare
Necunoscuta moarte.
Și cum fugea de moarte
Trăind, aș  fuge acum de flacăra vieșii
A noastră goală natură:
Veselă nu, dar sigură,
Pentru că a fi fericit
Nici viu, nici după moarte nu e omul ursit.*

Aceasta este traducerea: dar o simplă tălmăcire nu poate să

⁵⁾ A. Capasso: „Leopardi 1957” — ed. E. d. Orfini, Genova — p. 29.

dea impresia originalului, atât de împăcat și plin de mirare tainică, legănată. Intr'adevăr, eu am simțit numai în acest cântec, ceea ce poate fi, pentru un mort, amintirea vieții: ceva departe și de neînchipuit, care apare într'un vis.

Trecem acuma la ultima desvoltare a gândului leopardian. De fapt, „desvoltare” e un termen impropriu, căci sistemul filozofic al lui Leopardi nu admite nici o evoluție. E vorba de un sistem clădit de o persoană care, de bună voie, s'a redus numai la un ochiu limpede și rece; care a ieșit complect din viață pentru a judeca viața; care, chiar dacă adoră Natura, vede în ea un vâl opac, care totuși nu ascunde moartea.

A sosit însă clipa, în care ceva nou a mișcat sufletul lui Leopardi, făcându-l iarăși om între oameni. Ca și De Vigny, el și-a dat seama, la un moment dat, că în această lume în care totul trăiește pentru un scop practic și nesatisfăcător, veșnica încercare a unei flori de a trăi în deșert, efortul stăruitor al omului de a clădi ceva asupra prăpastiei, — chiar dacă acest ceva e demn de milă și zadarnic — are noblețea sa, ascunsă și înduioșătoarea sa frumusețe. Din acest moment, Leopardi s'a uitat la oameni cu o privire frățască, i-a îmbrățișat într'o dragoste caldă și adâncă; n'a mai simțit nici dispreț, nici indiferență față de lăudăroșenia și prostia lor: a rămas însă îndurerat de faptul că luptele între ei, credințele potrivnice și ura, îi fac să ignoreze acea problemă universală care-i părea lui atât de urgentă și de grea.

Desigur, orice ar face, omul va rămâne o umbră inutilă, o glumă de neînțeles a naturii; dar omul poate să ajungă a întruchipa o frumusețe armonică, el se poate înălța deasupra crudei forțe care l-a creat, prin meritul bunătății și inteligenței sale.

Și poetul contemplativ devine călăuză; ultimul său cântec, „La Ginestra” (Grozama), e un imn către gândire, către virtutea liniștită și constantă care leagă pe toți oamenii. E un îndemn adresat nouă, tuturor — dincolo de toate hotarele, în toate limbile, către toate rasele, pentru ca să recunoaștem comunitatea bunătății, a inteligenței și mai ales a durerii.

Anna Colombo

P. S. — Articolul acesta, scris direct în limba română de d-na Anna Colombo, o italiancă, pasionată cunoscătoare și cercetătoare a literaturii române, despre care a scris în revistele italiene articole și studii, a fost rostit ca o conferință la Universitatea din Vălenii de Munte. Il reproducem întocmai, pentru că cele două sau trei stângăcii ale textului sunt neînsemnate față de felul perfect în care o străină a izbutit să-și însușiască limba română.

ORA DE DESNADEJDE

de ION SAMARINEANU

*Trist sânger rănit și fără cuvânt.
Mă pierd în tăcere ca 'ntr'un mormânt.
Viața fuge răsând zgomotoasă,
Sub ochi îmi trece neînțeleasă.*

*Invins, în tăcerea mea mare,
Umblând ca o umbră 'n uitare,
Cu gând încolțit de grele 'ntrebări
Mă 'ndrept neștiut spre umede zări.*

*Fără oprire pașii mă poartă.
Lângă fântână 'ngenunchiu însetat,
Svâcniri de sânge inima-mi ceartă.
Setea m'apleacă — isvoru-i secat.*

*Amară e vremea și veacu-i crunt,
In noaptea tăcerii, singur eu sunt.*

*In tainica minții lumină,
Icoane turburi se 'mbină
Din spații goale lucește luna
Viață sau moarte îmi e tot una.
Făcute din luturi și hume,
Sunt formele fără de nume,
Ca 'ntinderi ce harnic apele țes,
Sunt faptele toate fără 'nțeles.*

Ion Samarineanu

BALUL FILANTROPIC

O RENUMITĂ PETRECERE ROMÂNEASCĂ A ARDEALULUI DE PE VREMURI*

de SEPTIMIU POPA

În sezonul balurilor, comitetele de organizare țin zilnic ședințe, tinerimea face intense pregătiri, iar gazetele ne încredințează că balul cutare a avut o splendidă reușită și că balurile ce-o să mai urmeze vor fi adevărate evenimente sociale.

Noi, cei mai în vârstă, răscumpărăm din când în când câte-un „bilet de onoare”, iar știrile despre baluri ale gazetelor le citim toate, dela cea dintâi până la cea din urmă. De cumva avem fete mari, plătim notele ce ni le prezintă prăvăliile de modă și croitoresele, bineînțeles, în cadrele bugetului de... sacrificiu... Ne ducem și la bal, ca să consumăm câte-un „șpriț”, câte-o prăjitură, ori câte-o „turcească” și să admirăm perechile de dansatori. Le admirăm constatând, că lumea s'a cam schimbat, dar nu aruncăm cu pietre în nimenea. Dimpotrivă, nutrim irealizabila dorință de-a redeveni, ca prin farmec, tineri. Rolurile de tată plătitor, ori de mamă garde-damă, sunt roluri destul de duioase, dar... plictisitoare. Chiar citind numai știrile referitoare la baluri ale gazetelor ne dăm seama, că vremea noastră a cam trecut și că nouă nu ne-a rămas decât... să ne gândim la balurile de odinioară.

Prezentul e frumos, ori mai puțin frumos, dar el e al oamenilor prezentului. Noi suntem ai trecutului, de aceea, în sezonul balurilor, mai ales, ne răscolim trecutul.

A fost frumos și trecutul, dragi și fericiți oameni ai prezentului. Am avut și noi balurile noastre. Am învățat și noi rochii lungi, și, chiar, fără să le călcăm, ne-am stricat și noi ghețele, dar fără să regretăm prea mult această... dulce nenorocire.

Nu uităm mai ales „balul filantropic” dela Blaj, care se organizează în seara Sfinților Trei Ierarhi, un bal intrat în conștiința româ-

*) Din volumul „Caravanele Ardealului” ce va apărea în curând.

nească a întregului Ardeal, un bal fără de care nimeni nu-și putea închipui cășlegile. Se numea „balul filantropic”, pentru că se organiza în beneficiul elevilor bolnavi ai școalelor din Blaj. Niciodată un elev al școalelor lui Petru Pavel Aron nu plătea din al său (recte din al părinților săi) vizitele medicale și medicamentele ce le întrebuița în caz de boală, pentru că toate acestea se plăteau din veniturile balului filantropic. Excepție făcea numai „râia”.

Acestui bal renumit i se mai zicea și „balul studenților” intrucât în vremile acelea elevii claselor superioare ale liceului se numeau „studenți”, iar partea... poetică a balului o organizau „studenții” claselor VII și VIII. Corpul didactic al liceului se îngrijea numai de partea practică, ori mai bine zis, profesorii supravegheau numai munca studenților, iar casierul corpului didactic avansa cheltuielile strict necesare.

Încă în clasa a șasea studentul blăjean știa, că de cumva n'o să rămână repetent, în anul viitor va merge și el la bal. Se îngrijea așadar, să învețe dansurile acelor vremuri: polca, valsul, Ardeleana, Țarina, Cadrilul, Romana, etc. Maiestrii de dans se învăteau cam rar prin Blaj, iar când totuși se învăteau, abia studenții „feciori de bani gata” își puteau permite luxul să se înscrie la cursul de șase săptămâni și cu o taxă destul de ridicată, al acestora. Se găseau însă întotdeauna doi studenți dansatori, cari organizau într'o șură din cartierul „după garduri” un curs de dans de șase săptămâni pentru „o coroană” de cap de om. Unul dintre ei făcea pe „maiestrul”, iar celălalt pe „muzicantul”. Era un curs cu câte 60—70 elevi, iar câștigul se împărțea frățeste între cei doi maieștri. Măiestru meu a fost Titi (Quintiliu) Viciu, care azi e pretor în Secuime și care în șura lui „Lupan”, la dulcile acorduri ale vioarei lui Virgil Munteanu (actualmente medic dentist), vreme de șase săptămâni mi-a deschis... ușile raiului.

În prima oră tinerii candidați de bal primeau lecții de bună conduită; cum să se prezinte înaintea unei fete, cum s'o ia de braț, etc. Făceam și exerciții de acest fel, dar, fără fete. Elevii erau toți băieți, dintre cari jumătate, fără considerare de mutrele lor, au fost ridicați la rangul de mândre fiice ale Evei. Bineînțeles, în săptămâni viitoare „fetele” se prefăceau în băieți, iar „băieții” în „fete”. Însfârșit cursul s'a încheiat cu bine, maestrul și muzicantul și-au încasat onorariul (cu restanțe de câteva pițule pe cari le vor vedea, probabil, la ziua cea de apoi), iar noi ne-am văzut de botanică, de chimie, matematică și celelalte „prostii”, cu gândul la balul, ce-avea să vie. Versurile din Iliada și Odiseia, apoi odele lui Horaț, le citeam în tactul polcei și al valsului.

Pentru bal ne pregăteau și profesorii. Ne spuneau să ne purtăm bine, ca niște adevărați studenți, ca să nu stricăm renumele liceului: să dansăm toate fetele, pentru că atunci cele cari nu se vor mărita, o să vină și în anul viitor; să fim complezanți și față de părinții fetelor, etc. În schimb, ne-au dat voie să consumăm în pauză câte două pahare de bere, ori, câte-o jumătate de chilogram de vin (mare favor în acele vremuri), dacă avem parale. Notez, că niciodată nu s'a întâmplat să se îmbete vre-un student la balul studenților. Profesorii își împlineau rolurile de supraveghetori, iar pungile „studenților” nu prea erau încărcate. Cum liceul din Blaj era luat la ochi de guvernul unghuresc, o eventuală beție la „balul filantropic” ar fi avut cele mai grave urmări.

La bal, studentul avea să se prezinte: în frac, redingotă, jachetă, ori smoking. Cam o treime a studenților se prezintau în propriul lor costum, iar restul, împrumutau costume de bal dela teologi. Câteva zile înainte de bal dormitoarele Seminarului (internatului teologic) erau adevărate „saloane” de încercare a costumelor. Dorul de-a se vedea odată cu o veritabilă domnișoară în vârtejul dansului, contribuia ca studentul doritor de bal să nu fie de tot prea riguros în ce privește potrivirea costumului împrumutat.

La o ședință a societății de lectură se alegeau „aranjerii”, atât din clasa a șaptea, cât și din a opta. Aceștia purtau pe umăr o panglică albastră, cu fire de aur. Erau de două categorii: băieți chipeși, pentru decorul sălii de bal și băieți miloși, al căror rol era să se îngrijească de dansatori pe seama fetelor cu mai puțin „vino încoace”. Eu, durere, eram din categoria a doua.

Însfârșit, sosea și „ziua de asalt”. Încă de cu ziua trenurile aduceau din toate direcțiile și din toate regiunile Ardealului: fete, mame și tătuci. Cu inimile palpitânde noi le întâmpinam la gară, iar în după amiaza sfinteii sărbători unii dintre noi se mai și plimbau cu unele dintre ele prin piața Blajului. Pe cele mai multe însă le vedeam plimbându-se cu... teologi, plimbări, al căror rost îl înțelegeam abia mai târziu.

La orele 8 seara, când se începea „balul”, toată lumea era în sală. Pe atunci sosirea cu întârziere la bal nu era considerată ca un semn de bună creștere, ori, de mare „domnie”. Se grăbeau fetele, se grăbeau „cavalerii” se grăbea toată lumea, căci tuturor le ardea picioarele. În anul 1879, când tatăl meu a fost unul dintre „aranjerii” balului filantropic din Blaj, era o tină până în genunchi. Cum pe atunci Blajul avea un foarte limitat număr de trăsuri, iar „șoșonii” încă nu erau la modă, fetele au fost „transportate” la bal

cu carăle cu boi ale mitropoliei, ori ale țăranilor din Blaj-Sat". O nerăbdătoare frumușică a fost ceva mai invențioasă. A intrat într'un ciubăr mare, iar doi servitori au dus ciubărul, cu fată cu tot, la bal. Își poate închipui oricine splendida primire ce i s'a făcut. Dela începutul până la sfârșitul balului a fost purtată pe palme, ca o adevărată regină.

La primele acorduri ale muzicii inimile studenților băteau cu neînchipuită putere. Cei mai mulți dintre ei nu cuprinseseră până atunci talia unei veritabile fete. Aranjerii se făceau însă luntre și punte, luau câte-un băiat ne-aranjer de mână, îl prezentau unei frumușele, apoi își vedeau de drum, iar când dansul era pornit de-a binelea, își alegeau și ei câte-o dansatoare. Primul meu dans l-am dansat cu o... mititică pistruiată, căreia abia am isbutit să-i mai câștig în total trei dansatori. Pe unul dintre aceștia l-am tras pe sfoară spunându-i: Hai, frate, să te prezint unei verișoare. E frumoasă ca un inger și vrea să te cunoască.

Și l-am dus la... pistruiată. Sărmanul de el, ce să facă? A luat-o la dans, învărtindu-se cu ea de trei ori în jurul sălii. De două ori „încântătoarea pereche” a trecut pe lângă mine, care dansam cu o frumușică „de pe țara noastră”. Nu ne-am ciocnit, dar el s'a plecat la urechea mea atât întâia, cât și a doua oară. Întâia oară mi-a șoptit:

— Soarele tău...

Iar a doua oară:

— Paștile tale...

În cartea sa intitulată „Pribeag”, d. Ion Iosif Șchiopul zeflemizează pe „studenții” dela Blaj, spunând că ei nu știau să converseze cu fetele la bal. Cel mult întrebau:

— Domnișoară, îți place brânza?

Adevărul este, că studenții erau cam timizi, dar mai mult emoționați. De brânză însă n'a fost vorba niciodată și nici măcar de colac, ori de plăcinte. Vorbeam cu ele despre satul ori orașul, care are fericirea să le adăpostească, înmulțindu-ne în acest chip cunoștințele geografice. Ori despre... prăjituri, școală și profesori.

Balul trecea, căci toate plăcerile sunt trecătoare.

Două-trei zile după bal profesorii erau mai îngăduitori față de noi, din motive ușor de înțeles. Noi, studenții, ziua învărteam cartea, constatând, că merge ceva mai greu decât mai înainte, iar noaptea suspinam sub plapomă (recte țol) și fiecare scria mereu „ilustrate” frumușelei, cu care „și-a petrecut” la bal și cu care a dansat dansurile „amorezaților”, adică „Cadrilul al doilea” și „Romana

primă". Din când în când se îndura și frumușica să scrie câte-o ilustrată, în care mulțumea pentru ilustratele primite până atunci. Dragi fete ale zilelor de azi, să știți că și mamele voastre erau cam ale... drăcuțului. După bacalaureat, ca om „matur”, pluteam în razele fericirii. Imi aveam acum redingota mea, căci în fața comisiei de bacalaureat, după obiceiul acelor vremuri, nu mă puteam prezenta decât în redingotă, ori frac. Știam, că numele meu va fi publicat în gazete și că îl vor citi și ochii ei cei dulci. Intr'o zi, îmi făceam planul să mă duc până la ea și să-i spun:

— Dragă, încă patru ani!... Și-apoi...

Tocmai atunci sosea poșta, iar eu așteptam cu nerăbdare să văd: ce-mi aduce? Știți ce mi-a adus? O invitație la... nunta ei. Peste patru săptămâni, drăguța de ea avea să se cunune tocmai cu... teologul, care-mi împrumutase costumul de bal... În gândul meu se făcuse lumină. Înțelegeam acum de ce în vârtejul dansului „scumpa mea” tot mângăia mâneca redingotei pe care o purtam.

E un incontestabil adevăr, că la „balul filantropic” alerga un număr imens de fete de măritat din întreg Ardealul, dar nu de dragul „studenților” de câte 17—18 ani, cari aveau să le danseze cu patimă și cu foc, ci de dragul teologilor, cărora nu le era îngăduită participarea la bal, cu cari însă se plimbau ziua prin piață și cari, probabil, le spuneau numele „studenților” îmbrăcați în redingotele ori „jachetele” lor. Ori, de dragul celor câțiva profesori și doi-trei advocați burlaci ai Blajului...

Vreme de patru ani, cât am studiat teologia, redingota mea a dansat mereu la „balul filantropic”. Tânărul „student”, căruia i-o împrumutasem ca teolog de anul al patrulea, într'o dimineață de Octomvrie a primit, vă asigur, o invitație la... nuntă. Acum „balul filantropic” e desființat, pentru că elevilor de liceu nu le este îngăduit nici măcar participarea la vre-un bal, necum organizarea de baluri. Dar amintirea balului se va păstra încă multă vreme.

Septimiu Popa

PRIN IARBA

de ION ȘUGARIU

*Mai știi? Când ai plecat grăbită printre holde
Și ți-ai lăsat acasă gândurile 'n poartă,
Păreai atât de tânără. De-atunci îți poartă
De grijă numai zările și pieptul gol de*

*Făclii bolnave, mângăie pe gene stele.
Auzi cum inima sărută verzi ogoare
Și cum aduc în pliscuri, cărduri de cocoare
Tăcerile de peste mări, ca doruri grele.*

*În jurul tău se scaldă serile în gârle
Și sufletul se joacă singur în ogradă...
Ca roua printre ierburi, zâmbet de zăpadă,
În fiecare vorbă soarele asuârle.*

I. Șugar

BALCICUL IN LIRICA ȘI ARTA CONTEMPORANA

de COSTIN I. MURGESCU

■ n greu impas este pus acela care încearcă să strângă în tiparul rece al cuvântului întreaga beție de lumină și culori a Balcicului, această minune a soarelui și-a stâncilor de pe Coasta de Argint. Și desigur că puțini ar porni la un drum care pune în pericol pe cutezătorul ce se apropie vrăjit, spre a-i desvălui tainele, asemeni miticei făpturi a frumoasei Lorelei.

Dar ispita Balcicului înfrânge adeseori orice ezitare și acest fapt îl subliniază într'o frază cuprinzătoare d-l Em. Bucuța, spunând — cu privire la vechea cetate a Dionisyopolisului: — „Sunt și limanuri de frumusețe, în cari corăbiile intră nepăsătoare de fundurile înalte, pentru că sunt corăbiile ale visului”.

Cu o astfel de corabie de vis vom căuta și noi să pătrundem spre taina vrăjită a orașelului de pe malul mării, căutându-i sufletul în apusurile calme ca o liniștire de suflet sau urmărindu-i viața pe străduțele în trepte ce-au coborât din cel mai pur Pierre Lotti. Iar drumul nostru va urma mereu calea marilor poeți ai literaturii române, pentru a descifra modul în care feeria Balcicului a lăsat urme în poetica română contemporană.

Și voi începe — dacă îmi este permis — acest articol, exprimându-mi o indoială. Nu știu anume, dacă vreodată cuvântul „Balcic” nu se va confunda până la identificare cu noțiunea de poezie, în așa măsură întrunește toate elementele necesare unei creații artistice. Ceeace știu, este, că niciodată nu se va putea preciza: unde începe poezia Balcicului?

Poate că începe în urzeala ritmică a istoriei, care provoacă atâta nostalgie în sufletul celui ce-și trece fiorul gândului pe lângă viața Balcicului, aflând că bunicul orașului de astăzi se numea Cruni. Și închinându-se lui Dionisos, Cruni a devenit Dionisyopolis,

oraș vestit în care călătorii găseau vii bogate, femei frumoase și vinuri spumoase, cece a făcut ca vestea despre cetate să se răspândească la multe cetăți din jur, fiind adesea pomenită atât pentru portul în care corăbiile grecești veneau des, cât și pentru aceste vii rodnice. Mai apoi, când gloria vechilor cetăți elene s'a risipit în sgomotul războaelor și cadența legiunilor romane, Dionisopolis a decăzut și el. Dar pe urma lui au venit nave purtate pe multe mări, cu negustori meșteri venețieni și genovezi ce-au dat cetății o nouă glorie și-un nou nume: Carbona. Sub numele său actual, Balcicul își trage o viață chinuită și vegetează la periferia istoriei turcești până ce, în 1913, un grup de trei călători — un geograf, un bun organizator și-un distins artist — îi cercetează puștiul colibelor tătărești, dând coastei numele ei actual, sub care orașelele de aici trebuiau să renască.

Din aceste frământări istorice, literatura noastră a păstrat numai proza științifică a profesorului Oreste Tafrali, sau descrierile în cari știința lui se contopește cu poeziile lui G. Vâlsan și liniile incidentale ale gorganelor scitice pe cari d-l Adrian Maniu le-a îmbrăcat într'o aureolă mistică:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Subt cocoșa de pietre care frânge plugul,
In măgura înaltă de lângă cetăți de altă dată,
Doarme regele pribeag pe care l-a mistuit rugul.
Aici i-au fost îngropate și-odoarele de-aramă curată
Și caii cu hamuri în mărgele și femeile cu ochi de noapte
Și blidele cu grăunțe și burdufele negrului vin,
Și săgeți de cremene și cupele cu miere și lapte
Folositoare în lumea de sub rădăcini de pelin.*

... Dar poate că poezia Balcicului nu începe din caerul istoriei, ci de pe ulițele tunisiene, cari se strecoară printre ziduri ce ascund orice urmă de viață, frângându-se în cotituri tainice și la capătul cărora întâlnești înțepenită în zid o icoană ce dă drumului o atmosferă de basm oriental peste care unda albastră a golfului ce se alintă în undulări mulcome varsă reflexe de reverie romantică.

De altfel, acest Balcic al serilor tăcute a fost sesizat de d-l Ion Pîllat într'un poem de „Inserare”, în care versul se leagănă asemeni cântului muezinului, poem din care cităm aceste prime trei strofe pentru siguranța observației:

*Stau privind și azi cum țărml
Braț rotund încet aduce
Ca pe el amurg și mare
Frunte 'n frunte să se culce.*

*Tot mă uit de pe terasă
Cum răsar în soare-apune
Pe râpi sterpe maci de flăcări
Pe talazuri micșunele.*

*Urmăresc, pe când Balcicul
De pe cap desleagă-alene
Vânățul turban al serii,
Păsări negre peste mare*

Iar de pe străzile tainelor peste care seara lasă vâlul nopții poezia urcă pe dealuri printre vilele noi ce-și scaldă bogăția albă printre coloanele de marmoră de Caverna și a căror arhitectonică, în care se revarsă tot necuprinsul mării, acelaș mare poet al Balcicului, d-l Ion Pillat, l-a fixat într'un larg poem într'un vers, cu titlul: „Casă la Balcic”:

„Și sufletul și casa mi le-am deschis pe mări”.

Dintre vile, poezia se risipește în cartierul tătărăsc, printre colibe una cu pământul, între cari puii de tătari se alungă în praful drumului neuitând să se ațină, spre a cere un bacșiș, dela călătorii ce vin cu aparatul de fotografiat petrecut pe după braț.

... Sau, poate pentru unii poezia Balcicului își cântă primele stanțe în magica întâlnire a creștelor albe de calcar, ce te fură un moment pentru a-ți da iluzia unei plimbări pe cărările albe ale munților Dalmați. Și iluzia amenință să se transforme în realitate dacă dela înălțimea a câteva zeci de metri n'ai descoperi uimit, de după un mamelon ce-ți acopere vederea, golful albastru ce se întinde la picioare. E marea Balcicului, o mare cum nu e alta, de un albastru clar, în care se oglindește cerul limpede, până în străfunduri nepătrunse. Este golful pe care l-a ritmat într'un armonios vers, poetul poemelor într'un vers:

„A strâns albastru 'n brațe și-l leagănă mereu”.

Este una din cele mai vii imagini ale golfului ce se curbează între Ecrenă și Capul Caliacra și pe care d-l Crevedia l-a schițat jucăuș, dând Balcicului valoare de simbol:

*Țara odihnea săpată
C'un balcic de basme 'n Mare
Răsărea o lună mare
Și-un luceafăr de zăpadă.*

*Vârfuri severe de cer
Sfâșiind sutena nopții,
Eu arap, dânsa sultană
Peste-o dobroge de cer...*

Dar nici călătorul crescut la umbra sveltelor forme ale clasicismului nu este lipsit în Balcic de poezia arhitectonică a templelor grecești, pe care o întâlnește în cuibul de odihnă al răposatului profesor Gh. Murgoci sau de melodia roză a caselor pompeiene din cari maestrul Kimon Loghi a reușit să facă o caldă evocare în vila sa. Este poarta spre antichitate pe care o deschide Balcicul și pe care poetul George Murnu a sculptat-o în versuri de rezonanță marmoreiană. Cităm o parte din poemul său „Coasta de Argint”, pentru vroita înlăturare a ceea ce azi devine un specific al Balcicului și pentru discreta subliniere a unui substrat de clasicism în vraja acestui oraș:

*De-argint și marmură ți-i stăvilarul
Măreață poartă antică. Dinspre larg,
Cum valurile 'n pragul tău se sparg
Și cântă simfonie nehotarul
Albastru. In chiot isbucnește orice catarg
Desvijelit, salută 'n tine farul,
Și-altarul geniului bun ce 'nfrân' amarul.
O, templu, trudă de lunatic demiurg,
Cum roiuri peregrine din amurg
De miază-noapte, însetate de sanctuarul
Luminii, dornice spre tine curg.*

Și tot astfel, fiecă colț la Balcic este numai sensibilitate, suflet și basm; Balcicul tot este o poezie ce-și scaldă picioarele stâncilor în visarea golfului.

Dar astăzi, Balcicul tinde să devină mai mult decât o poezie, să devină o cetate a artei.

Prima piatră a acestei cetăți a pus-o regretata regină a poeziei românești, care și-a clădit în marginea Balcicului un castel de basm, feerie născută din imaginația unei poete și sensibilitatea unui pictor. Au dat apoi formă definitivă acestei cetăți de artă grupurile compacte de pictori, cari au părăsit vechile refugii, rătăcind prin port între mahoane și cartierul de magazine din scânduri, vârâte una 'n alta, abia lăsând o potecă de trecere, între hambare de piatră, scări și câte-un han de simplă și fragilă alcătuire, cari toate se ascundeau până mai acum câtva timp în dosul unei prăfuite tăceri. Sau, alergau pictorii pe țărmul pustiu al mării, urmărind șiputul valurilor cadente și prinzând pe pânză sfărâmarea cristalină a apei. Așa s'a născut Balcicul pictorilor, al lui Szatmari și Steriadi, al lui Marius Bunescu sau Ștefan Popescu și alți maestri ai penelului.

Acum, se ridică Balcicul vilelor cari fiecare în parte se ambiționează să devină o bijuterie, un colț de artă. Și Balcicul le îmbrățișează pe toate, dela tinerețea templului antic la linia sobră modernă și dela orientul turcesc la curțile maure, într'o pitorească sinteză de artă.

Este cetatea de artă a Balcicului care se înalță zi de zi, pentru a nuanța pe cerul culturii noastre reflexele unui orient viu, desbărat de orice artificiu. Astfel, Balcicul intră zi de zi nu numai în pictură și arhitectură — unde a creat de mult școală — ci și în literatură. Aici a găsit un înaripat interpret în condeii fermecat al Reginei Maria sau în cuvântul plin de rezonanțe al marelui său animator, d-l G. Mușur; iar de curând s'au văzut cărți de frumos succes literar plasându-și și ele acțiunea în cadrul Balcicului.

Dar acolo unde Balcicul a biruit definitiv în literatură, a fost poezia, așa cum sperăm că a reeșit din cele câteva exemplificări.

În poezie, Balcicul s'a împus prin amurgurile sale involburate ce-l îmbracă în dansul misterios al visului, ca în acest catren al distinsului poet, V. Voiculescu, intitulat „Balcic”:

*Apusul se târăște pe-un cer de pietre scumpe
Și cade 'n mierea mării, cu luntrile furnici...
Din redia pietroasă privesc departe, cum pe
Un mal de aur arde o casă de chirpici.*

Este unul din poemele care pe lângă celelalte calități literare, are și pe aceia de a fi isvorât din cea mai adâncă rezonanță a peisagiului caracteristic Balcicului.

Din această viață nouă, ce urcă pe mături de cer, la care Balcicul năzuește, se desprinde într'o dureroasă tăcere vechea Acropole a Dionisyopolisului, care așteaptă meșterul menit să taie stâncă și să reinvie în toată splendoarea Balcicul, cetatea sufletului și-a artei.

Până atunci, Balcicul continuă să crească din broderii de gânduri și simțiri alese și se acoperă de aceleași înserări ademenitoare pe cari le-a notat d-l Ion Pillat într'un „Balcic de seară”, pe care îl transcriem tot, pentru peisagiul complect și pentru puritatea răcoroasă care-l străbate:

*Când soarele stropește cu jaru-i alb Balcicul
Și marea argintie și Coasta de Argint
Migdalii dorm pe dealuri și pe nisip caicul
Și sculptural adoarme cetatea ce-o alint.
Dar marea când își trage pe față vălul serii
Țesut în borangicuri albastre-vișinii —
Cum biblic, la fântână văzui pe drumul serii
Cadâne adumbrindu-și privirile pustii —
Atunci însonnorată, trezindu-se, ridică
Un umăr alb de stâncă pe ape tremurat ...
De-acuma pânze fie pe barca rândunică
Și valul să-mi arate obrazul tău curat,
Iubire, pentru care va crește minunată
Cetatea ce-o zărisem copil în Halima,
Privește cum se-oglinde de val cutremurată
Din plaja cu murmure la muntele cu stea.*

Incheem cu această poezie scurtul comentariu al influenței exercitate de Balcic în lirica și arta contemporană, cu observația că fecundând o bogată — numeric — creație artistică, așa cum nici un alt colț al peisagiului românesc n'a fecundat, Balcicul a ținut să desmintă legenda pomenită a blondei Lorelei, lăsând pe mulți din cei ce s'au apropiat de frumusețile lui să dăruiască literaturii noastre opere cari au toate calitățile spre a înfrunța timpul...

Costin I. Murgescu

NEAMUL

— FRAGMENT* —

de PAUL CONSTANT

Se imprimăvarase temeinic: soarele crăpase mugurii sălcuilor, inverzind lunca în susul Oltețului până către Siliștea Cioeroiului, iar în cursul lui până dincolo de Chilii, unde se lasă înghițit de gura lacomă a Oltului. Pământul fumegea a-buri calzi, scorniți din țelina jilavă, ridicând pale de nourii cari se alungau către cer. Peste bordeele strivite de coperișuri de brazde, se purtau, domoale mirezmele de codru înviat, șgomot de apă cli-pocind printre răgălii și cioturi. Zăpezile umflau, topite, apele Oltețului, lățindu-le peste maluri, însemnând grinduri mocirloase sau acoperite de mușchi.

Satul, aciuiat fricos în marginea luncii, rămânea sloit, respirând prin coșuri cioante, dâre subțiri de fum pâcios și acru.

Imprimăvărarea se abătuse tristă peste satul de istov, mângâind albeața bășicilor de bou din ochii ferestrelor, spinările coșerilor fără vite și ulițele strâmbe, cu hârtoape presărate des.

Fălcoiul, satul de vatră al boierului Iancu, rămânea în mocnița bordeelor scobite în pământ, disprețuind aluatul degerat al primăverii, picat în copăile nădejzilor de mai bine.

Oamenii tânjeau pe lavițe fără așternuturi, bolnavi sau flămânzi, desmorțindu-și vetrele cu crengi zemoase de salcie sau tizic de baligă uscată.

Când toaca bisericii bătea ceasul pristăvirii din viață a vreunui suflet, cutremurarea deslipirii de pământ a omului, se sleia mută pe suflarea beteagă a celor rămași...

— Muri, mă, muierea lui Duduveică?

— Muri...

— De unde să încherbăluiască acum creștinu șinicu de grâu pentru colaci și năporojnii?

— Și creițaru de vamă...

— Unde este snağa omului și strânsu de grâu pentru colivă?

* Din romanul „Iancu Jianu“, în manuscris.

— Toate sunt dela Dumnezeu și gura omului nu face decât să spurce rânduielele lui...

— Auzi cum îi trage în toacă taica popa, de parcă să rupă zăpoarele porților raiului...

— Crede-i săracul. Os îmbătrânit și descărnat...

— Rămasă, mă, creștinul văduv?

— Păi!...

Clătinarea domoală a luncilor se îngâna cu apele involburate, cu cântecul pasărilor, închipuind chemările vieții care se desmorțea.

Răsfrânt peste malurile Oltului, codrul de stejari înegrea șesul până departe, prins în pripoane de curpeni groși, înecat în tufe de arțari și aluni, însălbățecit de singurătate.

Locurile erau însemnate cu povești și semne înfricoșetoare: copaci cu scorburi adânci pentru oameni și fiare, vizuini scobite sub coaja pământului, ziduri prăbușite de foc și de vreme.

Spre răsărit, în Șopârlița, stăruia încă groapa care adăpostise, pe timpuri, trupul unui șarpe uriaș, care se adăpa lungindu-se până la apa Oltețului, îmbăloșind-o... Și povestea voinicului venit dinspre răsărit, care s'a îmbrăcat în zale de fier și s'a înarmat cu cuțite, lăsându-se înghițit de jivină, pentru ca dinăuntrul lui să-i ciopârtească pântecul până la cap... Voinicul pe nume Novac, s'a luat după trupul ciuntit al șarpelui, trăgând după el o brazdă, semn după care să-l caute nevastă-sa...

Groapa n'a rămas goală, căci din inima codrilor, nebântuiți de picior de om, a venit și și-a găsit adăpostul în ea o șopârlă tot atât de grozavă și de înfiorătoare.

În marginea Oltețului, pe locul botezat de bătrâni Zăpodia, dintele vremii tocuse, până către temelii, zidirea unei biserici a lui Ghinea Vistierul, lăsând peste locul sfințeniei de altădată, duhul pustietății și al păraginii...

Iar dincolo de Olteț, găuri scobite după aur haiducesc sau strânsură de băjenari cari nu mai apucaseră bucuria întorsului pela casele lor.

Spre miază-noapte, în codrul Bistriței, învălmașiți cu sălbăticiunile, își țineau sufletul o mână de creștini îngropați în bordee căptușite cu crengi și brazde de pământ. Aci era fântâna Chircăi, unde într'o sfântă zi de Paști s'au aruncat fetele din sat, spre a nu fi duse în robie de turci... Și crucea „Motrocului”, semnul izbăvirii din robie păgână, al unui creștin din partea locului...

Pasul gândului se lasă pe șleaul Oltului, în jos, spre Fundul

Vornicului, cu bordeele mănăstirești ale egumenului Nil, către Polovina:

Cu trei sate bogate,
In haraciu ne 'nglotate...

și peste cari s'a fost lăsat, totuși, pârjolul turcesc, însemnat prin gropile larg cuprinzătoare de trupuri de creștini măcelăriți, tot la o sfântă zi de Paști.

Adunat sub poala pădurii Sarului, „locul lui Gogilă” și „perii lui Trașcă”, însemnau siliștea Gorganilor, cu locul de vatră al spătarului Gorgan, oglindit odată, de mult, în apele bălții îmbelșugată de pește, săpată cu sudoarea clăcașilor și a robilor nenumărați.

Alătura de apa săracă a Căluului, mănăstirea bogată, ridicată din evlavia și pentru slava lui Dumnezeu a Buzeștilor, pe locul în care s'au fost pogodit căpitanii lui Mihai Viteazul cum să înfrângă năvala Tătarilor, punându-i-se hramul Sfântului Nicolae al Mirelor.

Trăznetul îi arsese tinda, lăsând-o beteață, ca un semn al păcatelor omenești, nerăbdate de Dumnezeu, atotvăzătorul... Înăuntrul mănăstirii, în partea din stânga a naosului, cuvântul de pomenire al cluceriului Radu, pus pe lespedea sub care hodinește lungit, aruncă sulița ascuțită a unei credinți, adânc creștinești:

„Cuvânt de această viață deșertă: rugate-vei lui Dumnezeu în zi și în noapte, cetași vei fi cu cei din rai... Fără cine face lucru Dumnezeesc, inchipuește-se focului în veac. Cine-și satură mațele lui, cugetă cum a-și ugodî trupul lui și să facă voia necuratu-lui. Și cine nu-și va da din averea lui săracilor și bisericilor, în veci acela este sluga dracului. Să nu zică nimeni că eu sunt Domn sau Vlădică sau boer, că cine-și cu pre al lui lucru primi-va judecată. Că acolo vom sta înaintea județului goi, cum am născut. Drept aceia fraților, nu lăcomireți hainelor și aurului: ce vă faceți cale largă și curată spre ceriu cu milostenie, cum zice însuși Dumnezeu: unde este avuția voastră, acolo este și inima voastră”.

Tot aci, sub lespezi grele de piatră înflorită cu inscripții, hodinesc pristäviții întru Domnul: jupânița Elina, jupând David și Preda, Stroe Postelnicul, jupânița Stanca și jupând Dumitru, cel pierit de sabie în timpul lui Moise Vodă.

Pe păreții naosului, chipul încrunțat și războinic al lui Mihai Voevod, privind spre acel al lui Petru Cercel Voevod, senin și doritor de pace, zugrăvite de mâna neîndemânatecă a unui Mina, iconar al timpului.

In spre apus de Fălcoi, spărgând desişul pădurilor, drumul

către Caracal scoboară râpile Potopinului, pe care și-a topit roua tinereții acel domnișor al nopții, întârziat până în răsăritul soarelui, în culcușul dragostei.

Peste tot, vremea încălțată în opinci și-a lăsat urma adâncă în clisa drumurilor veacului, tămâiată de freamăt de codru, de urlet de fiare, de bocet de doine, de basm păstrat în jur de vatră fără tăciuni...

Satele poartă în nume povara unui destin încrunțat, din chiar ceasul zămislirii, altoit pe răbdarea căinească a neamului. Colibașii și Damurile vorbesc de adăposturile de cărțițe, scobite sub poala pădurilor: Tătari, Sârbi și Greci, de năvala după jaf a străinilor: Ursa și Cioroi, de sălbăticiunile locurilor. Iar Clăcașii și Coșerenii, de viața în care nu putea spori nici un fel de bucurie omenească.

În toată silnicia și pătimirea acestui trai, cugetul creștin se ridică, totuși, vânos, făcând să răsară în mijlocul bordeelor, în geana codrilor ctitorii bisericești de moluz frământat în evlavie și dragoste pentru Dumnezeu.

Sufletele necăjite ale Colibașilor și-au văzut, în două rânduri, bisericuța luată de apele umflate ale Oltului, pustiite de ultimilor nădejde pe care numai credința le-o mai putea da. Și s'au adunat atunci, cu spaima mâniei cerești în suflete, în jurul pistolului rămas în picioare, prăznuind sfânta Inviere pe locul unde jertfa zidirii de altar fusese măturată de ape.

La Tobolita Jienilor, zid gros puneă pavază pentru casa Domnului, închipuindu-se adăpost pentru monahi și egumen, care să binecuvinteze nemernicia omenească a celor pitulați prin scorburi.

Din mila și evlavia Vornicului Mitrea și a dumneaiei jupâneasa Neaga s'a ridicat din temelii mănăstirea Hotăranilor, puindu-i-se hramul „Soborul Ingerilor”: iar mai târziu s'au învrednicit pentru înfrumusețarea ei, cei ce stau față lângă iconițele dinspre miez-noapte și miez-zi, prinși în zugrăveala chipurilor, jupâni și jupânițe de prin partea locului.

Când mucerile lumânărilor din lungile priveghiuri au întunecat cu totul icoanele sfinților, primenirea lor s'a făcut prin grija monahului Pafnutie, care va fi hodinind cu cărămida sub căpătâi, undeva, prin preajma mănăstirii.

Din pământul Cioroiului, stăpânit altădată de Cluceriul Alecsandru Farfara, își trag teapa Alecsandru, Nicolae și Radu Goleșcu, copiii Zincăi Goleasca, cea care își lumina sufletul în mănăstirea ridicată de popa Matei Ghinescu ot Cioroi, încropind din a sa pungă cheltuelile zidirii și podobabelor.

În lungul și latul Romanățiului s'au presărat locașuri de închinăciune, sub coasta dealurilor împânzite de străji, ca și pe malurile îmbrăcate cu stuf ale Dunării.

Boerii Jieni au sfințit pretutindeni locul așezării lor, cu ctitorii bisericesti: la Corlătești, Paharnicul Dumitrache Jianu; la Racovița, Șerban Jianu Racoviceanu; la Znoaga, Medelnicerul Ștefan Jianu. Și iarăși Jieni trecuți în pizanii ctitoricești la Caracal, la Jieni și la Grojdibod.

Podarii și isnafurile orașelor, sau meșterii risipiți prin sate mai pricopsite, și-au însemnat cu râvnă dragostea pentru Dumnezeu: jupân Șerban cojocarul, Stan Toma cismarul, Dumitru băcanul, Constantin curelaru, Constantin răchieru starostile boianșilor și Golfineanu starostile pescarilor, boianșilor și căldărarilor.

Păstrat în zugrăvelile coșcovite ale bisericilor, șirul acestor neștători și meșteri rămâne încremenit în evlavia timpului, pentru pomenirea veacurilor ce vor veni. Strânși în antiree de postav gros, cu ișlice lipsite de acele garnituri de sobol sau urșinic cuvenit boerilor de laviță, ochii lor caută blejdiți în păcatele vremii de acum. Alături de ei, jupânițe cu obraze palide, cu mâini împreunate a smerenie, îmbrăcate cu misăzi cu blană de vulpe, în rochii de adă-mască până în călcăie, nelăsând să se vadă decât vârfurile, cusute cu fir de ibrișin, al condurașilor: iar între ei poza bisericilor pentru a căror zidire pungile lor n'au avut niciodată băeri de strâns.

Pădurile se lumineau anevoie în prisăci sau drumuri de cară, iar potecile se încurcau în hățșuri dese, neputând fi călcate decât de picior voinicesc și umblat. Oamenii nu se îndurau să taie copacii, rânduiți să-i apere de necazurile multe ale cutropirilor păgâne, ale sameșilor și împlinitorilor domnești, ale strângătorilor de hărăciu.

Peste toată amărăciunea timpurilor, înviorarea vieții de codru, cu freamăt de frunze și cântec de pasări, aducea mângăiere și întremare.

În lungul drumurilor erau presărate hanuri pentru conăcitul poștalioanelor și al călătorilor, pela cari se abăteau des oameni cari să-și primenească sau să-și bea rodul jafurilor. Pentru cei nevoiți să înopteze aci, nechezatul cailor, șgomotul vre-unei uși trântită de vânt sau larma zăvoziilor, erau temeieri de îgrijorare. Oamenii nu se încumetau să înfrunte primejdia drumului, decât anevoie. Copacii, tremurându-și frunza, risipeau șvonuri cari înfiorau până în adânc sufletul negustorilor, mai toți streini de neam. Tușșurile înviau, închipuind forme de oameni cari pândeau să-ți dea

binețe cu pistoalele intinse. Doar chiuitul surugiilor mai aducea călătorilor puțină inimă și curaj.

Poștalioanele, cocii cu osii de salcâm, erau trase de cai mărunți și iuți, prinși în ștreanguri de tei impletit. Când vremea desfunda drumurile, codrul urla de sudălmile surugiilor, cari opinteau să scoată din clisă, roțile infundate până la căpățâni. Iar vara, chiuitul lor întetea goana animalelor, făcând să țopăe prin hârtoape călătorul agățat cu desnădejde de loitrele cociei.

Când fumul subțire al vetrii sau lătratul de zăvod zburlit vestea apropiatul olacului, călătorii își făceau cruce mare și descurcată, pentru tot ce-a fost și-o să mai vină. Surugiul, înainte de a-și desprinde gloabele din ham, golea, pe nerăsuflăte, o jumătate din plosca de țuică, după care se adresa, glumeț, călătorilor:

— Bine ne-am întâlnit sănătoși, boieri dumneavoastră! Au s'a semănat vreunul pe drum?

După care râdea zgomotos, ca după o spaimă fără temeii.

În prispa hanului cu ușe înpopistrată cu cremene și cioacă de salcâm, apărea hangiuul, tip de vișan însălbăticit de singurătate și teamă. Măsura din ochi drumeții, după care-i poftea înăuntru. Dacă se întâmpla să fie iarnă, locul lor era în „sobă”, odae încălzită, având pe margini lavițe, pe cari se și putea dormi. La hogoac forfotea ceaunul cu mămăligă sau ulciorașul de pământ de Oboga, cu vin sau rachiu de mojmoane, făcut în velnițe primitive. Călătorii se așezau trudiți, pipăindu-și punga și pistoalele. Mâncau legumit, cu dumicați de mămăligă rotunjiți în palmă, și-și clăteau gurile cu câte o ulcică de vin sau rachiu. Ospățul omenesc plătea deșugubina drumului, făcând pe creștin să mai prindă curaj la inimă... Surugiții își scoteau barda prinsă subpodina poștalionului, dregându-i beteșugurile, sau ungeau capetile de lemn ale osiilor, cu său de oaie. Când totul era în ordine, călătorii erau poftiți cuviincios să-și fărâme din nou oasele, pe șleaul plin de hârtoape și spaime. În urma lor, hangiuul închidea oblonul, trăgând de-acurmezișul grinda de stejar gros și țepăn ca fierul.

Noaptea, când stelele se luminau cât aria de om sărac, tainele codrului se deschideau în svonuri de ape, în țipete de buhă, cântec de privighetori îndrăgostite și urletul de pustie al fiarelor. În firida cu perdea de drugi de fier a hanului, feștila sloită în strachina cu său de oaie, lumina semnul unui adăpost de om. Hangiuul se lungea pe laviță ticnit, după ce mai întâi pipăia cocoșele pistoalelor de sub căpătâi și bătea câteva metanii pentru paza sufletului.

Adăpostiți prin grajdurile curților boierești, poterașii și arnăuții isprăvniciei dormeau duși, neîndrăznind să colinde besna nopții, în care puteau mușca plumbii șușanelelor haiducești...

Curțile boierești albeau prin ocheane sau branețe de pădure, semănând, vraște, case de chirpici acoperite cu olane sau șită, bucătării și locuințe de paiantă pentru slugi, grajduri și coșeri cu spinări de stuf. Casele boierești erau așezate pe pivniți largi, răsuflăte prin gărliciuri ferecate cu uși de stejar gros. În pântecul lor stau rânduite buțile de vin cu care se îndestulau oșpețele din zilele bune. Cămări și celare păstrate pe poliți făcute de bardă, chiverniseala de miere, de slănină, de poame și unt, de turte de ceară, de tot ce putea închipui bunătatea pământului darnic și snaga clăcașului și a robului. În fundul acestor curți, înecate în mizerie și larmă, erau șetrile țiganilor robi, în cari se ferecau roțile caleștilor boierești, se scobeau ălbii și troace, se învăța scripcăritul, se bătea dimia la piuă.

Peste iadul robiei, cântec melopeic de țigancă zămislită în căldura iatacului boieresc, frângea aripa năzuinții de libertate și omenie.

Boierul ședea în ceardac, hodinind în divanul căptușit cu stofă de adamască sau șahmarand, în caftan de atlas, strivit de greutatea bărbii și a ișlicului garnisit cu urșinic. Narghileaua, primenită cu tutun frecat în palme, da gust cafelii turnată în filigeana încondeiată cu semiluni. În sufletul lui cinstea pe Dumnezeu care-l ținea, pământul care-l răbda și belșugul rodului care-i îmbelșuga viața. Sdroaba și icneala în obezile robiei, rămâneau pentru el fapte firești și rânduite de ursători, pe care ar fi păcătuț schimbandu-le.

Din când în când, ridicând nouri de praf și chiote de surugii, intrau prin știrbitura zaplazului, butci grele încărcate de musafiri, megieși până la trei poște depărtare: jupânițe îmbrăcate în pacele înflorite și rochii de atlas încrețit cu nemiluța și boieri căftăniți, cu taclirul doldora de pistoale și junghiuri cu prășele de sîdef și aur, porniți pe zeiefet înteiț și prelungit. Căinii, totdeauna slobozi, înmulțeau larma, înălțând-o până în țăriile cerului, făcând să huiască negura codrului, până în adânc.

Boierul eșea în ceardac, întâmpinând oaspeții cu zâmbet în barbă și brațele întinse. Jupânița, jumătate cruce, rămânea în spatele său, într'o poză de umilință și respect față de soț, de cuiicioasă bucurie față de oaspeți. După ce ibricele de alamă și pescherele de borangic sau inișor își împlineau rostul, se așezau, cu

toții pe divane largi, sub polata șindrilită a ceardacelor, răsuflându-și picioarele în papuci de safian aduși de slugi meșterite. Căfea și șerbetul veneau să facă cinstea casei și să dea pas de așteptare și taifas, până se dichisea rânduiala ospățului.

Prin iatacele scunde și scâldate în arome de levănțică și gutui, cu ferestre strâmte și zăbrelite des, jupânițele se adunau ciopor, laudându-și munca mâinilor, rânduiala și sporul casei, evlavia și vrednicia din care răsăreau daniile ce îmbelșugau casele lui Dumnezeu. Stihare, sfite și bedernițe pentru investmântatul preoților, marămi pentru împodobitul altarelor, epitrafire și mese de pristol, toate eșite din hărnicia și râvna mâinilor de jupâniță, crescută în dogoarea candelii mereu aprinsă, în cinstea casei neîntinate și a dragostei pentru tot ce se lega de creștinătate.

Petrecerile erau bărbătești și cinstite: vinul se golea din oale primenite des, iar cântecul țiganului lăutar făcea cocă sufletul acestei boierimi, apropiată de sălbăticia și curățenia locurilor de baștină, prin care își avea, bârlogul.

Pământul Romanațiului era împânzit de curțile boierești: satele, mai toate, nu erau altceva decât așezări de clăcași, ghemuite în jurul lor, purtând numele boierului căruia îi robeau. Rusăneștii sardarului Nicolae Rusănescu, Bârza postelnicului Costache Bârzan, Pleșoiul pitarului Luca Pleșoiianu, Grecii medelnicesii Safta Greceasca, Cezieniul paharnicului Dumitrache Ceziianu, Preajba a lui Ioniță Prejbeanu, Dobrunul lui Ștefan Dobruneanu.

Mănăstirile Bistrița, Brâncoveni, Horezul, Crețulești, Dintr'unlemn, Cozia, Hotărani și Episcopia Râmnicului, stăpâneau moșii întinse, dobândite prin milă creștină sau împărțeala samavolnică a Domnilor.

Puține, câteva moșii numai, erau stăpânire megieșească sau moștenească. La Ceparî la Săliștioara, la Boșoteni, Zănoaga, Leul, Redea și Dioști.

Mănăstirile își luau dările ierbăritului și a vânatului în bălți, în moneda timpului, adică în unt, pește sărat, boi, făină de mei sau de grâu.

Pământul se desfunda cu greu spre a lăsa loc de aruncat sămânță de bucate. Vitele, trăite prin pădure, în urgia viscolului, ieșeau în primăvară numai piele și oase și cădeau pe brazdă, sleite. Ogoarele răsăreau în silă, cu teama jafului și părjolului bajabuzducilor și ostrovenilor, a împlinatorilor domnești, cari lăsau satele troacă sau mormane de scrum. Și atunci, băjenți prin ocheanele codrilor, rodul de ghindă le da sațiul vieții rânduite de ursători.

Din bătrâni știau că prin părțile Potelului, pe malul Dunării, au fost pe timpuri sate cu scutiri de dajdii, unde oamenii sărăciți au răznit-o prin stuful bălților, „de au rămas săliștea pustie și nu este scrisă nicăierea în catastihele domniei-mele pentru bir”, așa după cum stă crestat la răbojul ținut din scurt al unul Domn de pagubă.

În zadar Domnii slobozeau anaforale și sfaturi către „pârcălabii sindiilor și tuturor lăcuitorilor de prin satele ot sud Romanăți”, spre a face arături și semănături de grâu și de orz, incredințând că „cei ce vor fi silitori, se vor folosi de agonisita lor și se vor chivernisi”. . . Satele rămăneau în țelină, luminându-se în petece mici de arătură, ascunse pin ochiane de pădure.

Caracalul avea până 'n o mie de familii, împărțite pe mahalale, dintre cari Protosenii deținea locul de frunte. Lipit de Târgușor, Boldul își avea o înjghebare administrativă proprie, cu „pițuică” sau casă de sfat și slujbași vajnici, cum era pârcălabul Uță și logofătul Badea Sandu.

Uță, bântuind pela ușile oamenilor pentru strânsul dăjdiilor, avea de luptat cu nămolul uliților întortochiate și pline de nămol, cu greutatea răboajelor pe cari le purta spânzurate de gât. Cărturar iscusit, purta la brâu călimări de alamă îndestulate cu zeamă de bozi și pană de găscă sprijinită de cheotoarea misăzului sau pe după ureche. Iar logofătul Badea Sandu, cirac al vestitului condicar Răducu Prafaile Biftreti, sporea fără preget transcrierea poruncilor domnești și a hrisoavelor date în sfatul veliților boieri, ai divanului Craiovei.

În inima orașului, balta plină de lintiță și stuf, ascundea cărduri de rațe sălbatice și puzderia de țăntări dătători de friguri. Pe partea mai ridicată a orașului, își duraseră case, în șir, boierii Cănuț, Grigorie, Șerban, Fănuț, Apostol și Niculin, toți Jieni. Case de cărămidă arsă, cu zid gros și bolți lucrate trainic.

Aici era isprăvnicia, divanul și temnița, însemnând printr'insele autoritatea judecătorească și administrativă a timpului.

Pe ulița târgului, câteva prăvălii înghesuite și scunde, de cavafi și brașoveni, lumânărari, jocari și astaragii, ținute de negustori cu frica lui Dumnezeu și a năpăștilor cari le dau ocol. Sporul negoțului se grămădea în ctitorii bisericesti, aurul de toate chipurile vărsându-se darnic peste ziduri de adăpost credinței, în puterea căreia trăiau.

Când ghinda codrului cădea înainte de Sfinții Arhangheli și șoarecii de câmp se trăgeau către sat, înțelegând că iarna este pe aproape, boierii își încărcau calabalâcul și merindea și o porneau

către casele de iernatic ale Caracalului. În convoi de butci și cocii cu coviltire, măsurau lungul drumului și necazul hârtoapelor, intrând în orașul în care îi aștepta rânduiala zeiefeturilor prelungite, făcute de-avalma.

Primăvara, de cum începea să se ridice, spre răsărit și miazăzi, neguri, se pornea drumul de întors către satele care-i așteptau vârâte în pământ, resemnate și tăcute.

În Fălcoi, nedeslipit de pământ și de oameni, boierul Iancu Jianu rămânea în singurătatea culei durată în grinzi groase de stejar, cu ocnițe cocoțate în vârful, din cari putea privi, îndelung și slobod, peste crestele îngerite ale codrului, peste brăul apelor înghețate. Fiarele sălbătice veneau până sub streșină, încolțite de foame, ridicând în văzduh larmă și spaimă.

Iancu asculta vraștea viscolului și trosnetele pădurii, de afară și din sufletul lui, trântit pe lavița așternută cu dimie și piei de sălbăticiuni, purtându-se cu gândul către găurile bordeelor în cari boleau, hăcuite, trupurile nevolnice ale țăranilor.

Trăgea cu sete din trestia ciubucului, înecând odaia scundă în fumul acru de tutun: și gonea obidit de tot ce nu putea închipui tăria brațelor și puterilor lui, întru mântuirea neamului apucat pe șleaul peirii.

În soba cu gură largă ardeau trunchiuri de lemn jilăvit, fierbând monoton seva dogorită de foc. Pe pereții căptușiți cu velințe și chilimuri înflorite viu, odihneau, spânzurate, puști cu cremene și pâlnie în gura țevii, iatagane turcești și pistoale cu prășele bătute în sîdef și argint. La căpătâi, teancul de lăicere și plosca de vin de șapte ocă vechi, în care își răsuflea scârba vieții de înbuibare și trândăvie, la care îl osândeau gerurile iernii. Iar spre răsărit, icoana ferecată în argint a Maicii Precista, mângăiată de lumina candelii hrănită cu untdelemn curat.

În începutul acela de primăvară, Iancu da ocol grajdurilor în cari, adulmecând mirosul colțului de iarbă, caii nechezau neliniștiți. Purta pantaloni de dimie albă cu găitane, cizme de iuft până peste genunchi, cojoc de oaie și căciulă de noaten sein: iar în taclir, ca de obicei, pistoale și cuțit.

Nu îmbrăcase niciodată caftan sau ișlic, și nu simțea nici un fel de plăcere să-și toarcă în barbă, după obiceiul timpului. De statură potrivită și bine legat, se purta cu barba rasă și mustață stufoasă ca mătasa de porumb dat în copt.

Călca îndesat și ținea capul în sus, cu căciula răsfrântă și dată pe ceafă. Pielea feței deslușea o sănătate de om al brazdelor,

trecută prin încercările ploilor și tăiușul vânturilor. Mereu zâmbitor, încruntarea rară a sprâncenelor sau a frunții, dădeau temei de temere. Grăia vorbă românească, fără amestec strein și spunea pe șleau ce avea în suflet și în gând, în sindrofiile pe cari le cerceta arar, ca și sub poala Fălcoiului sau pe malul Oltețului.

Avea patima cailor iuți, cu trup puțin și plini de inimă. Când o răznea pe potecile întunecoase, lăsa calul la pas și cânta doine oltenești, pentru el și vietățile de-avalma ale codrului.

Lumea târgoveților și a boierilor de țară nu-l momise cu nimic: trăia ca un vultur singuratec, întinzându-și aripile spre a domina sălbăticia locurilor, ascuțindu-și ghiarele pentru vânatul pe care-l păștea cu răbdare și ură.

Inceputul primăverii îl însuflețea până în adânc. Incălzit de sulițele soarelui își lăsase cojocul pe-o mână, fluerând un cântec de lume, păstrat în amintirea unor zile de chef cu lăutari, pe malul Oltețului. Din când în când contenea, ascuțindu-și auzul prin zâmbind svonul luncilor și al codrului, în care învia cântecul pasărilor și aburul pământului, surâzând mulțumit de prevestirea semnelor de primăvară. Prin rădăcinile trupului sângele gonia cald, cu îndemnuri de ducă. Apele își deslipeau sloii de mal, scoborându-i încet la vale, către gura Oltului. Un cuc îi cântă în față, semn de înbucurare pentru timpul de peste an.

Hotărât, își scutură ultimul rest de iarnă rămas în mița cojocului și strigă unui argat:

— Pune, mă, șeaua pe Haiduc, că vreau să mă reped până la Chilia, să văd dacă n'au murit puii de urs prin găuri!

— S'a crăpat de primăvară, boierule!

— N'auzi forfota apelor? Au să dea peste maluri și să înceapă bordeele țiganilor!

— Numai de-ar da, boierule! Că vin ele rezezi, da's calde și deșghioacă mugurul codrului! Uhuhuu, Haiduc. Haide cu taica să te încurelez, că se apropie Sântoaderul!

— Lasă-l cu binișorul, mă Stânguleasa... Că nu i-a mai fi rămas decât pielea și oasele!

— Și inima, boierule! Că a frământat pământul de sub copite de s'a îngropat până la piept.

— Neamul, bă! Unde vă cârmiți voi din bolnița bordeelor și din fumul de salcie jilavă, ca să vă frământați ursătoarea unui trai mai bun? Calul este mai aproape de Dumnezeu și-i simte deslegarea tainelor Lui!

— Așa o fi, boierule! Lumea este prostită de bebele și nu mai poate descurca semnele vremii!

— Lasă-i zăbala slobodă. Vorbește cu el, păcătosule. Haiduc! Calul se opri în loc, ciulind din urechi, cu nările tremurând. Nestăpânit de zăbală și mâna argatului, auzind gura lui Iancu, rămase incremenit.

— Faci pe balaurul, băiatule? A venit primăvara și colțul ier-bii stă să spargă coaja pământului și să-ți pună chilim de așternut copitelor! Tremuri și te bucuri! Așteaptă că plecăm acum să dăm o raită pe unde și-a făcut lupul de cap și s'au gospodărit viezurii și vulpile... Adu-mi pușca, bă! Și cremenea și amnaru. Și bășica de porc cu măsurile de plumbi și de pulbere...

Prin știrbitura gardului, cu capul descoperit și aplecat spre pământ, intră un țăran, clăcaș hărtănit de mizerie și necazuri, oprindu-se în fața calului.

— Să trăiești, boierule Iancu!

Iancu măsură arătarea cu miros de sfoiag, încercând să-și mintă gândul care se întunecase, brusc.

— De ce te porți năuc și zburlit, Duduveică? Ai ieșit ca fiarele flămânde ca să bați potecile satului și să bagi în spărieți muerile și copiii? Tu nu vezi și n'auzi că se crapă de primăvară?

— Eu n'aud, boierule, decât toaca popii, care-mi sângerează rărunchii și-mi pomenește năcazurile și păcatele cu cari m'a osândit Dumnezeu.

Boierul Iancu își trase cojocul pe mânecă, privind încruntat la chipul de umbră al țăranului, desbrăcat și scofâlcit. Biruit, își roti cu desnădejde ochii peste satul adunat împrejurul conacului, și nu găsi nimic care să-i sprijine credința că undeva a mai rămas o scântee de lumină și de viață, de care să-și priponească imprimăvărarea de adineaori a gândului. Toaca săracă a bisericii se risipea peste sat, sfârșită, înmulțind tristețea și amărăciunea care mocnea dincolo de soare, de cântec de pasări, de aromă de salcie înmugurită. În sufletul lui se simțea strivit de pacostea cu ghiare lungi și multe, cășunată în vatra fără tăciuni a bietului om. Se întoarse către argat, mângâie lin gâtul calului, și-i porunci, domol:

— Mă, Stânguleasa, bagă calul în grajd... Că nu i-a fost lui sfârșită patima și mai are să-și lungească gâtul, chemând ceasul pe care-l credeam venit... Bine ziceai adineaori, că omul este prost de belele și nu mai cunoaște la semnele vremii...

— De boierule, am vorbit și eu așa într'o doară...

— Uite bă, a venit primăvara... și ne ia ochii și ne înșeală. Că au să înceapă să cadă vitele de slăbiciune și unghii, să moară ai de au zăcut pe vatră ast' iarnă, să ne bântuie mumbașarii și taxaldii stăpânirii, să ne dărâme bordeele peste noi ostrovenii și ba-

jabuzducii... Și noi ne bucurăm ca proștii, iar soarele ăsta cald are să rădă în strălucirea lui de toată sdroaba și istovul pământeanului, strâns în obezile ursătorilor... Așa este bă, Duduveică? Așa este bă, Stânguleasa?

— Așa este, boierule!

— Așa este...

— Unde ești, logofete Oană? Bă, logofete! Vino, bă, și deschide celarul și dă-i creștinului ăstuia grâu pentru colivă și colaci, și pește sărat, și o boată de prăștină... Și vin și untdelemn să toarne peste trupul moartei, fie-i iertate păcatele... Să-i legi, bă, de deget creișarul ăsta, ca s'o treacă peste vămile văzduhului și să se roage de acolo pentru suflarea păcătoasă a pământeanului, care numai duhoare și deșertăciune este...

— Să trăiești, boierule.

— Du-te... Ingroapă-ți muierea, și după ce ai boci-o cât să-ți ușurezi sufletul, dărâamă grinzile bordeiului și vino aici sau în ocoale la Chilioi...

— Așa am să fac, boierule.

— Așa să faci... Și când te-oi aduna din nou în firea voincească a rumânului și ți-oi simți inima cremene, să-mi strigi de sub streășina culei:

Uhuhuuu, boierule Iancu... A năpârlit mița oaiei și i-au dat peri de lup: și i s'a făcut să dea iama prin caprele cari ne-au tocat lăstarii și ne-au uscat butașii în cari aveam nădejdea sângelui vieții... Și i-au ajuns colții să taie fierul hangerului și să scuture în ei junghetura câinilor de ne-au mâncat zilele...

— Așa am să fac boierule.

— Așa să faci... Du-te.

Sfârșit de frământarea lăuntrică a sufletului, în care dospea obida și necazurile oamenilor, Iancu rămase înțepenit, măsurând trupul clătinat al țaranului, urma de opincă ce se adâncea fricoasă în nămolul uliții.

În spatele lui, umbra credincioasă a lui Stânguleasa, încerca să-și gonească privirile departe de ochii înlăcrimați ai stăpânului, spre a nu fi mărturie la ceasul de rușine al slăbiciunii lui...

Iancu se întoarse încrunțat, descoperind la izvorul temeiului frământării lui, slobozind din juvăț gândul care sta să crape:

— Neamul, bă!...

Paul Constant

SCRIITORI ȘI CĂRȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

LIVIU REBREANU: GORILA. (Ed. Universala-Alcalay).

Noul roman al lui Rebreanu, trebuie să o spunem cu părere de rău dela început, constituie o decepție. Anunțată ani de zile, prin interviewuri, notițe sau binevoitoare și entuziaste articole ale confrăților, cartea aceasta era așteptată cu legitimă curiozitate, ea fiind sortită să continue linia marilor lui romane cu concurențe, dacă nu direct sociale, adică ceeace începuse romanțierul atât de monumental cu „Ion” și continuase la acelaș înalt nivel în „Răscoala”. După amabilul intermezzo ce este „Jar” — o reușită, dar superficială istorie sentimentală, având toate caracterele faptului divers, — așteptam ca Rebreanu să ia în piept iarăși realitatea masivă a mulțimilor, a cărei ființă multiplă și totuși omogenă știe să o evoace și să o stăpânească atât de măestrit. Asta ar fi putut fi și „Gorila” dacă Rebreanu nu și-ar fi ratat noul său roman.

De vină poate fi însăși metoda sa de lucru, pe care ni-a comunicat-o și personal și a expus-o și public, în convorbirile acordate ziaristilor. Romanțierul nostru scrie două sau trei sute de pagini, ori romanul întreg uneori. Dacă nu e mulțumit de ce a făcut rupe tot și rescrie opera dela început, ca și când atunci ar pune-o pe hârtie prima oară. Se poate întâmpla ca nici a doua oară ea să nu-l mulțumească și din nou rupe tot și rescrie, și asta de mai multe ori, fără să țină seamă de redacțiile sale anterioare. Metoda aceasta își are desigur avantajile, ea dovedind o superioară conștiință artistică și putând duce la crearea unei opere perfecte, cum e cazul cu „Răscoala”. Dar tot această metodă l-a dus pe autor la „Gorila” și iată cum îmi explic eșecul.

Mi se pare că rescriindu-ți opera fără să ții seamă de redactările ei anterioare, o pui în funcție prea mult de subiectivitatea ta creatoare, care poate să dea greș uneori, ca în cazul de față. Nu e firesc ca un artist să nu realizeze ceva bun într'o operă a sa, din chiar momentul prim al elaborării și înainte de a-i da acesteia forma ei definitivă. Prin abandonarea acestei prime elaborări, prin renunțarea la ea, acest ceva bun e pierdut, deoarece nu e tot atât de firesc ca partea aceasta bună să se mențină și în a doua redacțare, nici condițiile psihologice, nici atitudinea artistului față de propria-i operă, nemai fiind aceleași, și el nemai având posibilitatea de a confrunța ceeace face cu ceeace a făcut mai înainte. Pe când printr'o transcriere, în care ceeace este valabil în prima formă se păstrează și ceeace nu este bun

se elimină, romancierul introducând noi părți bune, el regăsește prin cecece a creat odată atmosfera primă, necesară elaborării operii și poate să lucreze conștient la ea, adâncind cecece trebuie adâncit și corectând cecece nu era perfect. Se va spune poate că romancierul știe în definitiv cecece a scris în prima redacție a operii și că fie inconștient fie conștient, va ține samă de aceea. Dar aceasta nu e tot una cu posibilitatea de a regăsi tonalitatea acestei prime redacții și mai ales a culege din textul pe care-l ai în față cecece e bun și cecece nu! Pentru că în ultimă analiză elaborarea operii de artă este o operație de adâncire a ei, iar nu o etalare în suprafață. Prin munca repetată asupra unui prim text cred că autorul reușește tocmai să adâncească o realitate întinsă în prima redacție, provizoriu, în plan și să fixeze în spațiu, dându-i volum. Ași spune că primul moment al creației este o problemă de geometrie plană mai mult, adică de etalare a realității în suprafață. Al doilea moment, cel în care conștiința intervine mai puternic — e chestiune de geometrie în spațiu, adică de realizare a volumelor, de dimensionare în adâncime a acelei realități. Prin părăsirea totală a primului text scriitorul va trebui să înceapă mereu acelaș lucru, riscând ca în loc să-și adâncească opera, să rămână neconținut la o elaborare de suprafață. Evident că la unii scriitori cele două momente se pot confunda, elaborarea făcându-se numai în interior și ei punând direct pe hârtie ceva ce nu vom mai schimba în nici un fel. Aici însă riscul e mai mare. Și se vede dar că această metodă poate duce în mod egal la o realizare desăvârșită, dar și la un eșec absolut.

Se înțelege că nu e vorba aici de o condamnare a unei metode, ci doar de o explicare a unei nereușite artistice. Dacă am insistat asupra ei atâta e că mi se pare că aici stă cheia slăbiciunii acestei opere. „Gorila” păcătuiește înainte de toate prin acea superficialitate nepermisă unei opere de artă, prin faptul că viziunea sa este mai mult exterioară, defect ce-l atribui stricării tiparelor prime și opririi scriitorului la o formă care numai lui i s'a părut optimă.

„Gorila” vrea să fie romanul vieții politice românești așacum s'a petrecut ea după război încoace, până la desființarea partidelor. În acelaș timp, paralel e arătată o latură a presei care poate fi românească, poate fi și străină, fiindcă cu foarte puține deosebiri specifice, presa e pretutindeni aceeași.

Mărturisesc că romanul lui Rebreanu n'ar fi convingător pentru un necunoscător al vieții noastre politice și că acel caracter informativ ce mi-a apărut la lectură, este doar parțial. E adevărat că Rebreanu n'a putut scrie tot ce trebuia, date fiind condițiile politice actuale. Și aici poate că autorul ar căuta o scuză a nereușitei cărții sale. Dar nu e o scuză deoarece un scriitor trebuie să știe să creeze cu cecece are la îndemână, iar dacă nu poate, atunci e preferabil să tacă definitiv. Dacă nu poți spune ce vrei, taci, iar dacă scrii, să crezi ceva bun cu elementele acelea cu cari poți crea.

În „Gorila” politica românească de după război este prezentată mai mult indirect, prin discuțiile eroilor romanului, decât prin fapte. Sunt puține acele momente epice cari să ne dea o idee despre ce a însemnat politică în România dintre 1919 și 1938. E întâi acea trecere a lui Rotaru dintr'un partid într'altul în preajma venirii acestuia la putere, fapt caracteristic e drept, dar foarte la îndemână și banalizat prin frecvență. Și e după aceeaș legătura dintre presă și politică, ilustrată în raporturile dintre Dolinescu și Pa-

honțu, în sprijinul dat de ultimul mișcării „fraților de cruce” și mai ales în șantajul de care se servește Belcineanu pentru a-l sili pe ziarist să ia atitudine contra acelei mișcări. Șantajul acesta e poate cel mai reușit moment epic din roman și are poate cel mai autentic sunet. Autorul a izbutit să arate ce este presa, cari sunt mobilurile și puterile ei. Incolo, toată politica nu ne apare decât prin conversațiile sau tiradele personajilor, lucru care s'ar putea spune că e normal în definitiv, câtă vreme politica nu a oferit decât vorbărie, dar acesta e doar un argument pamfletar. Politica, s'o fi redus ea la vorbe și la promisiuni, însă ea reprezintă și o activitate pe teren, propagandă și întruniri, alegeri, cu febra lor, cu asistența la birourile electorale, cu înfrigurarea poantajelor, cu incidente, uneori sângeroase — incidentele dela Făgăraș le aflăm doar din relatarea, indirectă, a lui Dolinescu! — apoi cu activitatea din Parlament și dela ministere, cu intervenții și cu afaceri cu agenți electorali și cu plasări de partizani. Nimic, sau foarte puțin din toate acestea, în romanul lui Rebreanu. Gorila politică nu apare în toată amploarea manifestărilor ei. Urmărind să ne dea o frescă a vieții politice, romancierul nu a realizat-o pentrucă s'a mulțumit să ne facă să o întvedem numai în criticile și diatribele debitate de eroii săi, iar nu direct, cu expunerea vieții însăși, cum ar fi fost de dorit. Reproșez lui Rebreanu, ceea ce reproșam mai de mult lui Eugen Goga, a cărui „Cartea facerii” se rezima ca și „Gorila” doar pe dialoguri. Eroii vorbesc prea mult și vorbesc numai în epică nu se poate abuza de dialog, fără pericol. Dialogul nu poate fi în epică decât un element de motivare și de susținere a epicului, nu poate fi transformat în scop în sine!

Mă gândesc ce lucruri formidabile ar fi putut scoate Liviu Rebreanu, câtă forță epică, dintr'o adunare electorală la sat, sau la oraș, dintr'un incident sângeros, sau chiar mai ușor, dar cu tot aparatul de abuzuri al funcționarilor și clienților politici, sau ce se putea face dintr'o scenă în Parlament! Și Rebreanu pune o scenă în parlament, dar ce slabă! E văzută incinta parlamentară doar în trecere, într'o ciocnire scurtă dintre Pahonțu și Belcineanu și încolo asistăm cum îi face Pahonțu ochi dulci doamnei Belcineanu.

Imagina vieții politice așa cum ne-o prezintă Rebreanu este o imagină gazetărească, așa cum o putem scoate din toate miile de articole din presa noastră de toate categoriile sau culorile, din ultimii douăzeci de ani, adică o imagină tot superficială. Și în stil chiar, romancierul a fost influențat de stilul ziaristic și criticile aduse de diferitele personajei vieții politice n'au mai multă vigoare, nici mai multă profunzime sau greutate, nici în fond, nici în formă, decât orice articol bun dintr'un ziar oarecare. E poate aci, încă odată, intenția autorului de a demonstra legătura strânsă dintre presă și viața politică, e intenția — realizată de altfel — de a dovedi puterea de influență a presei asupra opiniei publice, căreia îi impune punctul ei de vedere și chiar stilul ei. Dar nu-i pot fi recunoscător lui Liviu Rebreanu de a nu fi arătat, nici un român atât de inteligent ca să se ridice deasupra viziunii gigantice de a privi lucrurile și să le judece personal.

Singurul lucru din viața politică pe care l-a redat în parte e ceva din atmosfera morală a acesteia, din acea înăbușitoare și deprimantă atmosferă morală, de un nivel atât de scăzut. Dar ma mult decât aceasta autorul a știut să scoată în evidență discrepanța grozavă dintre nivelul moral al unei

anumite generații politicianiste și nivelul curat și înălțător, însetat de cinste și de bine, până la naivitate, al tineretului. În „Gorila” trebuie reținut felul inteligent în care autorul a știut să intuiască tineretul românesc de azi și să-l prezinte, nu complet, dar suficient de bine pentru a putea fi înțeles în ceea ce el este într’adevăr.

Incolo însă, vieții politice așa cum e prezentată în „Gorila” îi lipsește ritmul de viață și imaginea de mare frescă epică, așa cum autorul a dat-o pe aceea a vieții țărănești în cele două mari creații ale sale „Ion” și „Răscoala”.

Dacă trec la cealaltă parte a romanului, la psihologia personajilor, mă lovesc de aceiași superficialitate în creiarea eroilor, cari sunt cu totul inconsistenți. Singurii eroi complecși sunt Toma Pahonțu și oarecum Belcineanu. Ceilalți sunt atât de străvezii încât numele lor nu evocă nici o figură și nici un profil psihologic. Preocupat de evocarea politicului, scriitorul a fost furat de dialog și a pierdut din vedere viața însăși a eroilor săi. Ei sunt simple etichete lipite pe contururi de fum. Trăesc toți mecanic și exterior, iar autorul s’a ferit parcă de a intra cătuși de puțin în intimitatea lor sufletească, pentru a-i defini mai bine. Rotaru este o umbră: e puțin cumsecade, puțin sentimental, are puțină ambiție, e în fond și puțin echilibrat și schița persoanei sale, făcută cu câte puțin din toate, a rămas cu multe linii lipsă, fără să mai vorbesc de umbre. D-na Rotaru e geloasă. Bătrânul Cumpănașu e prudent și ardelean. Ciutia iubește. Aurora la fel. Ambele au ceva din eroina din „Jar”. Reapare și aci ca și în „Răscoala” Titu Herdelea simpateticul ardelean boem din „Ion”, însă revine cu actele de identitate pierdute. Niciun caracter nu e construit suficient, niciunul nu se susține, nici unul nu e prezentat epic. Iar mai greu decât orice este banalitatea reacțiilor lor. Dolinescu e cel mai nefiresc, figura lui nejustificând cu nimic rolul ce i s’a acordat în roman. Dolinescu e șeful unei mișcări violente, care detestă politicul și imoralul și vrea să întemeieze o mișcare autoritară. Pe de o parte pactul de reclamă pe care-l face Dolinescu cu Pahonțu nu e firesc, deoarece dacă mișcarea lui Dolinescu e creiată pentru a se opune politicului și dacă acesta e un om cinstit, n’are nevoie de reclamă obișnuită de gazetă. Dolinescu, dacă e un om integru nu poate face pact cu un om pe care-l disprețuește, cum este Pahonțu. În altă ordine însă, Dolinescu trebuia arătat ca un adevărat om de acțiune, ca un tip energic și dominator, el trebuia arătat în plină faptă. Pentru a putea accepta figura lui de ucenic-dictator era necesar să-l vedem în acțiune, trăind, având acte de legitimitate psihologică. Dar el nu le are. Nu cunoaștem din sufletul lui decât intransigența lui morală. Dar nu înțelegem de ce a putut crea o mișcare entuziastă politică. Figura lui e deasemeni foarte atenuată.

Dintre eroii secundari singurul care stă în picioare e Belcineanu. Caracterul lui de politician ambițios, temător de presă și ahtiat de publicitate, lipsit de scrupule, corupător cu promisiuni mincinoase, atrăgând pe Pahonțu în lagărul său pentru ca apoi să-l laseze și apoi, canalie, șantajându-și nevasta pentru a-l avea totuși la mână pe Pahonțu, e bine conturat prin evenimente.

În realitate se vede că autorul a concentrat tot romanul său în jurul unui singur erou, după tehnica obișnuită a romanelor sale. În „Ion” totul se centra în jurul figurii țărânului iubitor de pământ, în „Pădurea spânzura-

ților" totul se centra în jurul lui Apostol Bolga, în „Jar” în jurul eroinei Liana, în „Ciulendra” în jurul lui Puiu Faranga. Un singur erou, principal, a cărei figură se înalță dominatoare printre celelalte și printre detaliile acțiunii. Aici eroul e ziaristul Toma Pahonțu, tipul de țăran urbanizat, intelectual de sursă rustică, un Ion transplantat la oraș. Ca și Ion pasiunea pentru pământ, Toma are și el o pasiune, pasiunea de putere. După cum pe Ion îl pierde femeia, la fel îl va pierde și pe Toma. Conflictul între două pasiuni e în „Ion” dramatic și accentuat. În „Gorila” nu e un conflict între cele două pasiuni, ele confundându-se la un moment dat, deoarece dorința lui Toma pentru D-na Belcineanu a fost la început doar tot o formă a pasiunii de putere care căuta să se exercite asupra femeii care a crezut el că-l disprețuște și pe care vrea să o cucerească la fel ca mandatul de deputat sau gloria ziaristică, dar care apoi se va transforma în pasiune veritabilă, prinzând în mrejele ei pe eroul devenit victima propriului său joc. Resortul politic al psihologiei lui Toma Pahonțu, împins în acțiunile sale de elanul orb al omului rudimentar căruia civilizația nu i-a adăogat prea mult pentru a-l rafina, e bine prins. Dar e și în psihologia acestui personaj principal o șovăire.

Autorul a început prin a face din Toma Pahonțu o simplă lichea ambițioasă. Felul cum îl seduce pe Rotaru ca acesta să-și trădeze prietenii politici, pentru ca din ascensiunea lui să profite Pahonțu, nu poate să ni-l facă simpatice. Se vede precis că în intenția autorului a fost să creeze în Pahonțu pe tipul canaliei de presă, ori de politică, eventual pe acea „gorilă” morală care dă titlul romanului. Mai târziu însă s'a răzgândit; de ce, nu putem ști. Cert e că Toma Pahonțu, deși om fără convingeri solid înrădăcinate, naționalist însă de instinct, inteligență oarecum mediocră, este un om cinstit, deoarece nu urmărește banii. Adică autorul ne spune că pe eroul său nu-l interesează banii, ceea ce ni se pare absurd, căci nu văd pe cine nu-l interesează banii, dacă nu pentru a-i avea, cel puțin pentru a-i cheltui. Ori dacă Pahonțu nu e printre primii, necesar e să fie printre ceilalți și atunci dacă el totuși nu e un șantajist ordinar asta înseamnă că are un fond moral în caracterul său, dar nu că nu-l interesează banii.

Mobilul principal din psihologia lui Pahonțu este ambiția, dar o ambiție pe care o va pierde pasiunea. Mai mult chiar decât ambiția e însă pasiunea de putere de care am vorbit mai sus și care se transformă în pasiunea de femeie. Incepând ca arivist, Pahonțu sfârșește în erou de dramă pasională, înobilat prin cavalerism și iubire. Pentru a-i ajuta d-nei Belcineanu să divorțeze de soțul ei care o șantajează, știind că numai el îl poate convinge pe Pahonțu să-l ajut în campania electorală, acesta își trădează pe foștii lui prieteni, frații de cruce, pe care-i sprijinea în gazeta lui și provoacă prigoana împotriva lor. Actul lui Pahonțu este odios desigur, dar el e scuzat de absența unui motiv josnic. Pahonțu o iubește pe d-na Belcineanu și știe că ea nu mai poate suporta căsnicia cu Belcineanu, care, politician fără scrupule, a condiționat divorțul de ajutorul ce-i va da ziaristul în campania electorală. Desigur că nimic nu poate scuza în fața lumii o trădare. Însă Pahonțu nu e trădătorul ordinar, josnic, ci e victima pasiunii sale și prin aceasta el a devenit tragic. Ceea ce-i reproșez lui Liviu Rebreanu e aceasta: el trebuia să evite de a introduce în jocul forțelor politice un element nou, străin lor, această iubire. Fără să fi vrut să creeze din Pahonțu o canalie,

așa cum a fost schițat inițial, preferam ca trădarea și moartea lui să vină tot de pe urma politicii, și nu de pe urma pasiunii. Astfel Pahonțu era creiat pe o linie unitară, în continuarea ambiției sale politice, a voinței sale de putere și nu era sentimental cum rămâne până la urmă. Pahonțu nu e o victimă a politicei, ci a sentimentului și a absurdului.

Nici crima lui Ionescu Ion nu este ceea ce trebuia să fie. Ea era inutilă din punct de vedere politic, ba mai mult poate, dăunătoare mișcării fraților de cruce, ceea ce Ionescu Ion trebuia să știe foarte bine. Dar autorul îl pune pe erou să comită fapta în chip inconștient. Ea nu apare astfel ca un act eroic, ci ca o simplă precipitare fatală a împrejurărilor. Dacă Pahonțu nu pleca de acasă seara aceea, crima nu ar fi avut loc. Ionescu Ion ar fi fost convins de alte fapte, sau gândind la rece, să amâne și cine știe dacă nu să renunțe chiar la crimă. Ionescu Ion ucide însă fără premeditare, orbește, într'un moment de surexcitare nervoasă. E în această crimă un ritm de fatalitate care scade din valoarea inițială a ideii estetice și deci a romanului, clădit pe ambiție și voință și ajuns la pasiune oarbă și la absurd.

Ceea ce este apreciabil în „Gorila” este desăvârșita obiectivitate a autorului față de idei și de oamenii cari le reprezintă. Liviu Rebreanu s'a ferit să ia atitudine pentru sau contra și aceasta nu e ușor, mai ales pentru cine a făcut și politică sau măcar și pentru cine are convingeri politice bine înrădăcinate, ceea ce e cazul romancierului nostru. El nu condamnă, nici nu aprobă, ci prezintă în mod egal și prin gura eroilor săi critici și pentru și contra oricăror tendințe politice, dar buna credință cu care le prezintă e în afară de orice îndoială. Autorul s'a ferit de altfel și de eventualele apropieri ale personajilor lui de cele din realitate — apropieri ce s'ar face în chip firesc când e vorba de politică și mai ales de oamenii ei — și nu se poate spune deloc că „Gorila” e un roman de cheie. Dimpotrivă romancierul s'a depărtat mult de reproducerea exactă a realității noastre politice și mă întreb dacă nu e aici încă unul din motivele cari au făcut ca această operă să iasă ratată.

Banală ca conținut, cu eroi lipsiți de viață, cu o superficialitate manifestată în ansamblul cărții, dar având totuși o construcție masivă, impresionantă prin monumental, cu un efort serios de activitate și cu câteva reușite parțiale, în atmosferă, ca și unele momente epice, cu un erou bine construit, dar insuficient pentru a salva întregul, „Gorila” putea fi salvată doar de interesul documentar pe care, din păcate, nici pe acela nu-l are.

MIHAI BENIUC: CÂNTECE DE PIERZANIE

(Ed. Miron Neagu — Sighișoara).

Dintre tinerii poeți ardeleni cei mai remarcabili sunt fără îndoială Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc și Ștefan Baciu, dar cei mai caracteristici ardeleni rămân desigur primii doi, ultimul prezentând mai mult o fizionomie poetică cu elemente generale în poezia românească de azi și neputând fi situat în cadrul literaturii ardeleni decât prin locul nașterii sale. Poezia ardeleană nouă, foarte înfloritoare și cantitativ și calitativ, păstrează caractere comune specifice, ce se regăsesc și în versurile fruste ale defunctului George Bol-

dea și în acelea ale lui George Popa și în poezia unui mai vârstnic cum e Teodor Murășanu, ca și în admirabilele poeme ale lui Mihai Beniuc sau Emil Giurgiuca. E curios că numai Ștefan Baciu e dintre toți cel mai puțin ardelean și ca factură și ca spirit, deși originar de pe Târnave și născut și crescut la Brașov.

Mihai Beniuc strânge în „Cântece de pierzanie” o activitate poetică risipită în ultimii ani și mai ales în ultimii doi, în revistele ardeleni, aceste reviste excelente a căror mișcare e privită cu superioritate de superba sterilitate intelectuală a criticii române bucureștene. E jalnic să negi suficiența acestei critice care doar în rare și onorabile excepții este bine informată asupra literaturii române actuale, cele mai adesea cunoscându-o doar pe apucate și ignorând voit o foarte bogată parte a ei, care azi se face în provincie și mai ales aici în Ardeal. Indepărtați de actualitate criticii noștri trec cu o senină nepăsare peste ceea ce ei ar trebui să judece, să condamne, să încurajeze sau să promoveze, deoarece unui critic nu-i poate fi permis să se urce în vârful unei coloane și a face pe stilistul intelectual, nici să afecteze dispreț pentru contemporani, strivindu-i cu preocupări exclusive de literatura trecutului, ceea ce e foarte facil ca atitudine, căci oricând orice scriitor modern poate fi pus în inferioritate comparându-l cu un maestru preferat, dar întrebarea e dacă merită să-l treci sau nu cu vederea, fără să-l compari. Cultura, pare-se, nu e făcută numai din culmi, numai din genii, ci și din opere mai simple și creatori mai modești, cari își au și ei locul lor, bun sau rău, mic sau mare, dar au drept la el și criticele îi revine de a-l stabili. Așa că măreția absurdă a critice care „nu vrea” să ia act de tot ce se întâmplă în jurul ei, ci numai de ceea ce-i convine, sau are poftă, este și inutilă și sterilă și ea va fi răsplătită pe măsură. Am făcut această paranteză pentru că ea este tot critică până la urmă și pentru că m'am ridicat și altă dată împotriva atitudinii de olimpiană distanță cu care critica noastră tratează adeseori pe scriitori, când rostul ei e de a se coborî și apropia de opere și scriitori, nu de a-i trece sub tăcere!

„Cântece de pierzanie” e unul din volumele de poezie care, onorabilă excepție făcând pentru Perpessicius, acest amant al poeziei în special și în genere al literaturii întregi, a trecut și va trece de aci înainte neobservat. Și totuși ce interesantă e poezia lui Mihai Beniuc și ce favorabil subiect de comentariu critic! Extraordinar de inegală, cu înălțimi neobișnuite, cu delicate realizări de amănunt, alături de căderi surprinzătoare în platitudine și în banalitate, plină de frumuseți și de impurități, această poezie e țesută dintr'o sumedenie de lucruri admirabile și detestabile, la un loc, întins, pe rând, fermecător și respingător ansamblu. Poezia lui Beniuc cere interpretări pentru că stârnește curiozitatea și intrigă prin inegalitatea ei. Ea trebuie explicată și în realizările și în imperfecțiile ei și din acest bizar aliaj scos metalul pur al poeziei adevărate. Căci ea, deși realizată numai în parte — sunt frumuseți amestecate cu orori în unele poezii, după cum sunt și poezii izbutite în întregime, perfecte! — mărturisește un poet autentic, un poet de o mare vocație, un talent originar și primitiv, căruia îi mai trebuie o mai mare disciplină interioară pentru a curăți toate leșturile de cari e încărcat și a da poeziei sale o înfățișare de mare artă.

Mihai Beniuc e un poet originar și prin asta înțeleg pe poetul primitiv, poetul prin afectivitate și sensibilitate nealterat de travaliul artificializant

al conștiinței artistice, poetul prin izbucnirea directă și neîngrădită a subiectivității. Beniuc e poet prin sufletul care îmbrățișează întreaga lume înconjurătoare și care se transformă în cristal pus în centrul lumii și pe care totul îl face să vibreze cu un ecou sonor, poet deci în felul lui Victor Hugo. E o categorie de poezie și o familie de poeți al căror părinte spiritual și tip definitoriu l-ași pune pe Hugo. E poetul mag, poetul expresie a totului, poetul creuzot unde se topește realitatea și-și găsește verificarea în sensibilitatea și în eul creatorului. Mihai Beniuc e un astfel de poet, ași spune existențial, din familia spirituală a lui Hugo, poetul impresionat de tot complexul existenței, pe care o fecundează și o însușește în experiența sa.

„Cântece de pierzanie” sunt împărțite în patru cicluri. Primul, „Destin” e dedicat vieții în general, cu preocuparea metafizică de cecece suntem, cu atitudine în fața existenței ca atare și a lui Dumnezeu. Ca și în celelalte cicluri, aci mai cu seamă, înclinarea obișnuită spre filosofare a poetului a găsit prilejul să se reverse îmbelșugat. În „Indureratul Eros”, ciclul al doilea, poetul își strânge experiența erotică, dureroasă și decepționată, ridicând-o la valoare de simbol, femeia fiind în ochii lui animalul superficial și trist, incapabil de înțelegere și lipsit de conștiința frumosului. În ciclul al treilea, „Întoarcere”, se cuprinde aspectul social și etnic al vieții. Ultimul ciclu, „Flamurile morții” e experiența finală, moartea, către care tinde existența însăși și în ultimă instanță poetul. În interiorul ciclurilor acestea cari cuprind viziunea completă și complexă a vieții, o bogăție de teme, o varietate de subiecte nuanțează temele fundamentale, concretizând ideile mari și marile subiecte ca: viața, iubirea, Dumnezeu, moartea, natura, în fapte accesibile, în experiențe imediate, în amestecul lor cu cotidianul, socialul, progresul, etc.

Înainte de a intra în analiza în sine a poeziei lui Beniuc, nu e lipsit de rost a ne opri liminar asupra influențelor suferite de poet. Parcă ași prefera să spun nu suferite ci asimilate de poet. Căci numai în unele locuri influențele răsrânte din alți poeți în poezia lui Beniuc sunt supărătoare, în general ele fiind însușite și perfect digerate de personalitatea lirică a tânărului poet ardelean.

Mai puternic a fost dogorât lirismul lui Beniuc de acela al lui Mihai Eminescu, pentru care se și vede că tânărul învățacel profesează o admirație mărturisită și o supunere nedescurajată, când spune:

Pe Eminescu noi poeții tineri,
Zădarnic încercăm, nu-l vom ajunge.

și mai jos adaugă:

Dar Eminescu nu cuprinse tot
În stihurile lui dumnezezești.
Durerea românească-i mult mai mare
Și n'o cuprinde toată nici-un cântec. (p. 74).

Se vede din aceste versuri că poetul, recunoscând imposibilitatea de a atinge formal, artistic, perfecțiunea lui Eminescu, face o rezervă în ce privește fondul însuși al poeziei, gășind că el poate fi continuat în direcția lui Eminescu. Vasăzică, drept corolar, poeții tineri ar fi să fie continuatorii acestuia. (Trebue să adaug că versurile acestea se referă însă la tendința socială a poeziei).

Și într'adevăr Mihai Beniuc e un urmaș târziu, dar personal, al lui Mihai Eminescu și mi se pare că e bine așa și că influența marelui poet abia acum devine fructuoasă. Ea l-a copleșit pe un Al. Vlahuță până a-l desfigura în lirică, precum s'a întâmplat cu atâți alții cari au și fost uitați. Dar influența lui Eminescu s'a exercitat și asupra lui T. Arghezi, pe care l-a fructificat și Beniuc la rândul lui este fecundat și îmbogățit de poezia eminesciană, fără să fie paralizat de ea. Beniuc mai e însă influențat și de către T. Arghezi pe care l-a asimilat mai puțin în ceea ce are el personal, dar l-a asimilat perfect în ceea ce el are eminescian. E interesant de constatat că Beniuc a primit de două ori influența lui Eminescu, odată direct și a doua oară prin T. Arghezi. Căci dacă e sigur că în strofa următoare și armonia și ideea sunt venite direct din Eminescu:

Un făt-frumos gătit cu zale
De ani se plimbă poate-o mie,
Săracul, nu știe că morții
In veci de veci nu mai învie. (p. 23)

în schimb în „Dor”, pe care o transcriu în întregime:

Alunecă pe ape al lunii ultim sfert.
Nu pot, iubită mică, nu pot să nu te iert.

Adâncurile apei se 'ntunecă și gem.
Răsbat în mine glasuri de mult și iar te chem.

O, vântul plânge jalnic prin frunze hohotind.
Știu sigur: niciodată... zădarnic mă tot mint.

Clocotitoare valuri duc lotca lunji goală.
Așteaptă-mă și du-mă 'ntr'o țară ireală! (p. 57)

cu excepția ultimului vers care aparține poetului nostru se simte și ecoul din „Oseminte pierdute” dar și cel din „O! mamă” așa că se poate spune cert că e vorba aici de un eminescianism trecut prin Arghezi.

Ceeace-l deosebește pe Beniuc și-i face originalitatea e temperamentul său furtunos, exploziv, vulcanic. Incolo el și-a asimilat și forma și armonia eminesciană, ca și pe alocuri pe cele argheziene și atitudinea și temele eminesciene, ca și mai rar pe cele argheziene. În vocabular chiar îl identific uneori pe Eminescu într'un arhaism ca perfectul simplu „trecum” în loc de „trecurăm” (p. 31) sau în forma „sumlt” în loc de „sumlă”, atât de frumoasă — și tot arhaică, — („ne-am smult” p. 83) și care dela Eminescu a fost luată și de Eugen Ionescu în „Văpaia din ochi s'au smult” (vezi „Elegii pentru ființe și lucruri mici”).

Iată și influența atitudinii dualiste argheziene:

Trec peste zăpada și noroiul veacului.

Eu nu m'am închinat nici Domnului nici Dracului (p. 14).

sau în acea minunată poezie „Premii de toamnă”:

Dar plin de pismă vântul rupe foi,
 Știrbind neprețuitele coroane,
 Și 'mprăștie ș'adună iar mormane
 De aur ce se schimbă în noroi. (p. 26).

Degradarea materiei, schimbarea frumosului și purului în abjecție, e categoric argheziană. Tot Arghezi e și în vocabular și în spirit și în întorsătura sintactică — mai ales! — din ultimul vers, ca și în relativ din al doilea, din strofa:

Nu, trupul dulce nu mai e al meu
 Ce l-am cuprins în apele complice,
 Nici părul tău, bălan mănunchi de spice,
 Nu-l mai resfir cu degetele eu.

Ca și versul din aceeași poezie:

Și-al sânilor fruct copt pe jumătate. (p. 30).

Iar în:

Și tremura de poftă lutul
 Pe unde ți-a fost pus piciorul. (p. 56)

e un reflex exprimat original, din T. Arghezi:

Unde trece 'n câmp ca fierul,
 Țara caldă face-o cută.

Mai slabe sunt influențele din George Gregorian, din care găsim în Beniuc doar ce l-ar putea apropia pe acela de T. Arghezi; ca și acelea ale lui I. Minulescu, care totuși nu se poate să nu fie recunoscut într'o poezie ca „Final” și în conținut și în întorsăturile de joc ale formei:

Viața noastră e un șir de nebunii...
 Tu, de aceea, negreșit să vii.
 Căci vrei să-mi spui
 Ceva ce n'ai spus încă nimănui.
 Și poate îți voi spune și eu oareceva
 Încet, să nu ne-audă nimenea,
 Iar frunzele vor plânge pe alei
 Sub pașii tăi, sub pașii mei. (p. 35)

după cum în aceeași poezie un vers ca: „Îți voi da de pildă un sărut” poartă indelebila pecete a lui Arghezi din „De-a v'ați ascuns”:

„O să stau fără cuvânt,
 De pildă, lângă copac”.

Sporadică e și trecerea lui Ion Barbu prin poezia lui Beniuc, hermetică și barbiană fiind numai „Tentativă”. Din Barbu poetul nostru a păstrat doar unele cuvinte specifice ca acel „nepereche” din „Sfânt alterat, neutru, nepereche”, întrebuițat de Beniuc pleonastic în „Voi rămâne 'n lume singur

nepereche" (p. 96). De altfel în vocabular poetul a împrumutat expresii și dela alți poeți, ca N. Crainic, fără să fi fost influențat de ei, căci iată chiar titlul cărții de poezie al acestuia devenit vers la Beniuc: „Către țara dincolo de veac" (p. 61). Și chiar o expresie de proză, titlul nuvelei lui N. D. Cocea, trece în poezia lui Beniuc:

Vinul de viață lungă
Al Neamului nostru! (p. 72).

În ciclul social „Întoarcere" se poate identifica mai slabă amintire a poeziei lui Octavian Goga și aceea mai puternică a lui Serghe Essenin, aceasta mai ales în poemele de mare amploare ca „Tovarășii copilăriei" sau „Poeților tineri".

Trecând la analiza însăși a acestei poezii voi constata, repetând, că influențele sporadice, ca și acelea mai copleșitoare, nu-l fac pe M. Beniuc un simplu epigon. Tributar mai ales lui Eminescu și lui Arghezi, Beniuc și-a asimilat perfect măestrul, transformându-i în personalitatea sa și reușind — iată că mă face să cred în marele lui talent — să fie el însuși, deși a cântat pe modul eminescian sau arghezian și să fie, sau să pară, nou tocmai pe căile bătute ale lirismului sau ideologiei poetice a celor doi mari măestri care-l preced. Arare influența lor este supărătoare. În majoritatea cazurilor ea e contopită cu personalitatea lirică a tânărului poet.

Ceeace realizează topirea tuturor influențelor și integrarea lor firească în personalitatea sa e temperamentul și sinceritatea originară a lui Beniuc. Beniuc e un romantic și poezia sa reînvie un romantism natural de scufundare în realitate, de trăire a ei și de pasiune. Poetul are un temperament neastâmpărat, robust și clocotitor, adică izbucnind vulcanic, răzvrătit și recurgând la expresia sinceră, directă, imediată, fără nici un artificiu verbal. M. Beniuc este mai mult poet decât artist. Poet prin vocație și temperament, expresia sa suferă de pe urma acestei situații, deoarece ea e prea adeseori imperfectă în înfățișarea ei formală și armonică. Dar nu putem cere unui poet decât ceeace are. Poezia lui Beniuc e una de sondare directă a afectivității, de subiectivism absolut, de exaltare a eului propriu, de punere în valoare a intimității celei mai ascunse și mai delicate. Suferința poetului devine problemă cosmică și bucuria lui euforie universală. Poetul cutreeră toată gama sentimentelor individualismului celui mai exclusiv și anarhic și între ele alege atitudinile externe. Se vede că dacă clasicismul nu-i e refuzat organic, în orice caz e pentru poet o etapă foarte îndepărtată. Și asta și din cauza conformației spirituale, dar și din cauza lipsei de preocupare a formei, a lipsei de artistism. Clasicismul e o preocupare de perfecțiune formală. Pe M. Beniuc nu-l interesează deloc forma ci numai fondul, conținutul poeziei sale. Poezia lui e poezie de conținuturi, de sentimente și idei, adică tot ceeace s'a depărtat de modernism. Modernă în M. Beniuc e doar sensibilitatea sa, care însă nu e prea ascuțită.

Am spus că romantismul e cadrul firesc al acestei poezii și însăși esența ei. El pornește dela exaltarea eului:

Pe umeri simt crescând aripi
De vultur, nu aripi de înger,

Și suflă, te-aud cum țipi
Că 'n sbor mă leagăn, nu că sânger. (p. 12)

sau mai tare:

Eu tot mândru: „Nu mă tem,
Nu mă tem eu de blestem.
Vreau să fiu și am să fiu
Am să fiu ce vreau să fiu!” (p. 19).

Această exaltare a eului merge până la ridicarea împotriva divinității, până la negarea sau la sfidarea ei și aici găsim încă o atitudine romantică, deoarece romantismul temperamental duce în mod normal în două direcții diametral opuse: fie la ateismul materialist, fie la religiozitate, cecace e egal de interesant și preferabil atitudinii de senină indiferență a clasicismului care nu poate fi decât rațional religios. Iată exaltarea eului devenită prometeism:

De 'mpărăția ta sbor mai departe,
Dincolo de viață și de moarte!
Pe unde n'a fost pân' acum nimic
O lume nouă Eu am să ridic. (p. 15)

spune poetul adresându-se lui Dumnezeu căruia îi spune „Moșnege”!

Această stare psihologică duce imediat la răzvrătire. Și poetul e într'adevăr un revoltat, împotriva vieții, împotriva societății, împotriva lui Dumnezeu însuși:

Eu nu m'am închinat nici Domnului nici Dracului (p. 14)
Știu că aveți în viață altă normă
Eu însă 'n fața normei nu mă 'nchin (p. 49)
Ca s'o închei cu traiul ăsta veșted,
Am să dau cu buzduganu 'n cer
Și din cer să-mi cadă drept în creștet! (p. 68)

De aci, dela respingerea oricărei norme și conformism, poetul ajunge la viziunea unei vieți noi. Ca orice romantic el își atribuie o misiune socială, e un utopic care crede în rolul de conducător și de profet al poetului, e un revoluționar înăscut. Și astfel ajungem la latura socială a poeziei sale, unde Beniuc e mai ardelean decât oriunde, aflându-se pe linia cea mai originală și mai tradițională a poeziei ardelenene, anume pe linia care pleacă delă Andrei Mureșanu și trecând prin G. Coșbuc, Șt. O. Iosif și Octavian Goga, a ajuns până la Aron Cotruș.

Ca orice romantic, Beniuc e plin de contraste și de contradicții. E într'adevăr curios cum se pot împăca în același poet, în același suflet, două atitudini cari ar părea că se exclud. Astfel Beniuc e pe de o parte acel exaltat și revoluționar care cântă o viață nouă și crede în ea și-și exprimă speranța în lumea ce va să vină, pe de alta el e un deprimat, atins de gustul morții și de toate sentimentele de desnădejde și renunțare la viață. E aceeași împăcare a contrariilor în poezia sa ca și în aceea a lui Eminescu, alt romantic în fond, care și el era un pesimist și totuși pe altă latură putea milita pentru o activitate politică și națională, plin de optimism și de energie. S'ar putea spune că există o energetică a pesimismului aici, o energetică

a disparării care se deslănțue tocmai în ciuda evidenței, care se reliează împotriva ei însăși și care dacă a pierdut poetul gustul vieții individuale își mută speranțele și aspirațiile pe planul colectiv al trăirii național-sociale. Dar și fără a-i găsi o explicație logică acest contradictoriu din temperamentul romantic e o realitate ce nu se poate nega și care aparține conformației lui subiective, în care cele mai ciudate și mai opuse atitudini își pot găsi dacă nu concilierea, o ilogică coabitare.

Spuneam că M. Beniuc trece în revistă întreaga tematică subiectivă a romantismului. Incepând cu cele trei sau patru teme mai sus identificate și cari sunt pe granițele lirismului, între afect, intelect și voință, intrăm acum în analiza tematicii pur afective, unde vom găsi și clocotul de suferință, fie motivat, fie nemotivat, provocat fie de nedreptatea socială, fie de necredința iubitei, fie de reflecția asupra zădărnicii vieții; vom găsi decepția sentimentală cauzată de perfida Dalilă care zace etern în femeie, cu superficialitatea, cu frumusețea înșelătoare și mincinoasă, cu farmecul ei irezistibil și fatal — și câteva dintre cele mai bune poezii ale lui Beniuc se datoresc acestor triste experiențe a eternului feminin; — vom găsi jalea de tot ce e pieritor, adică omenesc și oboseala de a trăi și sentimentul desrădăcinării și poezia amintirii dureroase ori fericite și toată scara suferinței, începând cu melancolia și sfârșind cu deprimarea profundă și în sfârșit presimțirea morții, gândul ei constant și gestul ei cuceritor și până și macabru romantic, cu schelete și groază (în „Strigoii” p. 106).

Câteva mostre. Iată oboseala și mersul spre renunțare:

De-aș pierde, cine să regrete?
Eu nu regret o clipă barem.
Mai dăm azi un atac băietе?
Obosim, obosim. (p. 25)

Dezrădăcinarea:

Nu sunt acasă nicăieri,
La Cluj, vreau satul și pădurea,
Mă simt la mine doar Aiurea
Și azi îmi pare rău de Ieri. (p. 17)

Poezia amintirii răsturnate în viitor:

Ce bătrână, palidă și goală
Vei rămâne peste trei decenii!
Sângele tău astăzi în răscoală,
Va fi rece, rece. Doar vedenii
Despre tot ce-a fost vei mai avea,
Mai avea. (p. 54).

Iată melancolia:

— Biet suflete, același încă ești,
Cuibar de vise și de suferință.
Cin' te-a făcut cu sine de-o ființă,
Să crezi mereu în fleacuri și povești? (p. 38)

Gustul morții e în acest frumos „Cântec de toamnă” pe care-l transcriem în întregime:

Oh cum s'a dus vara de iute!
Frunza pălește, trec rândunele,
Cerul adună și 'nchide perdele
Și florile-s toate căzute.

Apoi vântul mai rece pe câmpul deșert
Și seara cu apusuri mai sângerate —
De-acum vom putrezi 'n singurătate,
Numai frunza va porni pe-un drum incert.

Numai frunza pribeagă, departe,
Pe drumul în ceață învins...
Suflet învins, cin' te-a deprins
Cu gândul la moarte? (p. 94).

Și presimțirea și apropierea morții au prilejuit câteva din cele mai frumoase poezii din ultimul ciclu.

Ca toți romanticii și Beniuc are o irezistibilă înclinare spre filosofare, care pornește dela simpla reverie melancolică:

Ah timpule, timpule, undele tale
Curg mereu la vale, la vale,
Și tu păstrezi descântecul secret,
Ce ți-ar întoarce apele 'ndărăt.

De pe vârtelnița trecutului, uituc,
Imi deapăn tristețile gheme
Și-ascult, în noaptea calmă, cum se duc
Cocori sau amintiri sunând prin vreme (p. 44)

Desigur că nu pentru că are preocupări filosofice M. Beniuc — filosof de meserie, dacă se poate spune astfel — le introduce și în poezia sa, ceace nu jenează câtă vreme ideile sunt îmbrăcate în haina atrăgătoare a sentimentelor sau vin în continuarea lor, ca o concluzie ce reiese în mod necesar din conținutul poeziei. Mai adesea însă poetul își îmbracă concepția sa filosofică în alegorii, ca atunci când veșnicia e un măr în care omul, asemenea unui vierme, roade fără să dea de capăt. (In „Tunel”):

Străbat așa de ani treizeci aproape,
Rod fără crez cu gândul ca un vierme 'n
Al veșniciei măr, cum rozi în ape,
Și nicăeri nu-i margine, nu-i termen. (p. 13)

sau când în „Necunoscuta femeie” (p. 90) simbolizează moartea, sau în „Cele trei corăbii” poetul își desvoltă concepția pesimistă asupra vieții într'o alegorie de mare amploare, puțin cam insistentă și prolixă, dar de multă forță expresivă. Termenul ultim al filosofiei ce formează coloana vertebrală a poeziei lui Beniuc, este evident ideia zădărnicii vieții și a nimicității soartei omului.

Ași defini poezia lui M. Beniuc o poezie de temperament și de concepție totodată, poziție părăsită azi de poezia tânără, dar nu fără pierdere pentru ea.

Dacă am să fac vreun reproș poetului este în ce privește forma. Desigur că el a căutat-o pe cea mai adecvată substanței poeziei sale, adică o formă crudă, tare, o expresie robustă și energică, jâșnitoare și aspră, putând însă a se încovoia adesea până la delicatețea și rafinamentul redării nuanțelor. Dar romantic, adică nestăpănit, poetul abuzează de multe ori și exagerează. Uneori e declamator și discursiv, pe alocuri e grandilocvent și gesticulator, ceeace n'ar fi prea grav. Nici unele vulgarități n'ar supăra prea tare, ca:

Păzea! din baltă se prăvale (p. 20)
 Ducându-ne viclean cu zăhărelul (p. 34)
 Și totuși când pe stradă trece-un tip (p. 58)

cari mahalagisme sunt condamnabile, odioase desigur, însă rare, adică mai precis se reduc la acestea citate.

Supărător e în poezia lui Beniuc un anume prozaism încărcat de banalități, uneori un prozaism căutat, voit — și ce rău! — ca spre ex.:

Ori de vin, ori de femei, — se poate (p. 8)
 Așa. Micuța crede că-mi face mari servicii (p. 47)
 Și tresar, dar nu așa de tare (p. 52)
 Și pe mine hm! hm! în mormânt (p. 84)

prozaisme cari din păcate abundă. Tot așa sunt unele banalități și platitudini ca:

Ce mare va fi bucuria
 Iubitei lui încântătoare! (p. 20)
 Copii drăguți, soție frumoasă (p. 21)

sau acest vers care sună a Andrei Murășanu:

Intr'adevăr nedreaptă, crudă soartă! (p. 26)

Asemenea platitudini și prozaisme trebuie să le gonească Beniuc din poezia sa, pe care o denaturează, o fac respingătoare, ori, în cele mai bune cazuri îi dă un aspect de cronică rimată ca în această strofă în care doar ultimul vers e bun și care strofă strică din păcate o poemă atât de frumoasă ca „Jurnal”!:

Intr'un târziu, grăbită, ai scos un tub de ruj
 Și 'n timp ce în oglindă te potriveai discretă,
 Eu însemnam cadente pe margini de gazetă;
 Era o zi tăcută, în luna Mai, la Cluj... (p. 41)

Tot defectul e din aceea că Beniuc nu-și lucrează forma poeziilor sale, nu e destul de artist. Așa se explică de ce găsim în poezia sa neglijențe cum e această cacofonie:

Și se topesc de drag, de dor, ca ceara (p. 37)

sau această lipsă de acord gramatical:

Inima și gândul meu se teme (p. 95)

sau apropieri sonore oribile, ca:

Mai grele grerii (p. 45)

Gemină nălucă (p. 103)

sau această succesiune groaznică de sunete:

Asfințiți vor merge stinși, învinși, convinși (p. 103)

precum și unele repetări nepermise de imagini: „barda lunii” revine dela p. 41 la p. 42; „luna e o potcoavă” și la p. 53 și la p. 62.

Versurile:

Viața asta așa cum e

Desigur nu-i cum trebuie (p. 92)

sunt reluate:

Spus-am eu că viața, așa cum e.

Nu e tocma-așa cum trebuie (p. 95)

Unui poet nu-i e permis să se fure pe el însuși, cum am mai spus-o când am vorbit și de poezia lui Emil Giurgiuca, acela dealtfel mult mai artist decât M. Beniuc deși e mai puțin variat și mai puțin complex decât acesta.

Ardelean prin înclinarea spre poezia socială și prin expresia tare a sa, Beniuc introduce și în vocabularul său cuvinte și expresii ardelenesti, cari nu sunt deloc supărătoare, mai puțin decât am găsit în poezia lui Emil Giurgiuca, dar destule pentru a ne opri atenția: rălăh revine la p. 23 și p. 65 iar la p. 98 sub forma adjectivă rălăhul, cloplul forma ardeleană pentru pălărie, luată din ungurescul kalap (p. 24), piscul (p. 25), miéria (p. 31) termen des întrebuințat și de E. Giurgiuca, păfuge (p. 80), un dărab de pită (p. 84), dărab termen luat tot din ungurește, darab, tău, pentru baltă, care se repetă la p. 50 și la p. 103, sau întorsături caracteristic ardelenesti de expresii ca: „i-a dat-o tatăl său de cap” (p. 81) și „A târguit un cal pe sea-ma urmașului său...” (p. 82). Asemenea vocabule sau expresii nu sunt supărătoare deoarece sunt abil întrebuințate și dau mai multă valoare de pictoresc și de savoare acestei poezii.

Dacă M. Beniuc nu e un artist, el are totuși o sensibilitate modernă ce-l face să creeze multe frumuseți de amănunt, unele detalii de rară poezie, cari trebuie relevate. Astfel sunt versuri ca:

Goi rătăceam ca niște zei eleni. (p. 30)

și:

Iar visul sună ca un clopot depărtat (p. 30)

ori:

Vă mai cunosc doar în copiii voștri.

Ochii lor mă privesc ca murile coapte din tufis

Ori ca albăstrițele din lanul de grâu. (p. 69)

Și tot astfel sunt imagini admirabile ca:

Eu, uite, am rămas un țarm spălat,

Pe care valul ne 'ncetat îl sapă

Fărămă cu fărămă ne 'ncetat (p. 30)

Lăcustele anilor lacomi

Belșugul de vis l-au păscut (p. 43)

Și iarba toată are ochii rozi (p. 60)

Vom sta lipiți ca două file (p. 92)
 Mâna mea în liniștea de veci
 Cade frunză moartă pe hârtie (p. 97)

Dar nu numai în frumuseși de amănunt dovedește Beniuc realizări admirabile ci și în poezii întregi. Ar trebui să citez în întregime poezii ca: Miner, Obosim, Azur, Jurnal, Ultima scrisoare, Intinde vremea giulgiu, Nu mă vei uita, Indureratul Eros, Necunoscuta femeie, Pomul sterp, Melancolie, Sfârșit de toamnă, Plecare, Oseminte, în cari, cu micile imperfecțiuni formale poetul s'a realizat totuși atât de bine pe sine, puternic și personal. Nu mă pot opri totuși, pentru a da o imagină exactă a tânărului poet, de a nu mai cita, pe lângă poezia de mai sus „Cântece de toamnă”, încă două. Prima „Incrustare pe o piatră moale” unde poetul sintetizează decepția provocată de superficialitatea femeii:

De i-aș fi spus în versuri câte ție
 Unui copac la margine de drum,
 S'ar fi aprins în zare o făclie
 Cu brațele de flacări și de fum.

Tu însă, n'ai răspuns nici cât o rămă
 La care-i cânți a Noua Simfonie,
 Ori cât un melc când lumea se dărâmă
 Și el rămâne calm în căsulie.

Au fost cumva străbunii tăi moluște,
 De te-ai născut așa ca gelatina?
 Era mai bine Domnul să se 'mpuște
 Decât să-și cheltue cu tine tina!

Și totuși când pe stradă trece-un tip,
 Din care sunt cu sutele, nu unul,
 Te legeni ca o dună de nisip
 Ce-o răscolește prin deșert Simunul.

Nu-mi pare rău. Imi pare rău că firea
 Sub fără seamăn mincinoasa-ți mască
 Și-a concentrat întreagă nesimțirea,
 Nerușinat să 'nșele, să momească. p. 58)

A doua, „Cântec despre ciocârlie” este simbolică și simțirea se aliază cu ideea într'un chip nu se poate mai fericit, în ea:

Bulgăr de țărână ars de soare
 În care-a ascuns un cântec Dumnezeu
 Unde-ai sburat de pe ogorul meu,
 Tu, scumpă mie între cântătoare?

Când te 'nălțai în slavă și azur

Și te topeai cu totul în tărie
 Și ne venia doar cântecul tău pur
 Ca amintirea din copilărie,

Sufletul nostru ne 'ntinat și teafăr
 Se ridică cu tine sus departe
 Și ochiul cu scipire de luceafăr
 Nu se 'ntrista și nu visa la moarte.

Acum, stă câmpul veșted și deșert
 Sub cerul toamnei larg și arămiu —
 Nu-i mai setos de zări gândul inert,
 Iar inima e cuib rămas pustiu (p. 89).

Imperfect și dezordonat prea adeseori în expresie, M. Beniuc e însă un poet adevărat, unul dintre acei poeți la care substanța lirică debordează expresia și la care forța temperamentală însumează și subordonează influențele. „Cântece de pierzanie” sunt un volum ce aduce o experiență poetică unitară, organică și autentică, un mod interesant și personal de a cânta în versuri și câteva poezii realizate în sine. Dela Beniuc putem aștepta ca la o limpezire formală, la o mai atentă aplicare tehnică asupra versurilor sale, să ne dea o poezie perfectă, profundă și personală. Pentru asta nu va avea nevoie decât să-și curețe expresia de paraziții verbali și să renunțe la tentația de a jongla cu prozaisme sau vulgarități. Sunt în el atâtea reziduri de frumusețe încât se poate dispensa de schimonoseli și artificii. În M. Beniuc salut una dintre cele mai frumoase figuri poetice tinere ale Ardealului și una din cele mai frumoase promisiuni lirice ale țării.

V. BENEȘ: HANUL ROȘU. (Ed. Miron Neagu — Sighișoara).

Exceptând basmul, trecut din popor în creația cultă prin excelenta realizare a lui Ion Creangă, toate încercările de a crea în literatura română fantasticul au fost încoronate de insucces. O singură rezervă se poate face pentru „Hanul lui Mânjoală”, ciudată reușită a unui scriitor satiric, izbutind să realizeze o atmosferă de vrajă învăluită într'un abur de fină ironie. Nici Mihai Eminescu, a cărui poezie cuprinde totuși atâtea elemente de valoros fantastic romantic, ca în acea măestrită poveste a lui Călin unde fabula populară a fost filtrată prin temperamentul liric al poetului cult, în proză n'a reușit fantasticul, ci l-a ratat, în acel „Sărman Dionis” care stă în picioare numai ca nuvelă metafizică și nicidecum ca poveste fantastică așa cum are pretenția autorul să o fi făcut. În literatura română contemporană s'au făcut mai multe încercări de fantastic, Cezar Petrescu izbutind ceva în „Aranca, știuca lacurilor” fără însă a deschide drumuri noi și în orice caz nu prea mult, dar oricum altceva decât în „Baletul mecanic” acel roman artificial, unde facticele atinge cu aripa lui paralizată elemente împrumutate din arsenalul literar hoffmanesc, trecut și prin opera de grațioasă superficialitate a compozitorilor francezi. Nici în „Omul din vis” nu a creat

un fantastic mai autentic, ci doar s'a apropiat de ceea ce e patologic mai mult decât fantastic. Cezar Petrescu are meritul însă de a fi apropiat cu multă putere de sugestie misticul trac și legenda lui în „Comoara regelui Dromichet” — unul din cele mai bune romane ale sale — dar e acolo ceva care depășește fantasticul. Nici tinerii n'au găsit încă adevăratul timbru fantastic, nici Mircea Eliade care a ratat un subiect bun în „Domnișoara Cristina”, ca și în „Șarpele” de altfel, nici Ion Biberi, ai cărui „Oameni în ceață” plutesc între patologic, fantastic și neverosimil. Ceea ce ar putea constitui un punct de plecare pentru o viitoare vocație fantastică, sunt doar elementele magice și mistice din „Lumea ce se stinge” a lui Mircea Eliade și mai puțin celelalte din „Izabel și apele Diavolului” ale aceluiaș. Ca atmosferă de fantastic, oscilând între vis și realitate, se pot cita anumite pagini din romanele lui Ionel Teodoreanu, unde e vorba evident numai de exploatarea omiricului, dar nu îndeajuns de fructuos și nu în sine, ci mai mult magistic și ca argumentare. „Adam și Eva” al lui Rebreanu are doar tangențe foarte reduse cu fantasticul, acel roman fiind doar o ratată încercare de evocare istorică și de ilustrare a unei idei metafizice. Nici fantasticul absurd al lui Gib. I. Mihăescu nu e un mai remarcabil, „Urâtul” fiind o nuvelă confuză de bălăcire în patologic și omiric, o viziune grotescă și deformantă a realității și nicidecum crearea unei lumi fantastice ca atare. Cert e că preocupările de fantastic n'au lipsit scriitorilor români și că dacă mi-a scăpat vreuna e că nu merită să fie amintită, nici una nu a dus la rezultate valabile, excepție făcând pentru „Hanul lui Mânjoală” care e o realizare unică sau pentru basm care e altceva, mai mult, decât fantasticul.

„Hanul roșu”, volumul de nuvele al lui V. Beneș, este prima încercare de fantastic din literatura română, pe care o privesc cu încredere. Nu ași putea susține că Beneș a adus în sfârșit, un fantastic românesc, nici că a umplut un gol, pe care în alte literaturi, cum e cea franceză, au trebuit să treacă vreo 300 de ani ca să-l umple cineva. Sunt însă convins că V. Beneș e pe calea cea bună și cred că dela el putem aștepta de aci înainte alte creații de fantastic, din ce în ce mai bune și aceasta cu atât mai mult cu cât ultima nuvelă a volumului, „Moartea prietenului meu Savin” cred că este, după „Hanul lui Mânjoală”, cea mai bună nuvelă fantastică din literatura noastră. O spun aceasta fără teama de a fi contrazis. V. Beneș are darul înăscut al fantasticului, are înclinarea incontestabilă pentru acest gen și ne-o dovedesc aceasta toate nuvelele sale, cu stângăciunile lor mai mari sau mai mici și cu gradul lor mai mic sau mai mare de realizare. „Hanul roșu” este și un debut plin de promisiuni frumoase, dar și afirmarea unui scriitor de talent.

Prima nuvelă, „Hanul roșu”, care dă titlul cărții, îmi place mai puțin decât celelalte, din cauza atmosferei cam semănătoriste, nu numai pentru că „hanul” care în definitiv există în toate literaturile fantastice, a fost compromis în aceea a noastră de semănătorism, cu toate că opere mari ca „Hanul lui Mânjoală” sau „Hanul Ancuței” îl au drept cadru, dar și prin aceea poveste de bandit care caută să se răzbune și care în altă ordine literară decât semănătorismul amintește puțin și de „Făclia de Paști” atunci când hangiul așteaptă cu teamă întoarcerea banditului, fără însă ca Beneș să fi fost cătuși de puțin condus de nuvela lui Caragiale care nu e în definitiv fantastică, ci psihologică. În această nuvelă e ingenioasă noutatea răzbunării

feroce și sadice a banditului care taie capul fetii hangiului, scurge sângele din trup într'o găleată și apoi spoaște casa cu sânge. E cu adevărat o răz bunarea și nu știu dacă nu e mai mult feroasă și grețoașă decât estetică. Autorul a trecut în fantastic arătând blestemul ce se lasă asupra locului crimei, părăginierea în care cade hanul, ocolirea lui de toată lumea. Dar aici nu ne aflăm încă în fantastic, ci abia la marginile lui.

„Vraciul Ieronimus” intră în plin fantastic, situat în mediul său cel mai firesc, adică în evul mediu, admirabil evocat de acest iubitor al urbanisticii medievale care este V. Beneș și care a creiat în cetatea medievală a evului său ceva din aspectul Sighișoarei, așa cum e ea în burgul de pe deal, dintre ziduri. Minunat e creiată atmosfera de mister a locuinței lui Ieronimus, cu tot aparatul ei de medicină vrăjitoarească alhimistă, cu personajul surdomutului idiot care e servitorul vraciului, cu beciuri și treceri subterane. Îmi place și ideia înebunirii progresive a lui Ieronimus, pentru care gădilatul ce-i provoacă răsul devine o obsesie dusă până la exasperare și până la exercitarea asupra lui însuși a practicei absurde. Poate că nuvela nu e suficient motivată psihologic, trecerea dela gravitatea senină a vraciului la nebunia infantilă fiind prea bruscă, dar mă întreb dacă nebunia poate fi motivată! Poate că nebunia lui Ieronimus e prea construită, prea voită de autor. Și totuși ea este o născocire ingenioasă a unei bogate fantezii și-mi place în ea mărturia unui talent puternic, peste exagerarea și jena pe care le poate ea stârni un moment.

„Țara depărtărilor” e creierea unei atmosfere de basm, cu elemente de neliniște mistică. Locuitorii dintr'o insulă îndepărtată sunt părăsiți de copiii lor cari urmează pe Prințul depărtărilor venit cu o corabie să-i ducă într'o țară mai fericită, unde vor trăi veșnic tineri și veseli. Părinții asistă neputincioși la plecarea copiilor pe cari durerea părinților îi lasă indiferenți. Și totul a fost provocat dela aducerea în insulă a unui clopot nou la biserica până atunci lipsită de el. Aceiași catastrofă se repetă după câțiva ani, cu alți copii, la aducerea altui clopot. De data aceasta o furtună teribilă însoțește minunea. Unul din marinari, dus de furtună, descoperă insula și toți locuitorii pornesc, în mai multe corăbii, după copiii lor. Dar corabie după corabie, apoi om după om, pier toți în valuri, după ce au colindat luni de zile zădarnic pe mare și și-au pierdut credința în existența insulei și ultimul rămâne marinarul care a descoperit-o și care pierie și el tocmai când se apropia de ea, probabil fiindcă nici credința lui nu a avut tăria credinței naive a copiilor. E în „Țara depărtărilor” simbolul purității și al credinței naive a copilăriei care singura poate atinge fericirea, e o minunată și himerică semnificare a tinereței eterne și biruitoare, care nu poate fi atinsă decât printr'o abandonare totală a sufletului în credință, prin naivitatea absolută. Atmosfera de neliniște și de feerie, de transplantare într'o lume cu totul nouă, ireală și care totuși e redată cu elementele realității, e îndemănată redată. Nuvela e un basm frumos și perfect în compoziția lui, în ideia fericirii depline a copilăriei clădită pe năruirea iluziilor oamenilor bătrânți și incapabili să atingă misterul și supranaturalul. Ași spune că ideia nuvelei e ideia creștină, că adevărata credință e aceea naivă, dacă nu m'aș teme să deformeze această realizare care valorează prin fabula ce pune în valoare simbolul mai mult decât prin acesta în sine.

„Biserica din Franstadt” este povestea unui blestem ce apasă asupra

unei familii întregi, prin somnul căreia, din tată în fiu, trece, neliniștitor și chinuitor, acelaș vis, în care le apare o biserică și cu un clopot ce sună jalnic și fioros. Strămoșul acestei familii a fost păgân și supărat pe sclavii său al căror clopot îl supăra, el le-a distrus biserica și le-a topit clopotul. Aceștia l-au blestemat să nu-și mai găsească liniștea și blestemul îi urmărește acum pe toți bărbații cari se trag din acel păgân. Descendentul acestuia ajunge să descopere aceasta, mergând în orașul său de origine și găsind un vechi manuscris care spune acea poveste. Ideia este ieșită din aceeași ingeniozitate care caracterizează pretutindeni fantezia lui V. Beneș, în toate nuvelele sale și realizarea ei epică nu lasă cu nimic de dorit.

Cea mai izbutită nuvelă e fără tăgadă ultima, „Moartea prietenului meu Savin”, unde autorul a construit o atmosferă fantastică perfectă și o poveste fantastică, în cadrul realist pe o idee tot fantastică. Ideia e că există o moarte a sufletului deosebită de aceea a trupului și că aceasta din urmă poate preceda pe cea dintâi. Atunci sufletul trebuie să mai aștepte și să mai întârzie câtăva vreme pe pământ până ce o decepție îl va ucide pentru a se putea desprinde de viața oamenilor. Acesta e cazul lui Savin, care moare într'un accident, dar sufletul lui e silit să mai trăiască. El mai trăește pentru a vedea că iubirea lui a fost o iluzie, că soția lui, Aurora, nu l-a iubit niciodată cu adevărat și, că și prietenia este o iluzie, căci Aurora îl va înșela după moarte tocmai cu cel mai bun prieten al său. Nuvela are și un realism fără cusur închis ca un sămbure în miezul ei fantastic. Superficialitatea femeii, subjugarea ei trupului ca și intereselor meschine și materiale, inferioritatea ei morală, sunt arătate cu o forță, pe care doar finețea tratării o face să nu fie crudă. Remușcarea prietenului — care povestește, nuvela fiind la pers. I. — și lupta lui morală cu o forță mai presus de el, cu un destin ce se cere împlinit, îngenuncherea lui în fața acestui destin, e de asemenea gradată de o mână abilă. În trădarea comisă de prietenul și soția lui Savin e ceva impus de sus, ceva supranatural care-i conduce și a cărui prezență e foarte bine sugerată. Și mai este apoi minunat pusă față în față viața, cu puterea ei antrenantă, și moartea, cu maestatea ei inumană. Apariția macabră și scârboasă a lui Savin, venind din cimitir plin de noroi și de viermi, verde și din ce în ce mai descompus, să-l cheme pe prietenul său cu o apariție mereu mai inoportună, e opusă voluptoasei prezențe a trupului Aurorei și aci autorul a sugerat perfect tot ce este femeia: trup și o iluzie de suflet sau de inteligență, pe cari de obicei le pune în acest trup bărbatul. Realizarea fantasticului se face în această nuvelă cu mijloacele firești ale realismului și nu văd nici o slăbiciune în ea, care să-i ia dreptul de a fi socotită o deplină realizare. Și prin idee, și prin motivarea ei și prin complexitate și prin realizare tehnică, autorul a depășit celelalte nuvele, unde cel mai realizat element era mai mult atmosfera. Aici psihologicul și fantasticul se îmbină perfect cu ideia, iar atmosfera e aproape înlăturată. Rămâne doar impresia de groază sau de neliniște, abil provocată de apariția sau chiar de absența mortului care trebuie să revină: V. Beneș se poate felicita de această nuvelă.

Deși dispartate la prima vedere, nuvelele lui V. Beneș se înlănțuie totuși pe un fir comun. La o privire superficială ele sunt doar variații pe tema fantasticului, sau mai bine zis genuri deosebite ale fantasticului. „Hanul roșu” e din categoria fantasticului senzațional, criminal. exemplificarea morbidi-

tății bestiale a sadismului. „Vraciul Ieronimus” este fantasticul grotesc și cu ceva romantism medieval în atmosferă, până la urmă tot fantastic patologic, pentru că e un caz de nebunie. „Țara depărtărilor” se depărtează de celelalte toate, ea fiind fantasticul feeric, de basm. „Biserica din Franstadt” e fantasticul științific, exemplificarea teoriilor asupra atonismului și heredității. Iar „Moartea pretenului meu Savin” e fantasticul lugubru, adevăratul fantastic, acela al groazei și al strigoilor. Prin toate trece acelaș fir pe care l-ași identifica în oniric. Toate au la bază elementul „vis”. Ieșite din vis și din halucinație, toate pleacă din această sursă comună pentru a se despărți doar în momentul intrării lor în conștientul creator.

Dacă am ceva de obiectat autorului e poate prea accentuatul său raționalism. Literatura sa este prea intelectuală, prea abstractă. Se simte prea mult că este gândită mai mult decât intuită și de aceea are un aer prea rece, prea construit și artificial. Obiecția aceasta nu e însă valabilă pentru „Moartea prietenului meu Savin” care are suflul viu al vieții în ea, e creată direct intuitiv, organic. În celelalte nuvele se simte mai mult prezența cugetătoare a autorului și dacă acesta nu e un defect capital, autorul va trebui să țină seamă ca pe viitor să se lase dus mai mult de imaginația și afectivitatea sa decât de rațiunea constructivă.

• Aștept dela V. Beneș să ne dea adevăratul fantastic, acela care lipsește încă literaturii noastre, acela din ultima sa nuvelă, ale cărui jaloane le-a pus în acest prim volum unde a contopit elemente atât de variate și realizări inegale, dar și un talent neîndoelnic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CARTI DE POLITICA EXTERNA

de ION I. FAUR

PROF. GEORGE SOFRONIE: „LA POSITION INTERNATIONAL DE LA ROUMANIE”.

Etude juridique et diplomatique de ses engagements internationaux. (Ed. „Centrul de Inalte Studii Internaționale din București” 1938).

Frământările diplomatice din ultimele două decenii, au făcut ca să se dea o importanță din ce în ce mai mare studiilor relațiilor internaționale. Necesitatea de cooperare internațională apărea peste tot, concomitent cu complexitatea crescândă a relațiilor politice și economice și cu agravarea problemelor naționale.

Din aceste nevoi au luat naștere instituțiile consacrate exclusiv cercetărilor vieții internaționale. Primele instituții de acest fel s'au creat în Statele Unite ale Americii: „Council on Foreign Relations” la New-York și în Anglia: „Royal Institute of International Affairs” și „British Coordinating Committee for International Studies” la Londra.

Au urmat apoi instituții similare la Paris (Centre des Etudes de politique étrangère), la Toronto (Canadian Institute of International Affairs), la Madrid (Federación de Asociaciones Espanolas de Estudios Internacionales), la Roma (Centro Italiano di Alti Studi internazionali), la Rotterdam (Commission néerlandaise de Coordination des Etudes internationales) etc.

Necesitatea unui Institut care să se ocupe cu studiul desinteresat al problemelor economice, politice sau juridice, ale vieții internaționale s'a simțit fără îndoială și la noi în țară. Până acum studiul acestor probleme, fusese în sarcina Institutului Social Român de sub conducerea d-lui prof. D. Gusti.

Institutul Social Român și-a creat — dar nu ca o anexă — Centrul de Inalte Studii Internaționale, care se va manifesta prin publicațiuni periodice, diverse reuniuni de studii internaționale, conferințe, broșuri de informație, servicii de documentare etc., fiind un organism științific independent.

Centrul de Inalte Studii Internaționale din București, creat în anul 1937 cu concursul Fundației Rockefeller, a Institutului Internațional de Cooperație Intelectuală și a Centrului de Studii de politică externă din Franța, face parte din Conferința permanentă de Inalte Studii Internaționale.

În perioada de organizare (1937) Centrul din București a fost sub direcția d-lui Chalmers Wright, ca reprezentant al Fundației Rockefeller.

„Poziția internațională a României, studiu juridic și diplomatic al angajamentelor sale internaționale” de d-l prof. George Sofronie delă Universitatea din Cluj, este cea dintâi „broșură de informație” editată de Centrul de Inalte Studii Internaționale din București.

Studiul este prezentat cât se poate de elogios în prefața lucrării, de d-l prof. Louis Le Four delă Universitatea din Paris. D-sa, prezentând o suc-

cintă frescă a frământărilor neamului nostru în cursul istoriei, încununate cu realizarea Unirii celei mari, arată situația țării noastre astăzi, ca Stat independent, care a contribuit la formarea doctrinei de „Stat Național”.

Subliniază îndeosebi lupta energetică purtată de România și de Statele Micii Înțelegeri, pentru menținerea Statului teritorial și politic creiat prin tratatele de pace.

În încheiere, profesorul Louis Le Four, afirmă că studiul d-lui prof. Sofronie este un model de monografie juridică internațională.

Ideia călăuzitoare în studiul d-lui prof. George Sofronie este evidențierea importantului rol pe care l-a avut națiunea română în cursul veacurilor, misiunea acesteia ca apărător a dreptului națiunilor la libertate și ca bastion al păcii la poarta orientului.

„Stat pacific, România a fost construită după eforturi seculare pe baza conceptului „Națiunii satisfăcute” într-un cadru politico-teritorial care reprezintă soluția naturală a evoluției istorice a întregii națiuni române și sentința echitabilă a unui lung proces istoric” (p. 10).

D-l profesor Gh. Sofronie ne înfățișează cu multă claritate și cu lux de documentare sistemul nostru de securitate națională, de alianțe precum și cauzele naționale, economice, istorice, sau geografice care au determinat multiplele și variatele noastre angajamente internaționale.

În capitole succesive, admirabil încheiate, autorul cercetează pe rând: poziția României în noua comunitate internațională, transformările juridice și politice ale statutului internațional a României, pacifismul său constructiv, poziția sa față de Societatea Națiunilor și față de conflictele internaționale, factorii politici și juridici care au determinat sistemul alianțelor și a securității diplomatice a României, originea și evoluția pactelor României cu Statele vecine, etc.

„Caracterul complex al angajamentelor internaționale ale României” este capitolul ce încheie lucrarea care sintetizează esența întregii noastre orientări internaționale.

Ideia nedesmințită care a călăuzit politica externă de după război a Statului nostru, a fost „apărarea și consolidarea ordinii internaționale existente, prin respectul tratatelor, mai ales a celor din 1919—1920 cari l-au creiat” (pag. 8), „încurajarea constantă a relațiilor internaționale în cadrul sistemului Pactului Societății Națiunilor și consolidării statutului său teritorial și politic, fiind conștientă de forța drepturilor imprescriptibile și inalienabile a Națiunii Române la unitatea sa națională” (pag. 96).

O informație științifică pe cât de serioasă pe atât de bogată, o competență sigură, o judecată clară stau la temelia acestui prețios studiu.

Scrisă în limba franceză, lucrarea d-lui prof. G. Sofronie se integrează în literatura juridică internațională de dincolo de hotare, rolul și importanța ei este vădit cu atât mai mare. În plus este o valoroasă contribuție la literatura noastră în materia dreptului internațional.

ION I. FAUR

SCRISORI DIN BUCUREȘTI

de TEODOR SCARLAT

I

SCRIIND DESPRE REGINA MARIA, acum când această desăvârșită personalitate doarme împăcată cu sine (și cu istoria) în cripta dela Argeș, încerc nu știu ce sentiment de milă, pentru tot ce este omenesc; căci nimic nu este mai tragic, în scurta noastră trecere prin viață, decât momentul acela de nedefinită senzație, când dumnezeul din noi își ia sborul spre nemărginire.

Robi ai pământenelor pasiuni, în clipa de eliberare a divinului din lut ne înfrățim, însfârșit, cu tot ceea ce constituia, până atunci, pentru noi, „marea taină...” Și dincolo de momentul rămas tot enigmă, împărăția de vis și legendă a eternității... Că „moartea însăși e o părere și un visticernic de vieți”, așa după cum constată Eminescu, rămâne o problemă de pasionantă discuție; dar că moartea poate fi un prilej de perfecțiune, o țință ultimă a spiritului avântat, este, oarecum mai lesne de înțeles, mai ușor de soluționat, prin intermediul concretului. Plecarea pentru totdeauna dintre noi, a Reginei Maria, privită prin prisma acestui considerent, poate preciza un luminos punct de plecare în miezul acestei probleme. Personalitatea Sa, adevărata Sa personalitate, deabia din momentul trecerii în neființă și-a aprins steaua. Regina Maria a încetat de-a mai fi numai o regină bună și o literată apreciată. Acum este și un capitol istoric, o carte deschisă la o pagină de înaltă etică. Din punctul acesta de vedere nu-și găsește pereche în istoria vremurilor. Nici o altă regină a lumii n'a avut o mai instructivă răbdare pentru ideal, ca Regina Maria. Pe un alt plan, numai Maria Stuart a Scoției a mai avut o demnitate și o răbdare cu adevărat regală, în anii ei de interesant exil, în Anglia elisabetană.

Deosebirea este că în timp ce Regina Maria visa, alături de frumosul artistic și un frumos social (dacă ni se admite expresia) Maria Stuart avea o singură ambiție: recucerirea tronului, pentru care credea că a fost născută și pe care bineînțeles îl considera un bun propriu. Regina Maria n'a răbnit nimic din ce este efemer. A crezut în artă, în Dumnezeu și în poporul Ei. A crezut, cu alte cuvinte, în cele trei supreme și nepieritoare puncte unghiulare, fără de cari cu greu se poate concepe o existență onorabilă: Arta, Dumnezeu, Poporul. Arta Reginei Maria o cunoaștem din cărțile Ei. Credința în Dumnezeu ne-o mărturisește biserica „Stella Maris” din Balcic, iar pe aceia în Poporul, la care a ținut mai mult decât la orice în viață, ne-o glăsuște

srisoarea Ei către țară, scrisoare găsită între filele testamentului. Care altă regină s'a despărțit cu mai multă durere și cu mai multă grijă de poporul său, ca Regina Maria? Care alt cap încoronat a schimbat, din pasiune pentru frumos, chiar culoarea tradițională a doliului? Nu vi s'a părut oare că violetul-cardinal, care ne-a învăluit inimile și țara, la moartea Reginei noastre învița mai degrabă într'un ținut unde murise Ileana Cosinzeana basmelor românești, decât într'o realitate imediată? ...

Sub lespedeza voevodală, ctitorită de cel mai pașnic și temător de cele sfinte, domn muntean, buna noastră mamă, Regina Maria, ascultă astăzi, în bătaia vântului tomnatic și greu de rod, clinchetul argintiu al clopoștelor de sub consolele mănăstirii, ca pe un glas îndemnător la odihnă: țara Ei respiră tânără și-I străjuește somnul.

II

TEATRELE CAPITALEI sunt în fierbere: noua stagiune se anunță gălăgioasă, dar, pare-se, promițătoare în spectacole rarissime. Hotărâți de data aceasta, să facă și teatru de artă, nu numai de public, domnii directori respectivi muncesc pe capete, alături de actori și de personalul tehnic. Ce va rezulta din această febrilă activitate, vom vedea. Ceeace ne interesează deocamdată este dragostea de muncă și de realizare, a conducătorilor teatrelor din București, dragoste pe care am prea-o cât mai aproape de... artă. Exceptând Teatrul Național pe care niciodată nu l-am considerat altfel decât un adevărat templu al culturii, un templu asupra căruia veghează, de data aceasta, înțelegerea unui discret prieten al muzelor, poetul Ion Marin Sadoveanu, vom sublinia un fapt care ne bucură: trustul teatral „S. C. I. T. A.” opera unui mare îndrăgostit de bani, d. Sică Alexandrescu, în comunicatul dat gazetelor a anunțat reprezentarea mult așteptatului „Danton” al d-lui Camil Petrescu. Iată un adevărat eveniment al actualei stagiuni teatrale, cunoscută fiind pretenția pentru ceeace se chiamă artă dramatică, a autorului „Modalității estetice a teatrului”, iar pentru d. Sică Alexandrescu un început care (să fim sincerii) îl onorează.

O altă surpriză a sezonului actual o constituie, desigur, noul așezământ teatral subvenționat de stat, teatrul muncitoresc „Voe bună”, condus de d-l Victor Ion Popa și instalat provizoriu (credem) în localul Cercului Subofițerilor de pe strada Uranus.

În ceeace privește teatrul de pe cheiu, care poartă numele Reginei Maria, credem că, din respect cel puțin pentru numele sub care funcționează, va termina cu piesele ungurești și își va forma un repertoriu mai apropiat de sufletul nostru, mai ales că sunt acolo câteva valori autoctone cari se vor desăvârși sub semnul spiritului creator românesc.

III

DIN INIȚIATIVA D-LUI PROFESOR UNIVERSITAR N. I. HERESU, s'au pus, în București, bazele unui „institut de studii latine”.

Propagandist fervent al clasicismului, în tot ce acesta are mai sănătos, d-l N. I. Herescu găsește că în actuala noastră fază de cultură, o înțelegere justă a clasicismului ne este mai mult decât necesară. Cartea d-sale scrisă în acest sens: „Pentru clasicism”, cum și studiul introductiv la traducerea din

Horățiu și Catul din „Lirica latină”, aruncă o lumină intensă asupra conceptului de artă și viață pentru care militează cu o convingere care îi face cinste, d-l N. I. Herescu. „Institutul de studii latine”, menit să inițieze în frumosul clasic este o operă care definește un crez și precizează un prestigiu de înaltă intelectualitate.

IV

S'A VĂNTURAT CÂNDVA, prin cotidienele bucureștene, un fel de... problemă: a scriitorilor tineri. Capetele culturale, dela Nistru până la Tisa, s'au clătinat bineînțeles ironice și fiecare domn care purta între umeri un asemenea cap și-a spus: „ce mai vor și ăștia, dom'le?” Și pentru ca să-și menție un echilibru de seriozitate, capul domnului cultural s'a sprijinit obosit pe mână, gândind la „interesele vitale ale neamului”. Astfel stând lucrurile, timpul și-a văzut liniștit de drum. Adică a trecut, așa cum numai timpul știe să treacă. Scriitorii tineri, din lipsă de altceva, s'au trecut și ei (cu gluma) și-au tăcut. De fapt majoritatea lor tăcuse dela început, ceea ce înseamnă că așteptau în tăcere să treacă gluma. Gluma propriei lor tăceri. De prost gust, nu-i vorbă, dar totuși glumă. (Ierte-ni-se repetarea). Câțiva scriitori tineri (foarte puțini) ca în țara în care toți pretind că muncesc, să muncească și ei. N'au fost auziți. Domnii culturali, după cum s'a văzut mai sus, erau ocupați cu chestiuni mai serioase; dar ca să nu se spună că au fost prea indiferenți, cu acești tineri domni scriitori, și-au spus: „Bine!”... Și și-au văzut mai departe de treburi.

Mulțumiți că n'au făcut nimic, domnii scriitori tineri (cei cari ceruseră) au pactizat defintiv (cred ei) cu mizeria și cu... versurile (unele destul de proaste) iar cei cari glumiseră tăcând, s'au făcut gazetari. In această calitate unii dintre ei mai trăiesc și astăzi. Cert este însă, că problema scriitorilor tineri a fost o farsă: în România asemenea specimene există numai teoretic. Practic punând chestiunea, observăm cu satisfacție, că toți au talent, în ciuda altora, numiți maeștri ori confrăți, cari la rândul lor, toți sunt genii.

București, August 1938.

Teodor Scarlat

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

NOURI GREI PE CERUL EUROPEI

Incheiem o lună grea. Septembrie a îngrămădit pe cerul Europei toți nourii cataclismului lui Noe, când blestemăția umană determină acel Potop purificator din care au țâșnit zurbagii omenirii de azi.

Germania, profitând de slăbiciunea marilor puteri, Franța și Anglia, înșfacă într'o zi Statul Austriac, transformându-l în provincie care se va numi de acum încolo Ostmark. Era o ambiție a Europei de a păstra acest stat german, dar se vede că pe lângă ambiție mai trebuie ceva. Așa că ambiția Europei nu împiedecă pe d-l Adolf Hitler să realizeze ceea ce spusese atât de răspicat în „Mein Kampf”.

Și dacă așa vru d-l Adolf Hitler, ce era să facă Europa. Biata Austrie, parcă nici n'a existat vr'odată pe harta globului. Iar Puterile cari îi garantau integritatea, nici usturoiu nu au mâncat nici gura... vorba aceea.

Și nu trecu mult, exact timpul de digestie a unui dejun atât de copios, și d-l Adolf Hitler își ridică iar glasul: Mai am niște ciosvârte în jurul fruntariilor Cehoslovaciei.

— Le vreau, hotărî, Führerul.

— Ba că așa, ba că pe dincolo, ba căc, ba măc...

— La 1 Octombrie trebuie să intre în posesia mea, trebuie, ați înțeles?

S'au sucit diplomații intrați în panică, s'au învățit. Ce să facă? Au și zbu-

rat bieții oameni cari aveau groază de zbor, venind în Germania mai rapid ca să se roage.

— Am zis, se oțări, Führerul.

— A zis, repetară, uitându-se unul la altul, premierii puterilor garante, cutremurați de groaza prăpadului care mijea... Și cedară. După două dejunuri și trei întrevederi la München, Cehoslovacia fu urcată pe masa de operație și amputată în așa hal și cu atâta rapiditate încât, dela 1 la 10 Octombrie, trei milioane și jumătate din populația sa trecu la imperiul Germaniar din rămășițe se alese un ghiveciu autonom de toată frumusețea. Nemții au luat, Polonii au înșfacat, iar acum, Maghiarii, rup și ei din pradă.

Rezistența Cehoslovaciei putea dezlănțui războiul european. La ce bun însă? Când toate tratatele și toate garanțiile par frunze cari cad toamna și când numai dreptul celui mai tare e suprem argument, la ce să rezști?

Germanii, e drept, până azi nu au pretins și nu au luat decât ceea ce era german. Și-au strâns din fruntarii streine ce era al lor, os din osul lor, carne din carnea lor, suflet din sufletul lor. Ei n'au făcut decât ceea ce interesul lor național dicta. Führerul este și rămâne marele întregitor de țară, voînța aceea minunată care transformă în realități visele unui popor.

Ce se alege din Europa terorizată însă? Unde este echilibrul cu atâtea

sacrificii stabilit? In ce se mai pot baza oamenii și statele dacă nu în cuvântul dat și în acte scrise?

Războiul pare înlăturat. Cel puțin atâta timp cât germanii își organizează noile provincii. Și apoi?

Cu încrederea sdruncinată în tratate și în orice garanție, cât timp vom putea merge pe drumul păcii? Știm că poftele vin mâncând și mai știm că sunt apetituri neastâmpărate.

Norii acumulați pe cerul Europei s'au risipit. Oare, furtuna, a fost înlăturată? *M. G. Samarineanu*

EDMOND HUSSERL

S'a stins nu de mult Edmond Husserl cel mai de seamă metafizician al Germaniei contemporane. La un anumit moment, în preajma războiului mondial, se poate spune că, întreaga mișcare filozofică mondială era dominată de Bergson și Husserl. Marele răsunet al gândirii lor a făcut ca atât sistemul unuia cât și al altuia să depășească încurând lumea specialiștilor și să devie adevărate mode, influențând oameni de știință și literați. (Sunt cunoscute aderențele lui Werfel la „fenomenologie” sau ale lui Proust cu bergsonismul). Deosebirea, în această privință, între cei doi mari filosofi, e doar că pe când bergsonismul aparține azi istoriei filosofiei, nereușind să creeze un curent durabil, fenomenologia dimpotrivă a făcut o adevărată școală, numărând iluștri discipoli, cum e M. Herdegger, Geiger, și un timp chiar M. Scheler, care ulterior a devenit adept al filosofiei lui Schelling. În special după 1912, când Husserl a scos revista școlii: *Jahrbuch für Philosophie und Phänomenologische Forschung*, metoda proprie fenomenologică s'a aplicat în mai toate domeniile.

În ce constă „fenomenologia”, așa cum se numește filosofia lui Husserl?

Pozitivismul restrânsese universul fi-

losofiei la lumea „fenomenală”, adică îi atribuia acelaș domeniu ca și științei; filosoful trebuia să fie la rândul-i un sintetizator al rezultatelor științei, adică un om de știință fără specialitate. Filosofii germani dela sfârșitul secolului trecut, în tendința de a face din filosofie o disciplină cu obiect propriu, au subordonat-o individualității, transformând-o mai mult în expresii temperamentale. Cu un Dilthey, Simmel și cu tipologia lui Spranger, filosofia își căpătase ce e drept, independența față de știință dar pierduse caracterul de gândire impersonală. Husserl restabilește filosofia în dreptul ei de a căuta adevărul, ca și știința, și îi crează un obiect și o metodă de cercetare proprie. Husserl constată că inteligența noastră, așa cum se revelează din activitatea științifică, este pur aplicativă: ea nu se interesează de gândirea ca atare, ci o folosește numai întrucât cu ajutorul ei se mânuiesc faptele și obiectele externe, gândirea noastră fiind raportată la lumea externă. Spre deosebire de această inteligență care urmărește proiectarea în afară, este o inteligență intuitivă care contemplă gândirea în sine. Evident că nu e vorba de o intuiție a faptelor psihice, de o trăire a imediatului în sensul lui Bergson; intuiția husserliană caută să izoleze din actul gândirii esențele extratemporale, ideile în ceea ce au ele necesar și universal. Psihologia urmărește faptele psihice, e o știință empirică, fenomenologia e o știință eidetică, pentru că ea caută esențele (într'un sens nu prea departe de formele aristotelice). Pe câtă vreme la omul de știință o idee are valoare numai întrucât ea înseamnă un obiect real și extramental, pe filosof ideia îl interesează în ea însăși, în esența ei, el neavând a se întreba de realitatea ei externă. Pentru filosof orice idee este un dat și în acest înțeles fenomenologia e un pozitivism al esențelor. Odată stabilit obiectul filo-

sofiei — esențele, ideile — rămânea de fixat metoda, dat fiind că viziunea esențelor (Wesenschau) e mai curând scopul decât punctul de plecare. Procesul prin care se ajunge la esențe consistă în a exclude din conștiință tot ce are legătură cu subiectivitatea noastră și cu existența exterioară în a pune în paranteză (epoché) lumea externă și eul psihologic; reziduul scheletic care rămâne e domeniul esențelor, o realitate originală. Acest proces e cunoscut sub numele celebru de „reducere fenomenologică”. Practicând reducerea fenomenologică, ajungem, prin intuiția reflexivă, la conștiința transcendentă, la eul transcendentă din explicitarea căruia putem constitui a priori lumea reală și orice existență posibilă. Lucrul în sine kantian a dispărut și universul s'a instalat înăuntrul eului transcendentă.

S'a vorbit de platonismul lui Husserl din cauza asemănării esențelor sale cu ideile lui Platon. Într'adevăr, deși ideile erau perfecte, esențele nu sunt: nici unele nici altele nu sunt însă legate de existența reală și temporală. Lumea esențelor fenomenologiei are însă un caracter izbitor de asemănare cu lumea obiectelor matematice: ideale, fixe și extratemporale. Matematician prin formație intelectuală, Husserl a conceput filosofia după modelul celei mai riguroase dintre științe. Chiar dacă ea nu poate fi acceptată, fenomenologia nu rămâne mai puțin o filosofie cu totul originală și deosebit de fecundă.

I. Didilescu

BIBLIOTECA DE STUDII PSIHOLOGICE

ne trimite trei lucrări interesante și bine studiate, mai ales acelea ale d-lui I. M. Nestor.

Una, un extras din Analele de psihologie, „Introducere la o psihologie

experimentală” și alta „Bareme românești privind antropometria școlară” ale d-lui I. M. Nestor, ni se par deosebit de interesante prin contribuția lor la drumul cel nou pe care și-l croaște și la noi pedagogia nouă și psihologia experimentală.

Desigur că „psihologia experimentală” este una dintre cele mai însemnate discipline ale filozofiei științifice contemporane”. Problemele psihologiei experimentale sunt imediat verificabile. „Vulnerabilitatea concepțiilor filozofice, indicate, deseori magistral pe calea speculațiilor raționale și cu prize suficiente doar în subiectivitatea gânditorului respectiv, poate să fie un indiciu că sistemelor filozofice nu li s'a imprimat inițial și posibilitatea de suficientă verificare”.

Psihologia experimentală se sprijină pe date riguros controlate și aduce — inductiv — teorii psihologice, cari duc apoi la principii și legi.

Se cere însă ca cercetătorul să părăsească speculația abstractă, să nu fie prea filozof; trebuie o cercetare experimentală, verificabilă, în profunzime și științifică.

Psihologia experimentală trebuie să se bazeze pe criterii raționale de organizare a cercetărilor: să se ferească de speculațiuni inutile cari duc la principii, ce vor cădea la prima experiență. Nu printr'o disciplină de birou, ci prin experiență foarte științific organizată. Ea trebuie să studieze realitatea, omul concret, legat de lumea terestră și nu omul abstract ca acela al psihologiei generale de până acum. D-l Nestor nu este împotriva cugetării filozofice, dar datele ei să fie verificabile.

Baremele alcătuite sub îngrijirea și dirijarea D-lui Nestor sunt o lucrare serios științifică și credem de mare folos profesorilor mai ales celor de specialitate. Ele ar trebui însă experimen-

tate, măcar în parte, de orice membru al corpului didactic.

Pentru a se ajunge la aceste bareme, s'au efectuat măsurători la 16.504 persoane, dintre cari la 14.633 elevi și 1871 studenți. S'au efectuat pe tot cuprinsul locuit de români și numai pe elementul românesc, autohton, urmând ca pentru ceialaltă populație să se construiască bareme speciale.

Introducerea ne arată și cum se utilizează aceste bareme.

Lucrările d-lui Nestor, pentru cercetătorul conștient, sunt cea mai serioasă călăuză.

Ar mai fi să vorbim despre broșura d-lui Vasile Pavelcu: „Ce este foaia de observație vocațională? (F. O. V.)”

Mărturisim că ne place discuția angajată în jurul acestei probleme. Foaia de observație vocațională a apărut la Cernăuți, întocmită de d-nii profesori Narly și Zapan.

D-l Pavelcu îi face o aspră critică, cu argumentare de formă științifică, dar mărturisim pe alocurea cu mult subiectivism care străbate oricum prin perdeaua științifică de argumentare. Lăsăm să se ocupe cu răspunsul pe d-l S. Găină în Revista de Pedagogie dela Cernăuți în numărul pe Aprilie—Iunie 1938.

Discuția, atât prin cunoștințele și sistemul d-lui Găină cât și ale d-lui Pavelcu, ne folosesc și ne dau multe sugestii.

George Bota

ȘCOALELE ȚĂRĂNEȘTI ALE „ASTREI”

Inercarea de a întreprinde o serioasă și sistematică operă de educație integrală și organică a comunității sătești, a găsit desigur în școala țărănească un instrument de înrăurire intenționată din cele mai vii și mai adecvate. Experimentată mai întâi pe alte meleaguri și pentru alte realități sociale, școala țărănească a fost îm-

brățișată și la noi cu o căldură și cu o stăruință pe care au avut-o dintr-o dată și deopotrivă marile noastre asociații de cultură populară. „Astra” și-a dat dintr’u început toată contribuția ei generoasă alături de Fundația „Principele Carol” pentru, ca ideia și mai ales fapta școalei țărănești să biruiască.

După modestul, dar îndrăznețul act de pioner al doctorului Ilea, care încă din 1931 a purces la lucrul greu și semeț al începutului, sprijinit de o potrivă de conducerea Asociațiunii „Astra” de sub prezidenția d-lui prof. Iuliu Moldovan ca și de d-l prof. D. Gusti, directorul Fundației Regale, „Astra” a înțeles că se află în fața unei noi metode educative cu rezultate ce nu pot fi puse la îndoială. A adoptat dar cu entuziasm ideia și a sprijinit în toate chipurile realizarea ei în cât mai multe despărțăminte județene, de plasă sau chiar în cercurile ei culturale. Școala țărănească a însemnat dorul pe care „Astra” jubiliară la 3 sferturi de veac de activitate, a ținut să-l ofere părților Ardelene ale țării, asemeni ofrandei pe care tot atât de generos Fundația „Principele Carol” o oferea vechei țări.

Școalele țărănești au cunoscut în cadrul „Astrei” o vădită și stăruitoare înflorire. Dacă în 1931 și 1932-33 nu înregistrăm decât cele două școale ale despărțământului Sighet, în 1934 numărul lor crește la 11, în 1935 ne întâmpină 25, în 1936 30, iar în 1937 42. Au funcționat prin urmare sub egida „Astrei” până la sfârșitul lui 1937, un număr de 110 școale țărănești, dintre cari 85 pentru bărbați și 25 pentru femei. Au trecut prin aceste școale aproape 3000 de țărani și țărance. Instituția a stăruit în același ritm viu și în anul de față.

Rezultatele acestor școale și cursuri țărănești exprimă firește tipul de școală la care „Astra” a putut ajunge și

care este următorul: o comunitate de muncă educativă, fizică, economică și spirituală, orientată vădit național, compusă din țărani și țărance în număr mediu de 20—50, aleși cel puțin câte 2 dintr'o comună, de o vârstă depășind în deobște 25 de ani, viețuind la olaltă într'un internat cu o durată de 3—4 săptămâni, cu un corp didactic compus din diferiți specialiști, cu un program practic dar și umanist, având ca obiectiv a aduce contribuțiuni la formarea caracterelor țărănești menite a ridica nivelul civilizatoriu și cultural al satelor. Alături de acest tip care este și cel mai frecvent, „Astra” a înființat numeroase cursuri țărănești cu un caracter fie agricol, fie umanist-național, ca de pildă în Secuime, unde se pune problema specială a remanierării.

Tipul școlii țărănești generalizat de „Astra” pe toate meleagurile Ardelești până în Maramureș sau Banat, dacă nu este cel ideal pe care și conducătorii noștri l-ar fi dorit, reprezintă totuși expresia efortului maximal la care împrejurările de ordin material și spiritual în care lucrăm, ne-au îngăduit să ajungem.

Rezultatele școlilor țărănești ale „Astrei” s'au arătat prin tendința de a se modifica mentalitatea țărănească în unele laturi negative ale ei. Spiritul încremenit într'un tradiționalism osificat a început să cunoască în unele locuri efervescența creației și a progresului. Uneltele și mașinile moderne în agricultură tind a fi tot mai căutate și prețuite. Fostii elevi ai școlilor, ca de ex. cei din comuna I. G. Duca se interesează — cu o curiozitate pe care n'o aveau înaintea de a frecventa școala — de demonstrațiile centrelor agricole și pregătesc singuri excursii la fermele model. O altă înțelegere pentru școală și rostul ei, pentru învățatură și puterea ei de transformare n'a întârziat să se producă.

Preoții și învățătorii ne comunică, nu odată, mișcătoare schimbări în sufletul țărănimii. Fostii elevi ai școlilor sunt și membrii cei mai devotați ai „Astrei”, pe care se sprijină activitatea culturală locală. Intre intelectualii-profesori și elevii-țărani s'au creiat duioase legături sufletești.

Cursurile școlilor țărănești ale „Astrei” sunt preformate în tipul de școală la care împrejurările au silit „Asociațiunea” a se opri. Secerișul învățământului țărănesc apare ca un efort eroic al intelectualilor „Astrei”.

În preajma legiferării probabile a școlilor țărănești, operă pe care spiritul prevăzător al d-lui prof. Gusti a inițiat-o încă din 1932, „Astra” oferă prin înțelegerea președintelui ei — d-l prof. Iuliu Moldovan — darul contribuției sale.

Al. Dima

PROFESORUL IOAN BUȘIȚA

Încrestat în trecutul atât de sbuciumat al Beiușului, cu ecouri puternice pe o întinsă rază din acest colț al românismului subjugat odinioară, se proiectează cu lumini puternice un nume: Ioan Bușița. E un drum al luptei ce se ține drept peste prăpăstii de trădări și indolență: al românismului intransigent și creștin. Ajuns la capătul unei activități, a școlii, ale cărei culmi le-a reprezentat 39 de ani, cu demnitate și atât de bune roade, ținem să-i aducem și cuvântul nostru de admirație și recunoștință.

Dar activitatea școlară a d-lui Ioan Bușița nu poate fi desprinsă din cadrul mai larg, impunător, al vieții sale, cel al luptelor naționale, ci se cere prins în el așa cum s'a desfășurat. Prin Domnia Sa, catedra de desen dela liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș se ridică la înălțimi luminoase: profesorul propovăduia și iubirea de frumos, de pământ, de legendele lui, de neam, de Țara Mare care se contura prin vorbele lui în inimile atâtor

generații de copii, în hotarele ei de azi. Și a și realizat-o odată, după puterile sale: corul Lyra, creațiunea sa, străbătând satele bihorene în conferințe și manifestații culturale, a dus la București în 1906, dorul aceleași realizări, pe lângă cântecele executate cu aceeași promptitudine pretutindeni. Și pentru această realizare, Regele Carol I i-a acordat diploma de aur. Intors acasă, a continuat să-și urmeze destinul, cu toate persecuțiile ungu-rești.

Pământul, cu toate frumusețile lui, l-a subjugat în aceeași măsură ca și dragostea de neam. A străbătut munții și văile, toate satele, îndemnând și pe alții, creind din Beiuș un centru turistic. Prin străduința și indemnul său s'au marcat căile prin munți, și s'au construit case de adăpost.

Dar nu numai atât, ci, cutreerând munții și satele, a strâns în jurul său, dându-le casă și învățătură, talente cari s'au impus aici și în alte țări, cinstind prin competența lor nu numai maestrul ci și arta și muzica românească. La Vașcău muncește cu râvnă sculptorul Andrițoiu. Elev al d-lui Bușița a fost și sculptorul și pictorul, mort prea de vreme, Groza. Iar alt elev de-al său, este Nicolae Papp, care i-a luat locul la catedră.

În toamna acestui an profesorul Ioan Bușița, a ieșit la pensie. Părăsește școala însoțit de dragostea, recunoștința și regretul tuturor. Alături de diploma de aur primită la București în 1906, este cea mai frumoasă răsplătă. Iar Beiușul și prin el încrustează o epocă de muncă și jertfă.

Titus L. Roșu

UN MESAGER AL UNGARIEI LA LONDRA

Radio Budapesta a adus la cunoștința maghiarimei de pe mapamond că „d. dr Kövér Gusztáv marele cunoscător

al problemei minorităților din Ardeal, a plecat la Londra pentru a ține o serie de conferințe spre a informa Marea Britanie asupra realităților din Cehoslovacia în ceea ce privește minoritățile”.

Am ascultat cu atenție acest mesaj de o valoare covârșitoare pentru politica europeană. Dr. Kövér Gusztáv cunosător al problemei minoritare din Ardeal pleacă să informeze pe englezi asupra problemei minoritare din... Cehoslovacia. Înainte de toate numele acesta m'a izbit. Dr. Kövér Gusztáv, am mai auzit noi de acest domn. Da, da, am mai auzit. Ba ceva mai mult, ne-am și ocupat de câteva ori.

Și ca să-l redăm memoriei cititorilor, să ne oprim o clipă și să-i fixăm portretul sumăr.

Dr. Kövér Gusztáv este un domn scurt, cu barbison și cu surtucul hainei retezat deasupra feselor. Un simbol, această rețezare a surtucului: După cum s'a ciuntit Ungaria, așa și-a rețezat și el poalele surtucului. Și le va purta atâta timp așa, cât timp va fi menținută Ungaria în frontierele actuale. Un caraghioslăc acest simbol, nu? Ca însuși eroul simbolizant, de altfel.

Dr. Kövér Gusztáv e născut la Talpoș și a fost croit — cu lipsă însă — pe măsura martirilor. Nu a putut ajunge martir, cu toate că s'a străduit mult. Mutat la Oradea, îl găsim unul din cei 4—5 vicepreședinți ai fostului partid maghiar. Este, bine înțeles, cel mai bătaios, cel mai vehement în discursuri și cel care profită mai mult de pe urmele masei. Scoate o gazetă și o pornește razna, după aderențe, după abonamente și după... martiraj. Plăteau preoții, plăteau învățătorii maghiari, plăteau intelectualii, plăteau negustorii și meseriașii și plătea, mai ales, masa narcotizată de promisiuni a țărăniței maghiare. Toți plăteau abonamente, cheltueli de deplasare și cheltueli ne-

prevăzute, iar dr. Kövér Gusztáv în casa, întreținea metresă și automobil luxos și se... martiriza... Iar ca marea maghiară să dea și să nu murmure, convinsă că dă pentru un martir, și-a înscenat vr'o 2—3 atentate, pe cari ziarul său le-a exploatat răsunător în vremea aceea.

Ani de zile a dus-o așa: mulțimea naivă a poporului maghiar din Ardeal și în special din Bihor, plătind taxe, cotizații, abonamente și iar cotizații și taxe, iar dr. Kövér Gusztáv martirizându-se... consumând. O serie întreagă de ani a trăit fără altă ocupație decât rentabilul martiraj național, bazat pe mistificare. Până când, într'o zi, cei pe cari îi specula, s'au trezit. L-au luat de guler și l-au dat afară...

Fără apostolat, ce te faci, neică... Sursa abundenței secase. Și dr. Kövér Gusztáv și-a luat catrafusele și în acelaș surtuc cu poalele deasupra feselor, simbolizând kövérian idealul său, a trecut frontiera, în Ungaria. Se vede că acolo, ori cât de economic ar fi un surtuc în genul celuiia pe care-l purta d-sa, totuși viața e scumpă. Și ca să poți trăi trebuie să muncești. Așa este pretutindeni, așa este și în Ungaria. Trebuie să-ți agonisești din greu viața, muncind. Or, omul nostru, nu era obișnuit cu așa ceva. Apoi, dracu a mai văzut erou național, tăind lemne, cărând apă, sau vânzând tutun prin localuri, ori „kenyeres”!...

De aceea, într'o noapte, a trecut clandestin frontiera înapoi în România. Și a mai trecut odată, apoi încă odată. Cum povestea ulciorului este cunoscută, și ulciorul d-lui dr. Kövér Gusztáv s'a spart într'o noapte. A fost prins, judecat și condamnat la Cluj pentru trecerea clandestină a frontierei...

O condamnare, face bine din punct de vedere patriotic și-a zis, se vede, eroul nostru. Poate că face bine. Nu însă o condamnare de genul acesta. Căci dacă ar fi fost bună orice con-

damnare, ar trebui să vedem fășnind eroi din toți răufăcătorii, spărgători sau furi

După câteva luni îl vedem la Geneva, scoțând o revistă intitulată „Glasul minorităților” mi se pare. În coloanele franjuzite ale acestei reviste, dr. Kövér Gusztáv, încerca să informeze Liga Națiunilor asupra chestiunilor minoritare din Ardeal. Ce de insinuări, ce de enormități și câte bazaconii!...

Se vede că în preajma marelui Areopag, dr. Kövér Gusztáv, și-a însușit o mare doză de finețe diplomatică pe care o vedem acuma, în mesajul pe care a lăsat să se difuzeze la radio Budapesta: cunoscând bine problema minorităților din Ardeal, se duce la Londra să informeze pe englezi de chestiunile minoritare din Cehoslovacia.

Suntem din aceea cari, aci, pe frontieră, am militat, în jurul unei înțelegeri româno-maghiară. Cunoaștem bine realitățile și dela noi și cele de dincolo de frontieră, din Ungaria. Am dori și dorim sincer o apropiere sinceră. O apropiere din care să fie alungată fățărnicia. Suntem două popoare cu un fond etnic cinstit. În ținuta noastră ca și a lor este o admirabilă doză de cavalerism pe un fond de bunătate.

Dacă a fost până mai ieri o disconsiderare și o aversiune între ele, se datorea faptului că nici unul nici altul nu-și luase osteneala ca să se cunoască reciproc.

În mâna pe care am întins-o noi, și în mâna care ni s'a întins de dincolo nouă, era multă larghețe. Multă dorință de cunoaștere. Multă sinceritate.

Totdeauna s'au găsit însă dr. Kövéri Gusztávi, cari să se interpună ca să zădărnicească inițiativa cea bună. Și acolo, și aci.

Noi rămânem pe poziția noastră, gata ori când să ducem mai departe ini-

tiativa de acum câțiva ani. Nu ne vom lăsa impresionați de apucături de aceștea köveriene, nici când vin pe calea undelor electrice, de dincolo, nici atunci când vin direct dela capete seci de aci.

Cum ne poate face să credem cineva că Ungaria a decăzut în halul acesta încât, în locul contelui Apponyi care în-deplinea pe vremuri astfel de ambasade, să trimită astăzi pe un dr. Kövér Gusztáv. Nu, această injurie nu o vom aduce statului vecin și nici poporului maghiar - cu ai cărui corifei, scriitorii, am întreținut și întreținem o atât de înțelegătoare legătură.

Am scris acestea fiindcă surprind șoapte prin anumite colțuri. Sunt tăinuiri cari pot provoca iar decepții. Și nu e bine să alimentăm repetat nația cu așa ceva. Una este Cehoslovacia și alta este România, cu toată confuzia pe care vrea s'o facă dr. Kövér Gusztáv în mesagiul transmis mapamondului. *M. G. Samartneanu*

ANUARUL LICEULUI „PETRU RAREȘ” PIATRA-NEAMȚ anul 1935—1936.

Dela dispariția „Milcoviei”, prețioasa revistă a ținutului „Vrancei”, Anuarul liceului „Petru Rareș” din Piatra-Neamț, este singura publicație periodică ce aduce un material bogat și serioase studii regionale.

Cu dreptate scrie d-l prof. Iorga: „Ce se poate face de oamenii cu trageri de inimă pentru cunoașterea în toate felurile a unui județ, se poate vedea din Anuarul liceului „Petru Rareș” din Piatra-Neamț, anul 1934/35”. Acelaș lucru trebuie spus și despre Anuarul aceleași școli din anul 1935/36, apărut în iarna trecută.

Căci Anuarul liceului din Piatra-Neamț nu-i o simplă dare de seamă a mișcării populației școlare și a evenimentelor din viața școlii în timpul u-

nui an ci cuprinde documente și studii închinare cunoașterii pământului și oamenilor din Neamț.

Ca orice lucrare de colaborare, a avut și aceasta nevoie de un spirit de inițiativă, entuziast și stăruitor și aci e meritul d-lui Const. Turcu secretarul liceului, care a reușit să înmănușeze un număr de profesori localnici și câteva figuri de seamă ale științei românești și să dea o lucrare — și aceasta e al șaselea anuar! — de toată lauda.

Il cunoaștem pe d-l Turcu, ca student la București de unde redacta o gazetă pentru ținutul lui. A rămas acelaș îndrăgostit al locurilor natale și al vieții trecute desfășurată acolo. Ce repede și cât de temeinic am ajunge să ne cunoaștem ținutul, dacă după modelul celui din Piatra-Neamț, anuarele școlare și-ar face o menire din a fi tribune pentru monografiile regionale!

Volumul ultim, aduce în prima lui parte o serie de articole închinare fostului profesor al liceului, eminentul naturalist M. Stamin, așa cum anuarele anterioare erau închinare altor profesori: Calistrat Hogaș, Panaite Criveț, Gh. Mihăilescu, Ion Negre.

Despre Stamin publică articole d-nii: Prof. I. Simionescu, I. V. Luca, V. Ciurea, N. Ghișescu și I. Tăzlăoanu.

Prin căldura cu care sunt scrise, aceste articole întregesc din diferite laturi figura omului delicat și bun, a cercetătorului neobosit și a pedagogului înăscut care a fost M. Stamin și destăinuiesc în acelaș timp ceva, din universul închis și ideal, în care își duce viața cu totul aparte profesori-me, viață atât de puțin cunoscută celor străini de ea.

A doua serie de articole de natură științifică privesc diferite aspecte din trecutul și ținutul Neamțului.

Fără a intra în amănuntul lor le redăm conținutul pe scurt. D-l Radu Vulpe în articolul „Descoperirile arheologice dela Izvoare” publică piesele

găsite de d-sa în această localitate din Neamț și conchide la existența unei civilizații neolitice, anterioară celeia de la Cucuteni.

D-lui prof. I. D. Ștefănescu, conferențiarul dela Paris și binecunoscutul publicist în materie de artă bisericească, i s'a tradus un articol din revista „Byzantion” referitor la „Comoara de artă dela Văleni (Neamț).

În „Cântecele munților noștri” d-l Gavril Galinescu, prof. la Academia de Muzică din Iași, redă în text muzical cântece și melodii din Neamț, auzite la cele mai deosebite împrejurări, însoțite de erudite caracterizări și fine reflecții.

Preotul C. Matasă, neobosit scormonitor în trecut, arată în articolul „Sate, biserici și boieri la anul 1428, în județul Neamț”, după documente aflate la Sf. Munte și recent publicate, puternica organizare religioasă a vieții religioase înainte de Ștefan cel Mare și încercarea identificării în județ, a celor 52 biserici, existente la 1482.

D-l V. Andrei, adaugă și anul acesta un studiu „Climatologia Moldovei Subcarpatice”, — care își va găsi desigur justa apreciere din partea specialiștilor, — la seria începută în vederea unei complete și exacte cunoștințe climatologice a regiunii.

În articolul „Note în legătură cu opera lui Creangă” d-l Har. Mihăilescu arată că deși până în prezent avem două studii destul de întinse despre Creangă, dintre cari unul făcut de un român — L. Predescu, — opera lui Creangă nu va putea fi bine studiată decât de cel care va fi în posesia limbii sale, care e a ținutului Neamț.

Intr'un interesant studiu „Curtea domnească din târgul Pietrii” de C. Turcu arată argumentele cari pledează pentru existența unei curți domnești a lui Ștefan cel Mare la Piatra și-i fixează locul unde va fi fost.

Urmează apoi studiile d-lui Gh. Un-

gureanu privitor la istoricul învățământului public din Piatra, al d-lui Victor Țăranu despre un manuscris cirilic de vre-o 100 de ani „Cărticica monahului Ioanichie iar d-l C. A. Stoida publică un număr de 30 de acte din domnia lui Eustație Vodă Dabija, privitoare tot la Neamț, acte aflate la Arhivele statului și Academie și netipărite până acum, însoțite de note explicative.

Am dat anume, strâns în scurte propozițiuni, conținutul studiilor. Cu toate că se referă la Neamț, ele alcătuiesc materialul pentru orice studii viitoare de sinteză și încheiem aceste note cu urarea ca Anuarul liceului din Piatra să fie luat ca model de cât mai multe școli din țară.

I. Didilescu

Citiți

Tiberiu Moșoiu: Neculai Milescu Spătarul.

Ion Minulescu: Nevasta lui Moș Zaharia (teatru)

Tudor Vianu: Filosofie și Poezie

Victor Papilian: Alt glas (teatru)

M. G. Samarineanu: Romantă fără note

N. Apostolescu: Emotivitate și atenție

Ștefan Baciu: Poeme de dragoste

Ludovic Dauș: Nocturna (teatru)

Mihail Straje: Literatura Bulgară

*Editate toate de revista
„Familia”*

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNEȘTI

AFIRMAREA. Anul 3, No. 9, revistă editată de „Astra”, despărțământul Satu-Mare. O străduință de serioasă preocupare cărturărească și de utilă adâncire a problemelor locale. An de an, un pas înainte; număr după număr, o pană mai vioacă și număr după număr, o vădită îmbunătățire tehnică. Pe noi ne bucură orice cucerire pe tărâm publicistic, orice cucerire pe tărâm grafic. Progresul merge paralel. Cu cât publicația și-a asigurat colaborări mai bune, cu atât și tehnica e mai darnică. Și din simple fițiuci cu cari ne complăceam cândva am ajuns la înfățișarea pe care o au astăzi manualele didactice, cărțile de specialitate, cărțile literare, revistele și ziarele românești.

Un mănunchiu de elemente tinere au încadrat „Afirmarea” și-i pronosticăm drum înșorit. Până acuma ne-a punctat oarecari elemente: V. Scurtu, Hinoveanu D. și un condeiu sigur pe care-l văd de curând (poate că eu nu am avut ocazie): Vintilă Horia. Octav Ruleanu, marchează avans în duetul dela conducere. Puțin mai multă atenție, mai multă cumpănire a cuvintelor în mozaicul frazei, mai multă pondere, și Const. Gh. Popescu ar câștiga distanța pierdută.

Numărul de față are primul articol închinat Reginei Maria. După poezia bună a lui Ștefan Baciu care începe:

O față își urca tristețea 'n clape
Ca pe o scară care duce 'n nesfârșit.

(Chema pe cine știe ce iubit
Pierdut în lume ca în vaste ape)
Și pe pian își frământa durerea,
În sfeșnice ardea 'nserarea și tăcerea

și e intitulată „Duminecă în provincie”, V. Spiridonică publică o „Cartă de vizită”, din care redăm versurile următoare în cari abracadabrantul se înrudește cu apoeiticul:

Dece m'ai rupt de lângă virtute și sân
S'ajung postav, blestemului habsân!
Dacă știai că soarele aici n'are cruce
Abulia cum în cărcă-și duce...

Ce gusturi să ajungă postav și să-și poarte abulia... și aceasta numai și numai fiindcă l-a rupt de lângă virtute și sân... Sunt regretabile aceste scăpări (să le zicem) mai ales când le vezi căutate pentru a te conforma modei care persistă încă în unele sindrofii de juni. V. Spiridonică ar putea fi poet dacă s'ar lăsa inspirației.

Un articol de serioasă preocupare semnează d-l Titus L. Roșu, sub titlul „Contribuțiuni la veche episcopie a Sătmăruului”. Au fost legături serioase pe vremuri, între românii de aci și Domnii Moldoveni. Pe la 1606 aveam episcop român în aceste ținuturi. Articolul este susținut cu citate din Andrei Veress și prof. Lupșa.

Pentru mine „Casa fără suflet” semnată de Vintilă Horia a fost o revelație. Condei sprinten și sigur, va dă-

rui realizări frumoase. Sperăm. Deocamdată subliniem fraza.

Nu pot încheia fără să nu dau în întregime cele două strofe semnate de Ion Sofia Manolescu intitulată „Liniște grea”. E multă liniște în frământarea speculativă a poetului:

Pe aici, pe unde nu mai sunt,
E-o liniște de veac și de pământ
Și da' ași sta ca să ascult mai bine,
Ași auzi în mine
Cum sângele se 'nvolbură cu
moartea.

Bat arborii în geamuri cu liniști
de pământ.
Pe ziduri se prelinge vremea udă
Și da' ar fi mai liniște în mine,
Pe aici, pe unde nu mai sunt,
Tristețea ar putea să se audă.

LITERATURA. Anul I. No. 7 pe Septembrie. Apare sub conducerea d-lui Iordache Răducu. E luna începutului de sezon, după vacanța celor două luni de vară. Și toate publicațiile, reluându-și activitatea, țin să aducă omagiu aceleia care a fost Regina Maria, regină iubită adânc de poporul român și scriitoare cu valoroase resurse. Iordache Răducu semnează primul articol al numărului de față, închinat suveranei scriitoare. Cântecul pentru tristețe al lui Virgil Carianopol, dacă am uita ciclopiana pornire a sfârșitului:

Nu vezi că pentru tine iau în brațe
munții
Și-i strâng ca pe armonici, ca să-i
fac să plângă
în care vedem reminiscența aceluiaș
abracadabrantism al unei generații care s'a voit rebel inovatoare, este o poezie care merge la inimă:

Dece dai seara la o parte gânduri
Minunea mea de grai și de tristeți
Și pleci prin vise sprijinindu-ți anii
De șirul amintirilor ca de pereți?

Ce frumoasă, ce plastică evocare, și cât de reușită personalizare? Graiul românesc îmbracă în strai de sărbătoare gândul, oblu, creștinește, omeneste. E drumul pe care l-a străbătut totdeauna adevărata poezie și pe care-l va străbate totdeauna. Nou, personal? E talentul fiecăruia, nu calapoadele tipar, lucrute chinuit de cei cari fie că au vrut să-și bată joc de gloată, fie că nu-și dădeau seama de ceea ce fac.

N. Ladmiss Andreescu semnează o „Zădărnice” scrisă cu vigoare, construită bine. „Bărbatul, femeia și 'n-tâmplarea”, crochiul d-lui Aurel Călinescu e cam precipitat. N. Crevedia în „Toamnă cu palate”, parcă-și bate joc de hârtie, de cititor și de scriitori. E cunoscută încrederea în sine care impune orice strănuț drept acord muzical. N. Crevedia e un viguros stilist, un bun gazetar și un poet. Nu e bine să pastişeze Tabletele lui Tudor Arghezi însă. E alt material acolo, și d-sa dispune de altul.

Mai publică versuri I. O. Suceveanu căruia avem o obiecție de făcut: să evite cuvintele umplutură fiindcă strică efectul versului:

Descopere-ți fruntea în fața chipului
de ceară!
El n'are să mai fie nici mâine nici
poimâine, iară
Acest „iară” este atât de aparte, fără
nici-un alt rost decât acela de a da
versificația. Punct accentuat în vers și
cu toate acesteta este de prisos.

MUNȚII APUSENI Anul I. No. 1. Alba Iulia, sub direcția d-lui dr. Ion Codrea. Ceea ce așteptăm dela noua așezare administrativă a țării, începe să se infiripe. Impărțită în zece ținuturi, cu zece conduceri locale emanate din Ținut Țara nu are decât să câștige. Sufletul regiunii se oglindește mai viu, direct și imediat în interesul localnicului, când este om de înțeles, bine-înțeles. Căci sunt coarde mute, cari

nu pot vibra la nici o impresie, a oamenilor sterpi. Nu de ei ne vom ocupa, fiindcă nu e cazul. În fruntea Ținuturilor s'au fixat elemente vii, constructive, a căror probitate a fost verificată. Nu le trebuie decât timpul ca să dovedească zelul și dragostea lor de regiune. Și această dragoste nu se poate manifesta altfel decât prin realizare. O întrecere constructivistă între cele zece Ținuturi, în șosele moderne ca și în căi ferate, în dezvoltarea industrială ca și a comerțului, în educația fizică a masei ca și în promovarea culturală. Școli, teatre și publicațiuni serioase în fiecare capitală de Ținut, alături de camere profesionale stimulând comerțul, meseria și profesiunile libere.

Toate, susținute și sub îndeeaproapea supraveghere a forului imediat, își vor baza viața pe alte criterii de cât până azi, pe cinste, muncă și legalitate. Așa vedem noi rostul Ținuturilor.

Revista „Munții Apuseni” pe care o primim dela Alba Iulia, noua capitală de regiune, reprezintă un sol al începutului de realizare pe care urmează să ni-l dea Ținutul. Ca tehnică, se prezintă mulțumitor. Nimic din haina sărăcăcioasă a provincialului, așa cum îl vedeau romancierii noștri de până mai ieri. Și ca redactare se prezintă bine. Cu lipsuri, evident, ca orice început. În numărul prim Cristian Valeriu, ridică problema moșilor, în articolul „Moșii”. D-sa promite o serie de articole cari să elucideze problema aceasta a românilor cântați de mulți, speculați de și mai mulți. „Cine se desinteresează de soarta moșilor, acela nu e român”, spune autorul articolului.

Și ca prim remediu, d-l Cristian Valeriu găsește școala. Să se dea lumină Moșului. „Ridicarea culturală a comunelor din munții Apuseni, va aduce după sine o normalizare a vieții”. Că aceasta este în directă legătură cu starea economică? Evident. Autorul

făgăduiește în articolele cari vor urma să se ocupe de latura aceasta determinantă în dezvoltarea culturală.

C. Gane, evocatorul atâtor figuri din trecut, în „Stegulețul”, ne înfățișează figura lui V. A. Urechia. Într'una din frumoasele legende române, Urechia spunea că încă din anul 1865 se zvonise că Românii vor trece Carpații pentru a-și desrobi frații. În 1866 lui V. A. Urechia i se umplu ochii de lacrimi, când un țăran din Ardeal îl întreabă: „No, spune-mi, vin feciorii lui Vodă într'acoa?”

A venit marele războiu și feciorii lui Vodă „au mărș într'acoa” din August până în Octombrie. Dar de-odată echilibrul s'a frânt și a venit retragerea și intrarea nemților în București. Și iar cumpăna se întoarce și cei cari se fixaseră domni în Capitală au trebuit să părăsească România. Cine era băbuța care desfășura, prima, un steguleț pe terasa Cercului Militar? Văduva lui V. A. Urechia...

Colaborează la acest număr: Ion Țolescu-Văleni, Oprescu-Spineni, Dana Negrescu, Const. Virgil Gheorghiu, Iordache Răducu, Petre Pascu, C. Pârlea, Didona Voiculescu, Ion Codrea, Ion Potopin, etc.

PREOCUPĂRI LITERARE anul III. No. 8 București, sub direcția d-lui Petre V. Haneș. E revista prietenilor Istoriei Literare. Primul articol semnat de d-l V. Haneș este intitulat „Unirea” și prințul strein în lumina literaturii politice și culturale a epocii. Ludovic György evocă pe istoric literar maghiar dr. Bitay Arpad căruia îi dă și portretul într'o foaie suplimentară. E unul din cărturarii trăiți la noi, născut fiind dintr'o familie săcuiască din Trei-Scaune. Și-a luat doctoratul în științe de Stat după ce a făcut războiul în 1919, și venind acasă, nu știa o buche românească. În vacanță își însuși atât de bine limba română, încât

în toamna aceluiaș an, a ajuns profesor de limba și literatura română la institutul de fete Marianum din Cluj, unde a funcționat 6 ani. În 1924 este propus ca lector pe lângă catedra de limba și literatura maghiară la Universitatea din Cluj, iar în 1927, când s'a pus în discuție înființarea catedrei de limba maghiară la Universitatea din București, se preconiza numirea lui Bitay Arpad.

În anul 1927-28 studiază filologia romanică la Universitățile din Berlin și Lipsca. În 1929 este numit la catedra de limba și istoria română la Seminarul Teologic Romano-Catolic de la Alba Iulia, unde funcționează până la moarte. În 1931-1932 a fost numit consilier la Președinția Consiliului de Miniștri din București iar după aceea, din 1935 îl găsim ca ajutor de primar la Alba Iulia. A murit la 30 Noembrie 1937. Bitay Arpad lasă o seamă de lucrări de valoare, studii și traduceri din limba română în limba maghiară.

Era unul care ne-a înțeles și care s'a găsit alături de noi atunci când am pornit, aci, la Familia, acțiunea de înțelegere.

După 5 pagini de descântece din județul Constanța, culese de I. G. Dimitriu, revista publică o serie de traduceri în nemțește de Fritz Behr din Gh. Coșbuc (Doina), din V. Alexandri (Hora dela Plevna), și M. Eminescu (O, mamă).

M. G. Samartneanu

REVISTA DE PEDAGOGIE. Aprilie-Iunie 1938, Cernăuți. Prețioasa revistă din Cernăuți ne aduce și de astădată un bogat și variat material pedagogic.

D-l G. Breazul, într'un documentat articol, arată cum se făcea și cum ar trebui făcută educația muzicală în școala primară. După o interesantă expunere a trecutului muzical în edu-

cație, dela muzica bisericească la „muzica vocală”, insistă mult asupra greșelii care s'a făcut de a se fi împrumutat muzică streină, care nu-și găsea rezonanță în sufletul copilului român. „Neluând în seamă nici melodiile creștinătății noastre, nici ale copilului român, propunătorii învățământului muzical... au plutit într'o haotică nesiguranță”. Pornind dela axioma fundamentală despre educație a lui Kerschesteiner (Educația individului nu este posibilă decât prin acele bunuri culturale, a căror structură spirituală este adecuată pe deantregul sau parțial structurii spiritului individual), arată că ne trebuie un repertor muzical luat din muzica românească, nu streină. Iar ținând seamă de constatarea lui Helm — că baza esențială a muzicii este melodia și mai ținând seamă de caracterul melodic al muzicii românești, stabilește că melodia rămâne factorul unic pentru instrucția muzicală. Sunt trei categorii de bunuri muzicale românești: 1. producțiile muzicale ale copilului, 2. muzica populară, 3. operele de artă muzicală cultă. Dar trebuie să se cunoască temeinic psihologia generală și muzicală a copilului român. Nu mai insistăm asupra concluziilor; ele sunt de o însemnătate capitală și ne pare bine că în sfârșit un profund cunoscător și al muzicii, și al filozofiei ei și mai ales al valorii ei educative, ne deschide orizonturi noi în această materie.

Intr'alt articol, d-l Grigorovici arată tot atât de documentat rolul proiecțiunii ca mijloc de intuiție în învățământ, prezentându-ne stadiul actual al chestiunii, care pare încă nerezolvată.

D-l Kallos ne aduce un sintetic articol despre „Aspecte din pedagogia franceză contemporană”. Pedagogia franceză, după Dugas, este o filozofie nu o știință, pasionându-i mai mult spiritul filozofic al problemei. După

REVISTE MAGHIARE

o scurtă incursiune în pedagogia clasică, d-l Kallos se oprește la spiritul pedagogiei moderne, insistând asupra celor trei principii ale educației noi: 1. individualizarea, 2. școala activă și 3. liberalismul. Urmărește pe Bonchet în lucrarea sa: „Individualisation de l'enseignement”, analizând cele 5 capitole atât de importante ale lucrării. Nu avem loc și nu putem rezuma datele enunțate în acest articol pe care-l recomandăm celor interesați.

D-l Procopovici ne înfățișează datele problemei gramaticii în școala românească. Gramatica devenită cenușeasă în învățământ, fiindcă nu i s'a înțeles îndeajuns scopul și metodele. Desigur, observațiunile d-lui Procopovici sunt numai o introducere la însemnata problemă a gramaticii, care ni se pare, niciodată nu a fost în mai mare criză ca acum.

D-l S. Reli ne înfățișează o latură educativă, care pentru recenzent personal, pe lângă însemnătatea ei necontestată, își are însemnătatea sa, fiindcă s'a ocupat de aproape cu această problemă. Intr'adevăr, d-l Reli, profund cunoscător al problemei educației religioase în școală, ne înfățișează în această conferință o latură de competență, credem noi, a problemei: Practicile și trăirile religioase în educația tinerimei școlare.

Față de greșala de până acum, de a se socoti religia ca obiect de învățământ și a neglija trăirea religioasă, religia vie, singura care poate influența sufletul copilului, trebuie schimbată și programă și metodă pentruca religia să-și poată juca rolul său educativ.

George Bota

AZ ORSZÁG UTJA (Drumul de Țară, An. II. Nr. 6 și 7—8. Budapesta, Iunie, Iulie și August 1938). Revistă redactată de către d-nii Ștefan Barankovics și contele Iuliu Desseffy într'un spirit de robust realism. Pe mai bine de două sute de pagini analizează situația populației ungare din Cehoslovacia, printr'o serie de studii obiective adunate de d-l Ștefan Borsody. Aceste studii, după toată probabilitatea, s'au scris presimțindu-se evenimentele cari, cu două luni mai târziu, au pus în discuția Marilor Puteri chestiunea minorităților ungare din Cehoslovacia.

După datele culese de d-l Emeric Varga, recensământul din 1930 a găsit în Slovacia 740 de comune, în cari ungerii au avut o majoritate absolută, situate dealungul graniței ungare dela Bratislava până la Cașovia, iar în 19 comune ungerii întrunesc cel puțin 20% din populație.

Aceste comune se află în Slovacia și Rusia Subcarpatină. Teritoriul comunelor din Slovacia face 8540 km² (17.45% din întinderea totală a provinciei), iar teritoriul comunelor din Rusia Subcarpatină face 1373 km² (10.88% din întinderea totală a provinciei).

În decurs de nouă ani maghiarimea și-a pierdut majoritatea în 47 de comune cu o întindere de 720 km². Această scădere se datorește asimilației și faptului că evreimea încetul cu încetul refuză să se declare maghiară.

De desnaționalizare cu forța poate fi vorba numai într'o măsură foarte redusă, deoarece art. 134 al legii 121 din 1920 interzice desnaționalizarea sub orice formă, admitând ca orice act întreprins în acest scop să se poată declara o infracțiune.

După schimbarea imperiului ungerii din Cehoslovacia s'au grupat în mai multe partide politice, cari adesea au

Citiți

„Noua Gazeta de Vest”

avut atitudini deosebite față de problemele ce s'au pus în parlamentul cehoslovac. Este de remarcat însă că la alegerea d-lui Beneš în demnitatea de președinte al republicii, toate partidele ungurești au votat pentru d-sa.

Partidele ungurești importante s'au unit la 21 Ianuarie 1936 și de atunci reprezentanții politici ai maghiarimei colaborează cu germanii sudeți din Cehoslovacia.

Guvernul cehoslovac subvenționează și editează mai multe gazete ungurești, cari i-au făcut mari servicii în ceea ce privește îndrumarea opiniei publice.

S'a înregistrat o influență reală a lui Ady asupra poezilor slovaci de după război, ceea ce o recunosc însăși slovaci. D-nii Ștefan Kréméry și Emil B. Lukac în revista lor „Slovenské Smery” se ocupă metodic cu literatura și cultura ungară.

Dintre intelectualii cehi d-nii Salda Rádl și Nejedly, toți trei profesori la Universitatea din Praga, mai departe literații Capek, Perontka, Sobotka și Cercul „YMCA” au câștigat simpatii în rândurile tineretului ungar din Cehoslovacia în sensul ideii de colaborare a popoarelor central-europene. După mărturisirea d-lui Ladislau Csutor, simpatia sinceră față de fruntașii intelectuali ai cehilor, cari au un adevărat cult pentru profesori, a contribuit la revizuirea vechei concepții ungare, care admira pe juriști.

Recomandăm în atenția istoricilor noștri, studiul aprofundat al d-lui Mihail Ferdinandy, despre regele Bela III

al Ungariei care a crescut în Bizanț, în curtea lui Emanuil, unul dintre cei mai simpatici împărați bizantini, care s'a ocupat de ideea unirii celor două biserici. Cum Bela a fost contemporanul lui Anonym, nu este exclus că cronica acestuia — bazată în bună parte pe cronici bizantine ulterior dispărute — își va găsi explicația în cultura bizantină a regelui Bela III care după moartea împăratului Emanuil, se gândea la o uniune greco-ungară, întemeind imperialismul politic ungar.

Din studiul d-lui Ștefan Bölönyi, scris despre noua Constituție a României aflăm că opinia publică din Ungaria privește cu simpatie actualul regim autoritar român. D-sa găsește că această constituție constituie un pas real dela concepția constituțională franco-engleză spre cea germano-italiană.

D-l Bölönyi atribuie o deosebită importanță faptului că constituantul a suprimat dispozițiunea constituției vechi, după care fruntariile țării s'ar fi putut modifica numai prin lege, eliminând odată și pentru totdeauna posibilitatea revizuirii granițelor.

În sfârșit, constată că soarta minorităților din România s'a îndepărtat dela formulele de protecțiune ale Societății Națiunilor și este în funcțiune de apropierea Ungariei de România.

D-sa pare a crede că minoritățile noastre vor putea colabora mai bine cu elementul dominant în baza acestei constituții, decât în baza celei vechi.

Alexandru Olteanu

MOTT

*Tradiție
Calitate*

Vinuri alese, șampanie naturală

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA ADEVERUL:

- C. Argetoianu* — Pe urmele trecutului (O călătorie în Egipt). Lei 70.
Tudor Teodorescu-Braniște — Oameni de ieri. Lei 50.
I. Peltz — Tinerețe pierdute, roman.

DELA EDITURA LIBRĂRIEI SOCEC & Co. S. A.:

- Maria, Regina României* — Măști, roman.
Liviu Rebreanu — Gorila, roman în 2 volume.

DELA EDITURA CUGETAREA

- Mihail Negru* — Cămașa Fericitului. Lei 30.
Sterie Diamandi — Galeria dictatorilor. Lei 100.

DELA ALTE EDITURI:

- George Pop-Călinești* — Lumini și umbre, poezii. Lei 100.
C. Ștefănescu — Game, poezii.
Const. Riuleț — Sensibilitate, versuri.
Ed. I. Găvănescu — Ioan Monorai, un istoric ardelean necunoscut. Lei 60.
E. Ar. Zaharia — Artur Gorovei, extras din Țara Bârsei.
Pimen Constantinescu — L'infinito di Leopardi in romeno.
Pimen Constantinescu — Limba și literatura italiană la Sibiu.

